

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1940.

Andra kammaren.

Nr 24.

Tisdagen den 16 april.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 10 innevarande april.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Riksdagsman Gustaf Arnemark är på grund av sockersjuka och magsjukdom oförmögen deltaga i riksdagsarbetet fr. o. m. den 16 april tills vidare; vilket intygas.

Stockholm den 15 april 1940.

Nils Eklund,
leg. läkare.

§ 3.

Herr statsrådet *Andersson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 200, med förslag till lag om ändrad lydelse av 3 kap. 6 § och 4 kap. 7 § giftermålsbalken; och

nr 202, angående anslag till anordnande av skyddsrum i statens järnvägar tillhöriga fastigheter.

Dessa propositioner bordlades.

§ 4.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 10 och 11, sammansatta konstitutions- och första lagutskottets memorial nr 2, statsutskottets utlåtanden nr 11 och 82—99, bevillningsutskottets betänkande nr 17, bankoutskottets utlåtanden nr 20—23, andra lagutskottets utlåtanden nr 18 och 19 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 21—25.

§ 5.

Herr *Eriksson* i Stockholm erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville besluta att å morgondagens föredragningslista två gånger bordlagda ärenden skola uppföras i följande ordning, nämligen först andra lagutskottets utlåtanden nr 18, 19 och 15, därefter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 10 och 11, sammansatta konstitutions- och första lagutskottets memorial nr 2, statsutskottets utlåtanden nr 11 och 82—98, bevillningsutskottets betänkande nr 17, statsutskottets utlåtande nr 99 samt därefter övriga ärenden i den ordning, vari de förekomma å dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

Andra kammarens protokoll 1940. Nr 24.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtande, nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån av statsmedel för anordnande av skyddsrum.

§ 7.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 141, i anledning av väckt motion om överlämnande till Blekinge musei- och hembygdsförbund av visst Karlskrona grenadjärregementets enskilda lägerkassa tillhörigt soldattorp m. m.;

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronan tillhöriga markområden;

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående indragning av de med universitetsprofessorerna i praktisk teologi förenade prebendena;

nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse på Strängnäs stad av Kungl. Maj:t och kronan tillkommande rätt till visst markområde i Strängnäs m. m.;

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till om- och tillbyggnad av ekonomibygnaderna vid dövstumskolan å Broby gård m. m.;

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens transportkommission;

nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till kapitalinvestering för budgetåret 1940/41, avseende justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till kapitalinvesteringar för budgetåret 1940/41, avseende socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till kapitalinvesteringar för budgetåret 1940/41, avseende finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 153, i anledning av väckta motioner om ändrad ordning beträffande tillsynen över statens sinnessölvård; och

nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till utrustning av statens anstalt för själsligt abnorma manliga skyddshemselever.

§ 8.

Herr *Onsjö* avlämnade en av honom undertecknad motion, nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 182, angående anslag till anordnande av vissa farleder.

Denna motion bordlades.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Arnemark</i> (sjuk)	tills vidare	fr. o. m. den 16 april,
› <i>Lindberg</i> i Umeå	under 3 dagar	› 18 › och
› <i>Törnkvist</i>	› 3 ›	› 17 › .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.8 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 17 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Wigfors*s avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 204, angående anslag till särskild ersättning för debitering av värnskatt; och nr 205, med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa m. m. Dessa propositioner bordlades.

§ 2.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till chefen för kommunikations- *Svar på fråga-* departementet, herr statsrådet **Andersson**, som anförde: Herr talman! Herr Lindmark har till mig framställt följande fråga: När kan utbetalning av bi-drag från innevarande budgetårs anslag till vägförbättringar och nyanläggning av vägar vara att förvänta?

Därpå ber jag få lämna följande svar:

Genom beslut den 7 juli 1939 fördelade Kungl. Maj:t de i frågan avsedda anslagen mellan länen.

Enligt gällande bestämmelser äger vederbörande länsstyrelse att fördela länet tilldelade andelar av dessa anslag på vägföretag i vägdistrikten i enlighet med för länet upprättad, av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen granskad flerårsplan.

I samband med de undersökningar, som verkställdes hösten 1939 för att ut-röna möjligheten att åvägabringa en begränsning av statsutgifterna under bud-getåret 1939/40, övervägdes även i vilken omfattning nu ifrågavarande an-slag disponerats. För att bereda statsmakterna tillfälle att — därest detta finnes nödvändigt — begränsa användningen av dessa anslag, föreskrev Kungl. Maj:t genom beslut den 15 september 1939, att ytterligare fördelning av medel från nämnda anslag icke finge av länsstyrelse verkställas utan Kungl. Maj:ts medgivande.

Sedan riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 79 behand-lat denna fråga, medgav Kungl. Maj:t genom beslut den 15 december 1939, att länsstyrelserna finge disponera respektive andelar av ifrågavarande an-slag i enlighet med på visst sätt för år 1940 omarbetad, av väg- och vatten-byggnadsstyrelsen granskad och godkänd flerårsplan.

Med anledning av detta Kungl. Maj:ts beslut måste länens flerårsplaner revideras, i vissa fall fullständigt omarbetas, vilket givetvis måste hava med-fört en försening av medlens utbetalande till vägdistrikten.

På förfrågan har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen nu meddelat, att fler-årsplanerna granskats och godkänts för 20 av länen i riket. För dessa läns vidkommande torde utbetalningen av medlen redan vara ordnad eller inom kort kunna ordnas.

Beträffande övriga län har styrelsen till vederbörande länsstyrelser för viss komplettering återsänt planerna för två län; för ett län — herr Lind-

Svar på fråga. (Forts.)

marks eget län — inkom planen för granskning den 13 innevarande april; för ytterligare ett län har planen ännu ej inkommit.

Vidare yttrade

Herr Lindmark: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt tack för svaret. Det långa dröjsmålet med påbörjandet av utbetalningar från anslaget till vägförbättringar och nyanläggning av vägar, som fjolårets lagtima riksdag beviljade, har vållat en del vägdistrikt vissa svårigheter. Det har blivit nödvändigt att upptaga lån från vägkassan i större utsträckning än vad som under normala förhållanden varit erforderligt. Av betydelse vid sådan upplåning för en vägkassa är givetvis att kunna kalkylera något så när riktigt rörande när utbetalning av statsbidrag för utförda vägarbeten kan vara att påräkna. Det är på grund av det önskvärda i att äga denna känedom om en vägkassas påräkneliga inkomster, som jag framställt nu besvarade enkla fråga, och jag ber att ännu en gång få tacka för svaret.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 3.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 203, angående avyttrande av vissa kronan tillhörande markområden; och nr 206, angående anvisande å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1939/40 av vissa ytterligare anslagsmedel.

Dessa propositioner bordlades.

§ 4.

Svar på fråga.

Ordet erhöles på begäran av chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge**, som yttrade: Herr talman! Herr Holmbäck har till mig den 10 dennes riktat följande fråga: »Ämnar herr statsrådet — inför den brist på vitaminrik näring, som kan befaras under nästa vinter — vidtaga åtgärd för generell befrielse för skolorna från återläsningsskyldighet i anledning av stängningen under februari och mars, så att ungdomen får tillfälle att utnyttja hela sommaren till rekreation?»

Det är enligt min mening av betydelse i flera olika hänseenden, att skolverksamheten även under nuvarande oroliga förhållanden fortgår i normal omfattning så långt detta är möjligt. Starka skäl tala dock för att man icke bör för strängt hålla på kravet om återläsning av undervisningstid, som förlorats genom bränslöven. Det är skolöverstyrelsen, som enligt gällande föreskrifter bestämmer i denna sak. Jag har förvissat mig om att överstyrelsen vid tillämpningen av dessa föreskrifter beaktar önskvärdheten av att icke skolungdomens sommarledighet för hårt beskäres. En generell befrielse från återläsningsskyldigheten synes dock böra undvikas. Det bör beaktas, att Sverige i jämförelse med många andra länder har jämförelsevis långa sommarferier och att det här är fråga om endast en eller annan veckas tillfällig avkortning av dessa ferier.

Härefter anförde

Herr Holmbäck: Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till statsrådet för det svar han givit på min fråga. Tyvärr har statsrådet icke sträckt sig så långt, som jag hade hoppats, att han skulle göra. Det är alldeles riktigt, såsom statsrådet påpekar, att skolungdomen här har längre fe-

Svar på fråga. (Forts.)

rier än skolungdomen i mera sydligt belägna länder, men vi ha ju också betydligt strängare vintrar, och just i år har det varit en särskilt sträng vinter. Då man betänker detta och vet, att förhållandena under kommande bistra vintrar kunna bli synnerligen svåra, särskilt kanske i näringshänseende, tror jag man kan säga, att det är av synnerligen stor vikt, att skolungdomen får tillfälle att begagna den sommar, som instundar, i så stor utsträckning som möjligt till rekreation. Därtill kommer ännu en sak. Jag tror icke, att det är något större värde med den återläsning, som kommer att äga rum i juni. Juni är ingen god läsmånad.

Det var emellertid glädjande att höra, att statsrådet anser, att man, i vart fall i någon mån, skall skära ned återläsningen. Skulle de bestämmelser, som nu äro givna, strängt upprätthållas, skulle vår läroverks ungdom hållas kvar i skolorna till bortåt midsommar. Detta torde under nuvarande omständigheter vara orimligt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge**, som på begäran erhöll ordet, anförde: Herr talman! Herr andre vice talmannen **Magnusson** har den 12 dennes till mig riktat följande fråga: »Då genom de skickelse-digra världshändelserna och i någon mån genom ledigheten i mars årets abiturienter otvivelaktigt ha mindre möjligheter än eljest att ägna nödig koncentration åt lösningen av de osedvanligt svåra uppgifter, som förelagts dem i studentskrivningarna, och då en bedömning av de lämnade lösningarna efter något mildare grunder än eljest synes vara befogad, tillåter jag mig rikta en vördsam förfrågan, huruvida herr statsrådet ämnar medverka till att en sådan mildare bedömning tillämpas?»

Uppgifter för de skriftliga proven i studentexamen bestämmas av skolöverstyrelsen. Beträffande skrivningarnas svårighetsgrad har jag från överstyrelsen inhämtat, att uppgifterna i år utformats med tanke på de speciella förhållanden, som av herr andre vice talmannen angivits. Jag har för någon tid sedan samrått med skolöverstyrelsens chef rörande önskvärdheten av att vid bedömningen av vårens studentexamen hänsyn toges till att denna examen äger rum under ogynnsamma yttre förhållanden. Skolöverstyrelsen är inriktad på att vidtaga de åtgärder, som i detta syfte äro erforderliga och lämpliga.

Härpå yttrade:

Herr andre vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Det är på grund av uttalanden och framställningar från flera håll, som jag tillåtit mig rikta den nyss upplästa frågan till statsrådet. Den har närmast tagit sikte på de nu avslutade skrivningarna, men den berör ävenledes de förestående muntliga proven.

Det är givet, att man måste taga hänsyn till och ha medkänsla med årets ungdom, som fullgör sina prov under förhållanden, som äro så vanskliga och svåra. Det är icke möjligt för de unga att ägna samma koncentration och intresse åt skolarbetet som under andra förhållanden. Jag ber att få nämna, att jag mottagit uttalanden därom från många håll. Jag har framför mig här brev från vederhäftiga personer, vilka till fullo instämma i den fråga jag framställt och vilka understryka kravet på ett mildare bedömande av proven än vanligt. När förhållandena äro sådana, att ungdomen varje

Svar på fråga. (Forts.)

dag får höra nyheter, som i hög grad taga dess uppmärksamhet i anspråk, innebär redan detta minskade läsmöjligheter. Då därtill kommer sådant som nu senast inträffat, nämligen att skolorna i stor utsträckning tagas i bruk för andra ändamål, så att det råder en ständig oro och ett marscherande av och an i trappor och korridorer o. d., är det icke tänkbart, att de unga skola kunna ägna nödigt intresse åt sitt arbete. Få de vidare exempelvis, såsom det skett, gå till skrivning samma dag som de mottaga sådana underrättelser som att Norge och Danmark blivit ockuperade, kan man förstå, att det icke är lätt för dem att ägna den erforderliga uppmärksamheten åt de föreliggande examensuppgifterna.

Det uttalades nyss från denna plats önskemålet, att man skulle se till, att återläsning i stället för kokslovet icke skedde i föreslagen omfattning, utan att skolbarnen skulle få tillräckligt lång semester. Jag tror mig i viss mån känna uppfattningen bland dagens ungdom, icke minst den som står inför avslutningen av ett visst skede i undervisningen, och jag försäkrar, att för dess del är det icke fråga om semester utan om möjlighet att komma ut i nyttigt praktiskt arbete. Jag träffade några ungdomar häromdagen, vilka stodo inför studentexamen. De sade: »Vartill tjänar det, att vi gå här och traggla i skolan nu? Det blir ingenting av det hela. Hälften av eleverna i klassen kommer för sent — de sitta hemma för att höra nyhetsutsändningen kl. 8. Vore det icke bättre, att vi finge sluta skolan? Det vi kunna, det kunna vi — nu lära vi oss ingenting mer under återstående veckor. Somliga av oss skola t. ex. bli officersaspiranter — och vi kunde ju få börja med övningarna och medverka till de aktuella uppgifterna i försvaret i stället för att gå i skolan.» Jag måste säga, att det ligger vett och förstånd i ett sådant uttalande, mycket mera kanske än i det resonemang många av oss gamla föra, som sitta hemma och göra svårigheter i stället för det förnuftigare att i någon mån lätta på de föreskrifter som finnas.

Vad vidare beträffar de lämnade uppgifterna angående studentskrivningarnas svårighet, så kan jag ju icke bedöma den saken. Det har dock kommit samstämmiga uttalanden från lärarhåll om att uppgifterna varit snarare svårare än lindrigare än vanligt. Inför ett sådant faktum får man väl ändå säga sig, att det finns fog för uppfattningen, att icke den generation, som nu skall avlägga sina prov, bör få komma i sämre läge än föregående och kommande generationer. Jag har här i min hand ett brev från en kvinnlig medicine doktor — jag kan icke offentligt nämna namnet, men den som vill, kan få se brevet — som skriver: »Varför icke ge ungdomen ledigt nu, så att den kan få komma ut och hjälpa till exempelvis inom jordbruket, där det är ont om arbetskraft?» Det är icke, såsom den föregående talaren tycktes förutsätta, fråga om att de unga behöva vegetera och vara lediga utan de skola ut för att i produktivt arbete skapa den tillgång på vitaminer, som det här talats om skulle vara så nödvändig för deras hälsa under ett kommande läsår. Jag tror icke, att ungdomen far illa, om den sättes i arbete under sommaren, utan att den därigenom nästa höst, om skolundervisningen då kan sättas i gång, kan vara lika duktig som vanligt och tillgodogöra sig undervisningen lika bra som om den haft arbetsfri semester.

Jag anser, att det är skäl i att ännu en gång taga under allvarlig omprövning frågan, huruvida man icke kan lossa på formerna och låta ungdomen snarast komma ut i produktivt arbete.

Herr Holmdahl: Herr talman! Jag har tillåtit mig begära ordet i denna fråga. Jag skall emellertid söka beakta herr talmannens uppmaning till kamraren vid det sammanträde, då frågor sist besvarades, att icke låta besvaran-

Svar på fråga. (Forts.)

det av frågor leda ut till en stor debatt. Jag anser mig nödsakad ta till orda av den anledningen, att det av andre vice talmannens motivering framgår, att han anser de skriftliga uppgifterna till årets studentexamen osedvanligt svåra. Det är ett mycket kategoriskt omdöme, som här fälles inför riksdagen om de nu avslutade skriftliga proven i studentexamen. Andre vice talmannen gjorde nu gällande, att han hade hört denna uppfattning uttalas från flera håll. Han kan »åberopa uttalanden och framställningar från flera håll», säger han. Han nämnde också, att han hört det från lärarhåll. Men, herr talman, när det gäller en sådan fråga som svårighetsgraden av de skriftliga proven i studentexamen, utgör detta icke tillräckligt stöd för ett så kategoriskt omdöme. Det skulle vara mycket intressant att höra, om andre vice talmannen har några verkligt sakkunnigas omdöme att falla tillbaka på.

De skriftliga proven äro icke mindre än sju. Det behöver egentligen vara en hel liten kommission av sakkunniga för att kunna svara på frågan, om de skriftliga uppgifterna varit osedvanligt svåra. Nu vill jag endast be att inför kamraren få meddela, att den sakkunskap, som är representerad i skolöverstyrelsens läroverksavdelning, och den sakkunskap, som skolöverstyrelsen anlitat även utanför läroverksavdelningens egen krets, icke har den uppfattning, som andre vice talmannen gjorde sig till tolk för. Det vore underligt annars. Från början ha vi inom skolöverstyrelsen varit inriktade på att förenkla uppgifterna i årets skriftliga prov och att i olika avseenden se till, att de hade en lägre svårighetsgrad än de bruka ha. Det har varit skolöverstyrelsens medvetna strävan, och det vore förvånande, om denna strävan skulle så helt ha misslyckats. I alla fall ha vi icke från lärarhåll hört dylika generella omdömen om de skriftliga provens större svårighetsgrad. I själva verket torde det förhålla sig så, som jag nyss nämnde, att de faktiskt varit enklare och lättare än föregående år. Jag vill nämna t. ex., att de skriftliga proven i tyska och engelska dels avsevärt förenklats, dels starkt förkortats. De förslag, som förelågo — överstyrelsen får förslagen från censorerna — till skriftliga prov i franska och latin läto vi ligga och läto i stället genom särskilda sakkunniga utarbeta andra prov just i syfte att få en förenkling till stånd.

Slutligen vill jag fästa uppmärksamheten vid ytterligare en sak. Det är uppenbart, att även om vi dela andre vice talmannens uppfattning om att på grund av särskilda förhållanden i år svårighetsgraden bort sänkas, måste vi komma ihåg, att de skriftliga proven icke få göras så enkla, att de förlora karaktären av prov. Jag har trots den av andre vice talmannen framställda frågan och trots de gjorda påståendena den bestämda uppfattningen, att överstyrelsen lyckats i att förverkliga det syfte, som man här trätt in för.

Till sist, herr talman, berörde interpellanten en hel del andra frågor, och jag anser att jag bör ta upp en av dessa frågor. Han nämnde, att han från olika håll hade hört den frågan framställas: vartill tjänar det att vi låta ungdomen gå i skolan? Vartill tjänar det att upprätthålla skolverksamheten? Varför kan inte och bör inte ungdomen nu få ledigt från skolan?

Ja, det är naturligtvis ett problem, som från skolhåll mycket grundligt genomtänkts och dryftats. Men som ecklesiastikministern framhöll har redan tidigt i höstas Kungl. Maj:t i särskild kungörelse framhållit, att skolverksamheten bör även under dessa ovissa och oroliga förhållanden i möjligaste mån upprätthållas, och jag trodde verkligen att det var en princip som var riktig praktiskt taget på arbetslivets alla områden, att man under svåra, brydsamma och ovissa tider skulle så långt det är möjligt upprätthålla det normala arbetslivet. Men denna princip tror jag är ännu nödvändigare, när det gäller barnen och ungdomen. Jag tror det är av den största betydelse att skolan uppehåller så långt som möjligt sin verksamhet, att man inte därför att en del av skolung-

Svar på fråga. (Forts.)

domen kan utnyttjas för vissa andra uppgifter ger generella ledigheter och dylikt och därmed också skapar de problem, som uppstå, då en hel del av skolungdomen inte blir sysselsatt. Jag för min del vill hävda den uppfattningen, att så långt det låter sig göra med hänsyn till andra samhällsintressen bör också skolan i möjligaste mån söka upprätthålla sin verksamhet.

Herr andre vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Frågan, huruvida årets studentskrivningar ha varit svårare än vanligt, få vi väl lämna till en diskussion på annat håll och inför annat forum. Jag kan åberopa ganska goda auktoriteter för den mening, jag här tillåtit mig citera, likaväl som jag skulle kunna rikta den frågan: kan man påstå, att de gjorts avsevärt lindrigare eller i sådan mån lindrigare att de svarat emot lärjungarnas mindre möjligheter att nu fullgöra skriftliga prov? Därmed har jag på intet vis ifrågasatt, att de skulle göras så *lindriga* att de icke innebure ett verkligt prov för lärjungarna.

Vad sedan beträffar skolverksamheten och dess upprätthållande så tror jag inte att vi behöva här på något viss misstänka varandra för att gå till aktion därför att vi inte ha den allmänna inställningen, att olika verksamhetsgrenar böra så långt möjligt upprätthållas i full utsträckning även under onormala tider. Men det kan hända, att vi lägga litet olika vikt vid uttrycket »så långt möjligt». Det kan dock inte bortses ifrån, att när det vid olika tillfällen har kommit fram enligt min mening rätt befogade krav på vissa förändringar och vissa bättre dispositioner även i fråga om skolverksamheten, när det gällt att anpassa sig efter nuvarande förhållanden, så har man märkt ganska litet tillmötesgående och vilja att fatta situationen från en del håll. Det är det som undan för undan har framdrivit en uppfattning, som nu är mycket allmänt rådande, nämligen att man inte med tillräcklig smidighet försöker att anpassa sig efter de nuvarande förhållandena. Och det lär väl ändå också vara en god anpassning efter nuvarande förhållanden, om man söker ställa det så, att den ungdom, som nu inte vill gå ledig utan som vill ut i produktivt arbete, får tillfälle därtill. Den säger nämligen som så: när det i alla fall inte blir någon nytta med att vi gå i skolan därför att vi inte kunna samla oss för skolarbetet, vilja vi i stället gå ut i produktivt arbete. Då bör det vara en god anpassning att ordna det så, att de kunna göra det eller att påbörja den utbildning, som blir deras yrkesutbildning för livet. Det är det som varit bestämmande för min inställning till frågan och det är detta som bör vara kärnpunkten i den pågående diskussionen.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Då jag förmodar, att de här båda frågorna i viss mån ha framställts också för att få fram min allmänna inställning till eventuellt uppkommande frågor om ändringar i skolorganisationen, så vill jag bara i all korthet tillägga, att jag har den uppfattningen att vi ha skyldighet för närvarande att hålla huvudet kallt och försöka att se till att allting går så långt som det är möjligt i vanliga gängor. Det tror jag vi tjäna vårt land bäst med, och det gäller också frågan om skolorganisationen. Det är av mycket stor vikt att man inte river sönder den och dess normala gång i onödan. Jag tror nämligen, att ungdomen bör ha klart för sig, att den framför allt måste ägna sig åt sina dagliga plikter, och att den inte är så förskräckligt uppriven som herr andre vice talmannen här gör gällande. Det är åtminstone min erfarenhet.

Å andra sidan vill jag klart säga ifrån, att när det föreligger synnerligen viktiga omständigheter, t. ex. om det ur folkhushållningens synpunkt kan bli nödvändigt att göra ändringar i den nuvarande organisationen av skolarbetet, lästiden o. s. v., är jag fullt på det klara med att så skall ske, och då skall jag

Svar på fråga. (Forts.)

för min del så långt jag kan bidra till att så också kommer att ske. Men då skall det verkligen kunna påvisas, att de kraven äro så viktiga ur samhällets synpunkt att man bör göra det, och att de således väga över den allmänna synpunkt, som jag här i början har försökt att lägga fram såsom min.

Herr Holmdahl: Herr talman! Herr andre vice talmannen sade, att han ansåg, att vi inte kunde diskutera och fastställa här i denna församling svårighetsgraden i de skriftliga studentproven, och det är så sant som det är sagt. Men jag tillåter mig dock att fästa uppmärksamheten vid att herr andre vice talmannen har uttalat ett så kategoriskt omdöme om de nu avslutade skriftliga proven, att han betecknade dem som osedvanligt svåra och att han i sin replik till mig inte kunnat anföra något som helst verkligt stöd för detta. Jag tillåter mig, herr talman, att säga, att enligt min bestämda uppfattning är detta generella omdöme om årets skriftliga studentuppgifter oriktigt och att det därför icke kan eller bör vidhållas.

Herr andre vice talmannen Magnusson: Herr talman! Jag skall be att få fråga herr Holmdahl, huruvida inte enligt det allmänna omdömet uppgifterna t. ex. i fysikskrivningen voro osedvanligt svåra? — Men vi skola inte fortsätta att diskutera detta.

Min uppfattning har alltid varit den, att man skulle handla med huvudet kallt och att man inte på något sätt skall sönderbryta vår skolorganisation — och ingen behöver fatta denna fråga eller denna diskussion så — men skolorganisationen bör ha förmåga att kunna med någon smidighet anpassa sig efter nuvarande osedvanliga förhållanden. Att dessa äro sådana, att en viss smidighet och anpassning behövs från skolans sida, är dock ett påstående, som jag, fastän lekman, vågar förfäktas.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Domö**, som yttrade: Herr talman! Herr De Geer har till mig framställt följande frågor:

Har regeringen vidtagit några åtgärder för att intensifiera resp. upptaga brytningen vid staten tillhöriga fyndigheter av guld- och kopparförande kismalmer i Norrland?

Är något initiativ att förvänta från regeringen för att förmå Bolidens gruvaktiebolag att i dagens situation öka sin produktion av de för vår folkushållning och valutförsörjning så betydelsefulla produkter, som framställas vid detta företag?

Såsom svar å den första frågan vill jag meddela, att genom statens industrikommissionens försorg undersökning pågår om upptagande av brytning från vissa statens malmfyndigheter. Resultatet väntas föreligga inom kort.

Jämväl frågan om produktionsökning vid Bolidens gruvaktiebolag är föremål för uppmärksamhet. De åtgärder, som i angivna syfte finnas praktiskt genomförbara och lämpliga, torde komma att vidtagas.

Vidare anförde

Herr De Geer: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra ett tack för svaret på min fråga.

Jag tror mig veta, att svaret kan betraktas mera positivt än som framgår av den kortfattade formuleringen. Det är här fråga om råvaror av vital be-

Svar på fråga. (Forts.)

tydelse för vår industri, råvaror, som för dagen äro otillräckliga men varav finnas fullt tillräckliga tillgångar i vårt land. Det gäller att göra dessa potentiella tillgångar aktuella. Det är inte fråga om någon oviss prospekteringsverksamhet eller om arbete, som kan bära frukt i en avlägsen framtid. Arbetet är långt framskridet, och jag har förstått av herr statsrådets svar att positiva resultat äro att förvänta inom en nära framtid.

Vad gäller Boliden, ligger frågan ännu bättre till. Även om marginalen inte är så stor i fråga om att öka produktionen finns dock en marginal. Det är ju allmänt känt, att Boliden innehåller malm med olika rikedom på koppar resp. guld. Det gäller nu i dagens situation att koncentrera sig på de mest givande malmerna, och jag förstår att så också har skett. Det är givetvis av utomordentlig betydelse ej blott för vår folkhushållning utan även för vår valutaförsörjning att alla åtgärder vidtagas för att mobilisera och göra dessa tillgångar aktuella. Det torde för dagen i dessa avspärningstider inte finnas någon vara, som är så lätt att exportera och göra till nytta för vårt folkhushåll som huvudprodukten vid Boliden.

Härmed förklarades överläggningen avslutad.

§ 7.

Föredrogs var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionen, nr 200, med förslag till lag om ändrad lydelse av 3 kap. 6 § och 4 kap. 7 § giftermålsbalken; samt

till statsutskottet propositionen, nr 202, angående anslag till anordnande av skyddsrum i statens järnvägar tillhöriga fastigheter.

§ 8.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet herr *Onsjös* på bordet liggande motion nr 252.

§ 9.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån av statsmedel för anordnande av skyddsrum; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 10.

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 18, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om familjebidrag åt värnpliktiga under krigstjänstgöring m. m. (krigsfamiljebidragsförordning), dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 16 februari 1940 dagtecknad proposition, nr 93, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:ts, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om familjebidrag åt värnpliktiga under krigstjänstgöring m. m. (krigsfamiljebidragsförordning).

I samband med berörda proposition hade utskottet till behandling förehåft åtskilliga i anledning av densamma väckta motioner.

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle 3—5, 16 och 21 §§ i förordningen hava följande lydelse:

3 §.

Såsom medlem av den värnpliktiges familj anses enligt denna förordning en var av följande personer, nämligen:

a) den värnpliktiges hustru, med vilken han sammanlever, samt hans barn och adoptivbarn under sexton år, som äro under hans vårdnad;

b) den värnpliktiges hustru, barn och adoptivbarn i annat fall än under a) sägs, hans föräldrar och adoptant, hans hustrus barn och adoptivbarn samt hans frånskilda hustru, en var under förutsättning, att den värnpliktige är underhållsskyldig gentemot vederbörande och vid tiden för inkallelsen i väsentlig mån bidrog till dennes underhåll; samt

c) den värnpliktiges husföreståndarinna under förutsättning, att den värnpliktige sammanbor med egna eller hustrus barn eller adoptivbarn under sexton år samt, därest han sammanbor jämväl med hustru, att hustrun är oförmoden till arbete.

4 §.

Familjepenning utgår, med iakttagande av vad i 14 § stadgas, för tryggande av familjens uppehälle med *högst* så stort belopp för dag, som för en var av nedan angivna ortsgrupper upptages i följande tariff:

1	2	3	4
Ortsgrupp	För hustru eller, där bidrag ej utgår för hustru, annan familjemedlem, som förestår den värnpliktiges hem	För annan familjemedlem <i>över</i> 16 år än som avses i kol. 2	För annan familjemedlem <i>under</i> 16 år än som avses i kol. 2
	kronor	kronor	kronor
I	1: 75	1: —	0: 70
II	2: —	1: 25	0: 80
III	2: 25	1: 50	0: 90

Familjepenning fastställs särskilt för varje familjemedlem samt utgår efter den ortsgrupp, till vilken den kommun är att hänföra, som enligt vad i 17 § stadgas skall utbetala beloppet. I fråga om kommunernas hänförande till ortsgrupp skall tillämpas den enligt lagen om folkpensionering verkställda indelningen. Ort utom riket hänföres till ortsgrupp III.

5 §.

Av familjepenningen utgår för de i 3 § a) avsedda familjemedlemmarna visst grundbelopp utan behovsprövning. Grundbelopp utgör för hustru en krona och för varje barn eller adoptivbarn under sexton år 40 öre.

I övrigt utgår familjepenning allenast i den mån behov därav skäligen kan antagas föreligga. Vid bestämmande av bidragets storlek skall hänsyn tagas *dels* till den inkomst, som åtnjutes av vederbörande familjemedlem ävensom av annan till samma hushåll hörande familjemedlem, utom husföreståndarinna, och *dels* till den värnpliktiges inkomster, dock med undantag för krigslön jämte övriga under tjänstgöringen utgående förmåner. För familjemedlem, som avses i 3 § b), må ej fastställas högre belopp än det, varmed den värnpliktige vid tiden för inkallelsen bidrog till den ifrågavarande familjemedlemmens underhåll eller vartill värdet av sådant underhåll skäligen kan skattas.

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)

Konungen äger, i den omfattning, som prövas skälig, stadga undantag från bestämmelserna i första stycket beträffande värnpliktiga, vilka under tjänstgöringen för civil tjänst åtnjuta avlöning, som utgår av statsmedel eller med statsbidrag. Konungen må ock, när skäl därtill äro, föreskriva, att vid behovsprövning, som avses i denna paragraf, hänsyn icke skall tagas till viss del av sådan inkomst av civil anställning, som den värnpliktige under tjänstgöringen äger bibehålla.

16 §.

När skäl därtill äro, må Konungen såsom villkor för erhållande av familjebidrag eller annan del av familjebidrag än familjepennings grundbelopp stadga skyldighet för familjemedlemmarna att i enlighet med de föreskrifter Konungen utfärdar hos organ för den offentliga arbetsförmedlingen anmäla sig såsom arbetsökande samt antaga lämpligt arbete i den mån sådant erbjudes. Har sådan skyldighet stadgats, gäller, att familjepening eller den del därav stadgandet avser eller sjukbidrag ej må utgå för familjemedlem, som underlåter att fullgöra skyldigheten, samt att bostads- eller näringsbidrag ej må utgå, med mindre sagda skyldighet fullgöres av varje familjemedlem, vilken är inhytt i den värnpliktiges bostad eller eljest genom hans försorg beredes bostad.

Skyldighet, som avses i första stycket, skall icke avse familjemedlem, som är oförmögen till arbete eller innehar arbete, varigenom han erhåller full sysselsättning. Såsom sådant arbete skall anses vård om minderåriga eller sjuka familjemedlemmar samt pågående utbildning, vilken icke skäligen bör avbrytas.

Om vad som förstås med lämpligt arbete gäller vad därom stadgas i förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor.

21 §.

Konungen förordnar viss myndighet att öva tillsyn å denna förordnings tillämpning (tillsynsmyndigheten).

I denna förordning avsedda ärenden skola å kommuns vägnar handläggas av en familjebidragsnämnd. Kommun må antingen inrätta särskild dylik nämnd eller ock uppdraga åt annan kommunal myndighet än fattigvårdsstyrelsen att vara familjebidragsnämnd.

Särskild familjebidragsnämnd utses av dem, som i allmänhet utöva kommunens beslutanderätt, samt består av tre eller fem ledamöter. Jämte ledamöterna utses suppleanter till lika antal. Därvid bestämmes tillika, i vilken ordning suppleanterna skola inkallas. Vid val av ledamöter och suppleanter skall tillses, att erfarenhet på den sociala behovsprövningens område blir företrädd inom nämnden. Med avseende å valbarhet, rätt att avsäga sig uppdraget, tjänstgöringstid, fyllnadsval, val av ordförande och vice ordförande, ordningen för beslutsfattande samt förande av protokoll skall i fråga om särskild familjebidragsnämnd i tillämpliga delar gälla vad som finnes stadgat angående byggnadsnämnd.

I motionen II: 213 av herrar *Mårtensson* och *Andersson* i Mölndal hade hemstälts, bland annat, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av Kungl. Maj:ts förslag till krigsfamiljebidragsförordningen att familjepening enligt 4 § skulle utgå för hustru eller, där bidrag ej utginge för hustru, annan familjemedlem, som förestode den värnpliktiges hem, med i ortsgrupp I 2 kronor 25 öre, i ortsgrupp II 2 kronor 50 öre och i ortsgrupp III 2 kronor 75 öre per dag.

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)

Utskottet hemställde:

A. att riksdagen, med förklarande att det i propositionen framlagda förslaget till förordning om familjebidrag åt värnpliktiga under krigstjänstgöring m. m. (krigsfamiljebidragsförordning) icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga av utskottet framlagt förslag till förordning i ämnet;

B. att motionerna I: 148 och 152 samt II: 206, 213 och 214, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet under A. hemställt eller vad utskottet i sin motivering anfört, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; ävensom

C. att motionerna I: 150, 153 och 161 samt II: 207 och 208 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets förslag innebar, bland annat, att 3 och 21 §§ skulle erhålla samma lydelse som enligt Kungl. Maj:ts förslag, att ordet »högst» i första stycket av 4 § icke skulle kursiveras samt att 5 och 16 §§ skulle erhålla följande lydelse:

5 §.

För familjemedlem, som avses i 3 § a), utgår familjepening utan behovsprövning med det högsta belopp, varmed enligt 4 § familjepening kan utgå för den ifrågavarande familjemedlemmen.

I övrigt — — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — — kan skattas.

Konungen äger — — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — — äger bibehålla.

16 §.

När skäl därtill äro, må Konungen såsom villkor för erhållande av familjebidrag eller annan del därav än den, som enligt 5 § första stycket utgår utan behovsprövning, stadga skyldighet för familjemedlemmarna att i enlighet med de föreskrifter Konungen utfärdar hos organ för den offentliga arbetsförmedlingen anmäla sig såsom arbetssökande samt antaga lämpligt arbete i den mån sådant erbjudes. Har sådan skyldighet stadgats, gäller, att familjepening eller den del därav stadgandet avser eller sjukbidrag ej må utgå för familjemedlem, som underlåter att fullgöra skyldigheten, samt att bostads- eller näringsbidrag ej må utgå, med mindre sagda skyldighet fullgöres av varje familjemedlem, vilken är inhyst i den värnpliktiges bostad eller eljest genom hans försorg beredes bostad.

Skyldighet, som — — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — — bör avbrytas.

Om vad — — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — — erkända arbetslöshetskassor.

Reservationer hade avgivits:

- 1) av fru *Elsa Johansson*, utan angivet yrkande;
- 2) av herrar *Linder* och *Wistrand* samt fröken *Ebon Andersson*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag i dess helhet;
- 3) av herr *Ekströmer*, vilken ansett,
 - a) att utskottet bort, med tillstyrkande av motionen I: 161, föreslå att orden »än fattigvårdsstyrelsen» skulle utgå ur 21 § andra stycket;
 - b) att utskottet i övrigt bort tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag;
- 4) av herr *Sandström*, som ansett, att 5 § första stycket bort erhålla den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen;

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)

5) av herrar *Löfvander* och *Gardell*, vilka påyrkat, att 4 § skulle erhålla följande lydelse:

4 §.

Familjepenning utgår, med iakttagande av vad i 14 § stadgas, för tryggnaden av familjens uppehälle med högst följande belopp för dag:

- 1) För hustru eller, där bidrag ej utgår för hustru, annan familjemedlem, som förestår den värnpliktiges hem kronor 2:—
 - 2) För annan familjemedlem *över* 16 år än som avses i punkt 1 » 1:50
 - 3) För annan familjemedlem *under* 16 år än som avses i punkt 1 » 1:—;
- samt

6) av herrar *Hage*, *Olovson* i Västerås och *Molander*.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Fröken **Hesselgren**, som yttrade: Herr talman! I fråga om föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 18 föreslås,

att utskottets hemställan må företagas till avgörande punktvis och punkten A. på det sätt, att det däri tillstyrkta författningsförslaget föredrages paragrafvis och, där så erfordras, styckevis med slutbestämmelser, ingress och rubrik sist, varefter och sedan författningsförslaget blivit i sin helhet genomgått utskottets hemställan i punkten föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf eller det stycke, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet;

att författningstext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres;

att, därest kamrarna fatta från utskottets förslag i en eller annan del avvikande beslut, utskottet må äga att för riksdagen föreslå härav påkallade jämkningar; samt

att beträffande nummerbeteckning av paragrafer utskottet må äga vidtaga de ändringar, som kunna påkallas av kamrarnas beslut.

Denna hemställan bifölls.

I enlighet med kammarens beslut rörande föredragningssättet upptogs först till behandling *punkten A*.

Utskottets i punkten framlagda förslag till krigsfamiljebidragsförordning.

Efter föredragning av 1 § yttrade:

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag ber att få uttala min erkänsla för den behandling, som ifrågavarande proposition har underkastats i andra lagutskottet. Jag konstaterar, att propositionens huvudlinjer ha följts och att på väsentliga punkter propositionen har tillstyrkts. Det föreligger emellertid ett par viktiga skiljaktigheter mellan det framlagda kungl. förslaget och utskottsmajoritetens förslag, och jag ber att få några ögonblick uppehålla mig vid dessa skiljaktigheter.

Vad jag här syftar på är för det första bestämmelserna i 5 §, där i den kungl. propositionen hade föreslagits att en del av familjepeningen, 1 krona för hustru och 40 öre för varje minderårigt barn, skulle utgå utan behovsprövning, under det att utskottet har föreslagit att hela familjepeningen skall utgå utan en sådan behovsprövning. Det är givet att det är tilltalande ju mera man kan tillämpa en princip, som närmar sig familjelöneprincipen, d. v. s. att den erkänsla samhället ger för den inkallades prestationer sker i form av bidrag utan behovsprövning till försörjning av hans familj. Detta är värde-

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)

fullt och tilltalande. Men jag måste för min del här säga, att jag finner inte att man vinner något särskilt med utskottets förslag. Enligt utskottets förslag måste ju i varje fall behovsprövning ske ur arbetsmarknadssynpunkt, och vidare måste behovsprövning ske när det gäller bostadsbidrag. Man har att räkna med att det för de allra flesta familjer blir fråga om även bostadsbidrag, och då blir det ju praktiskt taget en behovsprövning över hela linjen. Utskottets förslag medför ju egentligen ingen annan förändring än att å ena sidan familjen snabbare får en något högre kontant utbetalning till sig och å andra sidan att staten ikläder sig utgifter, som inte kunna anses direkt nödvändiga. Följaktligen måste man ju fråga sig, om det kan vara rimligt att belasta statsverket med den merkostnad, som det här är fråga om. Jag tycker för min del, att utskottets ställningstagande på denna punkt icke är tillräckligt bärande.

Den andra avvikelser av väsentlig natur är den som förekommer i 19 §. Där har Kungl. Maj:t föreslagit, att kommunerna skulle bära en femtedel av kostnaderna med undantag av den del av familjepeningen, som utbetalas utan behovsprövning. Nu har utskottet i sitt förslag minskat kommunernas betalningsskyldighet dels indirekt genom att höja den familjepening, som skulle utgå utan behovsprövning, och dels genom att sänka kommunandelen från en femtedel till en tiondel. Här gäller det helt och hållet en omdömesfråga. Jag måste för min del säga, att principiellt är det naturligtvis tilltalande, att kommunerna icke åläggas ersätta dessa utgifter i större utsträckning än som kan anses alldeles nödvändigt, därför att det är självklart, att dessa kostnader på grund av sin natur bära bäras av staten. Att bördan till en del skall bäras av kommunerna hänger samman med den tanken, att man vill, att de kommunala organ, som skola sköta utbetalningen av dessa familjebidrag, skola förfara med noggrannhet vid prövningen av behoven och låta utbetalningarna ske på ett rättvist och förståndigt sätt. Då uppstår alltså frågan: var går gränsen, vid vilken punkt komma kommunerna att iakttaga den noggrannhet som erfordras? Göra de detta vid en femtedel eller vid en tiondel av kostnaderna? Detta är ju en sak, som icke på något sätt kan objektivt bevisas, utan bedömningen blir beroende på vars och ens åsikt. Men vi skola komma ihåg, att kommittén föreslagit denna femtedel, som propositionen upptar. Man kan säga, att praktiskt taget alla hörda myndigheter icke haft något att invända mot denna gräns. Det är därför ganska naturligt, att Kungl. Maj:t lagt fram detta förslag, som sålunda stöder sig på en helt annan utredning och ett helt annat bedömande än som kan presteras från utskottets sida. Jag måste därför för min del vidhålla, att jag även på denna punkt finner Kungl. Maj:ts förslag vara bäst grundat.

Fru Johansson: Herr talman! Eftersom jag har varit en av ledamöterna i den kommitté, som utarbetat det betänkande som ligger till grund för propositionen, kanske det kan tillåtas mig att säga några ord.

I de direktiv, som kommittén fick såsom ledning för sitt arbete, framhölls det nära samband, som råder mellan familjebidrag åt värnpliktiga och arbetslöshetshjälp. Men i motsats till krigsberedskapskommissionens förslag, som beträffande familjebidrag helt bygger på understödsprincipen, framhåller departementschefen: »Det kan emellertid ifrågasättas, om det icke skulle vara ur psykologisk synpunkt värdefullt, att de s. k. mobiliseringsunderstöden finge — åtminstone i viss mån — karaktären av en familjelön, som icke helt utginge efter behovssynpunkt utan i någon mån innefattade ett vederlag för de uppoffringar, som staten kräver av familjeförsörjaren. Härvid måste dock tillses, att ifrågasvarande bidrag icke komma att verka hindrande på tillgodo-

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)
seendet av näringslivets behov av arbetskraft.» Och han tillägger: »Såsom ett önskemål torde böra uppställas, att sammanlagda inkomsten för en familj av genomsnittlig storlek icke kommer att ställa sig påtagligt lägre, om familjeförsörjaren tjänstgör vid fronten än om han arbetar inom näringslivet.»

Levnadsstandarden ställer sig ju så väsentligt olika, icke bara inom olika samhällsgrupper utan också bland de olika yrkesutövarna. Men med tanke på att alla vid ett tillfälle, då onormala förhållanden råda på grund av krig eller krigsfara, måste sänka sin levnadsstandard, tror jag, att det förslag till familjebidrag, som kommittén framlagt och som återfinnes i propositionen, vid ett närmare studium kan försvaras. Familjepeningens belopp är ju icke större, än att den bara tillgodoser de allra nödvändigaste behoven för en familjs uppehälle, och jag är fullt medveten om att den för en stor del kommer att betyda en nedpressning av deras förutvarande standard. Däremot blir det beträffande bostaden ett annat förhållande; där kan den värnpliktige erhålla ersättning för hela hyreskostnaden, vare sig det är fråga om hyra till en hyresvärd eller ränta och amortering för ett eget hem. Då hyreskostnaden väl i allmänhet utgör den största utgiften i en familjs budget, bör bostadsbidraget öka familjebidraget i dess helhet ganska väsentligt.

Jag har gjort en sammanställning över vad dessa bidrag enligt förordningen skulle innebära för en familj med två barn under sexton år i den dyrortsgrupp, vari den stad, där jag själv bor, är placerad. Där skulle familjepeningen, beräknad efter 2 kronor för hustrun och 80 öre för varje barn, för en vecka uppgå till kronor 25:20. Räkna vi sedan hyreskostnaden så lågt som till 10 kronor per vecka, vilket är den lägsta tänkbara hyran, äro vi uppe i kronor 35:20. Med den ersättning, som den utkallade har under de första 45 dagarna, således lägsta beloppet, 1 krona om dagen, utgör det tillsammans kronor 42:20. Därtill kommer så eventuellt sjukbidrag. En textilarbetares lön utgör för närvarande 46 kronor per vecka. Räknar man då också med att den utkallade har *sin* försörjning av staten under denna tid, ter sig den föreslagna hjälpen icke så orimlig, som man från en del håll gjort gällande. Det blir väl i stället så, att familjebidraget för en del grupper kommer att utgöra en liten höjning av den ordinarie inkomsten.

Av familjepeningen skulle enligt förslaget till den närmaste familjekretsen utgå ett grundbelopp utan behovsprövning, utgörande för hustrun 1 krona och för barn under sexton år 40 öre. Med detta förslag har ju kommittén velat tillmötesgå fordran att en del av bidraget skulle utgå i form av lön. För egen del måste jag säga, att detta belopp är mera av vikt i det hänseendet, att om det skulle utgå omedelbart utan föregående behovsprövning, så skulle det medföra avlägsnandet av en väntetid, under vilken familjen skulle stå utan existensmöjligheter. Det är ju emellertid så, att för erhållande av den högre familjepeningen liksom bostads- och näringsbidragen måste behovet prövas, och det är väl därom den största striden stått. I en motion II:214 yrkas, att behovsprövning skall tillämpas över hela linjen, sålunda även för grundbeloppet, och i två andra motioner, I:152 och II:206, yrkas att behovsprövningen skall slopas även för den högre familjepeningen.

Nu har majoriteten i andra lagutskottet föreslagit en kompromiss mellan dessa båda yrkanden, nämligen att slopa behovsprövningen för familjepeningen i sin helhet när det gäller den närmaste familjekretsen, d. v. s. hustru och barn. Vad kan detta förslag innebära? Jo, det kan bli så att — om vi taga ett extremt fall — en statstjänare, som kanske får behålla största delen av sin inkomst och vars hustru kanske också har en relativt hög inkomst, skulle utan behovsprövning kunna komma i åtnjutande av maximalbeloppet, medan exempelvis en änkekan, som har en hushållerska att sköta hem och

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)

barn, icke kan erhålla det högre beloppet utan behovsprövning. Vi ha ju också ännu en del ungdomar, som känna ansvar för sina gamla föräldrar eller som kanske bidraga till att försörja en ensamstående mor. För dessa gäller också, att de icke kunna erhålla familjepennings maximalbelopp utan behovsprövning. Skall man över huvud tala om att det är orättfärdigt, att den största delen av familjebidraget utgår såsom understöd och icke som en lön för den prestation som utföres av den inkallade, bör man väl icke förbehålla den rätten åt endast en del av de inkallade, då ju ändå alla få bära sin del av ansvaret för rikets säkerhet.

Det har i pressen talats så vackert om att man skall bära varandras bördor. Jag har icke kunnat övertygas om att vi göra detta på ett bättre sätt genom att slopa behovsprövningen, vilken ju innebär, att vi ge dessa bidrag även åt sådana, som kanske icke för sitt livsuppehälle behöva denna hjälp av staten. Om dessa i stället överlåta sin andel till dem, som äro helt beroende av de bidrag staten kan ge till deras livsuppehälle, kan man kanske med större rätt tala om att bära varandras bördor. Jag har intet hopp om att någon frivilligt skall avstå från den rätt han har, och därför har jag icke heller kunnat biträda det beslut angående behovsprövningens slopande, som utskottet har fattat.

Jag kan icke heller förstå den stora betydelse, som detta förslag skulle innebära, då ju behovsprövningen alltjämt kvarstår i vad det gäller bostads- och näringsbidrag. Jag förutsätter nämligen, att den allra största delen av dem, som efter behovsprövning bliva berättigade att erhålla den högre familjepenningen, också måste erhålla bostadsbidrag, och då är ju behovet redan provat. Departementschefen understryker också i propositionen, att han på grund av statsfinansiella skäl anser det ofrånkomligt med en differentiering av bidragen efter hjälpbehovet.

Jag skulle, herr talman, kunna yrka bifall till propositionen i dess helhet, men jag vet, att det kommer att ställas ett yrkande i enlighet med motionen II: 213, där det göres framställning om ett något högre bidrag till hustrun, medan barnbidragen föreslås oförändrade enligt propositionen. Detta yrkande avslogs av andra lagutskottet. Utskottet säger, att »med hänsyn till de utomordentligt stora kostnader, som vid allmän mobilisering bli följden av även en ringa höjning av beloppen, anser sig utskottet emellertid icke kunna föreslå avvikelse från propositionen i denna del». Jag skulle emellertid gärna vilja understödja den framställning, som göres i denna motion. Jag kan göra det därför att när vi inom kommittén diskuterade familjepennings storlek, sade vi oss, att vi icke kunde veta vad de här beloppen skulle komma att betyda, när de komme att tillämpas. Det har också visat sig, att levnadskostnaderna ökats avsevärt sedan den tid, då betänkandet blev färdigt. Kunde vi ena oss om bifall till denna motion och i övrigt bifalla propositionen oförändrad, skulle vi vinna två syften: dels åstadkomma en besparing åt staten, enär ett bifall till motionen icke tillnärmelsevis ökar kostnaderna så mycket som slopandet av behovsprövningen för det högre bidraget, dels ock därmed hjälpa dem, som verkligen behöva hjälp av staten under förevarande förhållanden, nämligen de små i samhället.

Med hänsyn härtill vill jag icke redan nu ställa något yrkande utan förbehåller mig rätt att senare biträda det förslag, som kommer att framläggas om bifall till yrkandet i motionen II: 213.

Herr Sandström: Herr talman! I förevarande utskottsutlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 93 är det fråga om familjebidrag åt värnpliktiga under krigstjänstgöring. Utskottet har i stort sett följt den

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)

kungliga propositionen men i vissa fall föreslagit betydelsefulla ändringar i denna. En av dessa ändringar är av synnerligen betänkligt slag. Jag avser ändringen i 5 § om behovsprövning av familjepeningen. Kungl. Maj:t har där föreslagit, att första stycket skulle få följande lydelse: »Av familjepeningen utgår för de i 3 § a) avsedda familjemedlemmarna visst grundbelopp utan behovsprövning. Grundbeloppet utgör för hustru en krona och för varje barn eller adoptivbarn under sexton år 40 öre.» Utskottsmajoriteten föreslår följande lydelse: »För familjemedlem, som avses i 3 § a) utgår familjepening utan behovsprövning med det högsta belopp varmed enligt 4 § familjepening kan utgå för den ifrågakvarande familjemedlemmen.»

Denna ändring är utan varje tvivel av ganska stor statsfinansiell betydelse. Det är mycket svårt att med säkerhet ange den merutgift, som skulle uppkomma för statsverket genom ett bifall till detta förslag. Jag har dock hört uppgivas, att den skulle gå upp till inemot två miljoner kronor i månaden. Och denna beräkning gjordes innan Norge kom med i stormaktskriget; sannolikt kommer beloppet hädanefter, då den förstärkta försvarsberedskapen ytterligare intensifierats, att bli ännu större för varje månad som går. Alla måste ju vara eniga om att vi böra spara på alla områden, där detta är möjligt, och inte minst staten själv. Om man tänker sig, att den förstärka försvarsberedskapen skulle behövas under exempelvis så lång tid som ännu ett år framåt, vilket ju icke alls är otänkbart, så skulle därigenom statsutgifterna komma att stiga till skrämmande belopp. Skulle vi under tiden invecklas i krig, kan man knappast fatta vilka summor som skulle komma att erfordras. Redan nu kan man säga, att inflationen är på god frammarsch i landet. Sedelomloppet har ökat, och alla priser äro i oupphörligt stigande.

Regeringen har här enligt min mening och, som jag tror, de flestas i landet mening, handlat alldeles riktigt, då den i propositionen föreslagit, att av familjepeningen endast ett grundbelopp av en krona för hustrun och 40 öre för varje barn under sexton år skulle utgå utan behovsprövning. Man måste väl säga, att systemet med behovsprövning för överskjutande belopp innebär en bättre ordning än vad utskottsmajoriteten föreslår. Visserligen kan det ju vara tacknämligt för den utbetalande myndigheten att i så stor utsträckning slippa en stundom besvärlig prövning av de inkallades ekonomiska ställning, men helt och hållet slippa icke myndigheterna ifrån detta ändå, ty utbetalningen av bostadsbidrag måste ju ändå föregås av en behovsprövning. Givetvis blir det även ekonomiskt förmånligare för den inkallade att omedelbart få ut ett större kontant belopp. Men båda dessa argument böra icke få tillmätas större betydelse, då man genom en prövning kan vinna stora belopp åt statskassan.

En mängd av de inkallade få ju också helt eller till avsevärd del behålla sin ordinarie inkomst vid inkallelsen till krigstjänstgöring. Är det då riktigt och lämpligt, att dessa skola få lika stor familjepening som de, vilka vid sin inkallelse förlora hela sin civila inkomst? Därpå måste man enligt min mening svara ett klart nej. Hade vi haft flödande statsinkomster eller hade vår ekonomiska ställning varit bättre, så skulle vi kunnat ge mera till de inkallade utan behovsprövning. Men situationen är sådan, att man är tvungen att hålla igen, så att icke inflationens lavin kommer i alltför hastig rullning. Man måste därför göra åtskillnad mellan dessa olika ställda kategorier, och detta är endast möjligt, om man på denna punkt går in för Kungl. Maj:ts linje. Det större besväret för myndigheterna får härvidlag icke spela någon roll. — Herr talman! Jag ber att beträffande § 5 få yrka avslag på utskottets förslag och bifall till den kungliga propositionen. Om så behövs, kommer jag att upprepa detta yrkande, då vi komma till § 5.

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)

Om jag sedan övergår till § 19, som avser ersättning till kommunerna för familjebidrag, som utanordnats enligt denna förordning, så vill jag meddela, att jag inom utskottet försvarade Kungl. Maj:ts förslag, enligt vilket kommunerna skulle betala en femtedel av familjebidragen. Detta gjorde jag trots förefintligheten av den s. k. Norrlandsmotionen, motionen II:208, som har avgivits av herr Elof Lindberg m. fl. och i vilken man föreslagit, att staten skall betala hela beloppet och kommunerna sålunda befrias från all delaktighet däri. Jag förstår dock och uppskattar ganska väl motionärernas bevelkesgrunder, vilka i huvudsak bestå däri, att Norrland under den långa tiden från stormaktskrigets utbrott och till Norges indragande i detta krig tillsammans med Gotland fått bära största bördan av inkallelserna. Men utskottet har beslutat att i motiveringen på sid. 18 insätta en passus om att vid Kungl. Maj:ts prövning av kommunernas framställningar om sänkning av deras bidragsbelopp hänsyn också skulle tagas just till dessa hittills så starkt utsatta landsdelar och att vid prövningen dessa skulle komma i en fördelaktigare ställning, så att i första hand dessa kommuner skulle få betala mindre till dessa utgifter och i vissa fall — såvida jag riktigt tolkat denna anteckning i motiveringen — kunna befrias ända till hundra procent från delaktigheten i dessa familjebidrag. I och med det att en sådan anteckning tillkom i motiveringen ansåg jag, att dessa landsdelars intressen blivit mycket väl tillgodosedda och att man därför utan att hysa några samvetsförebräelser kunde gå in för Kungl. Maj:ts förslag, att kommunerna i landet skulle deltaga med en femtedel i dessa familjebidrag. Nu uppstod emellertid en egendomlig situation inom utskottet, när vi skulle fatta ett definitivt beslut. Det befanns nämligen, att utskottet var delat i två hälfter, åtta för Kungl. Maj:ts förslag och åtta mot och att dessa åtta, som voro mot, skulle rösta för den principen, att kommunerna skulle alldeles befrias från att deltaga i denna utgift. Under sådana förhållanden kom jag och andra inom utskottet att tänka på, att det särskilt under denna tid inte skulle vara så trevligt, att en sådan fråga avgjordes inom utskottet med lottens tillhjälp. Därför började det talas om att göra en kompromiss, vilken också kom till stånd och utmynnade i ett förslag till sådan ordalydelse av § 19, att kommunerna skulle deltaga med en tiondel i familjebidraget.

Jag tror också, att man med ett ganska stort lugn kan finna sig i ett sådant beslut. Det bör vara klart, att dessa behovsprövningar sannolikt bli noggrannare, om kommunerna själva få betala en viss del av de utgifter, som de beslutat, än om de alldeles skulle slippa från dem. Behandlingen skulle sannolikt bli slentrianmässig, så att dessa utgifter beslötes utan att man inginge på en verklig realprövning av behoven. Därför tror jag, att man kan gå med på denna linje.

Jag hemställer alltså, att kammaren ville godtaga denna kompromiss, och därför vill jag i första hand yrka bifall till § 19 i den form, den fått i utskottets förslag. Jag vill även säga, att om det i kammaren skulle uppstå en sådan situation att valet komme att stå mellan intet bidrag alls och Kungl. Maj:ts förslag, så förbehåller jag mig att rösta för Kungl. Maj:ts förslag. I övrigt kan jag helt godtaga det förslag, som av utskottet avgivits.

Jag får kanske, herr talman, senare framställa yrkanden angående de särskilda paragraferna.

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! Egentligen är det ganska ledsamt, att en fråga som denna under nuvarande läge skall behöva uppväcka strid. Jag tror dock, att vi alla se saken så, att alla vilja giva ett handtag åt dem, som gå ut till landets försvar. Vi veta också, att alla värnpliktiga, även de, som ha

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)

det ekonomiskt bra, kunna råka in i utomordentligt prekära situationer. Under sådana förhållanden hade det som departementschefen framhåller varit mycket tilltalande, om man kunnat fullfölja tanken på en familjelön som utan vidare skulle utgå. Det har kommit fram krav i den riktningen i motioner, och inom utskottet funnos utan tvivel starka sympatier att lösa saken på detta sätt. Men vi hade även ögonen öppna för de ekonomiska konsekvenserna av detta, och efter åtskilligt debatterande fram och tillbaka ingicks en kompromiss, som vi inom utskottet ansågo vara ganska förnuftig och tilltalande, den nämligen att man i överensstämmelse med uttalanden, som gjorts av en rad myndigheter sådana som svenska fattigvårdsförbundet, svenska barnvårdsförbundet, Stockholms stadsfullmäktige, Göteborgs stadsfullmäktige och övriga myndigheter, ytterligare begränsa behovsprövningen. De påvisa nämligen att den behovsprövning, som här skulle komma till stånd, i de allra flesta fall, när det gällde hustru och minderåriga barn, komme att bli sådan, att dessa skulle få hela beloppet. Jag förstår mycket väl, att den kommitté, som sysslat med denna fråga och som sökt pröva den ur olika synpunkter, varit böjd för att få fram ett förslag med familjelön, men att de inte vågat sig in på detta utan i stället nöjt sig med att taga undan en liten del av det redan förut lilla beloppet och sagt: det här få ni utan behovsprövning. Nu framhölls det av fru Johansson, att det skulle finnas många, som inte skulle behöva hela summan, och därför skulle man ge det större beloppet endast efter behovsprövning. Men då förefaller det mig mera logiskt att taga förslaget om behovsprövning över hela linjen. Om man räknar med, att det är så pass många för vilka något understöd icke är nödvändigt, så borde den vägen vara den enklaste. Utskottet har ansett att om man måste spara, bör det ske där det *kan* sparas, och då menade man, att det var i fråga om barn över 16 år, vilka åtminstone i viss mån ofta kunde försörja sig själva. Där borde det prövas, om de skulle erhålla hela belopp eller del därav. När man sedan kommer till föräldrar och mera utomstående anhöriga kan man inte veta, huru mycket som den värnpliktige faktiskt givit ut för dem, och därför behövs här en behovsprövning. Kommer man så till bostäderna är den saken ännu viktigare och likaså naturligtvis när det gäller näringsbidraget. Utskottet har således tagit med denna behovsprövning beträffande de olika saker, som på ett eller annat sätt böra undersökas för att man skall veta, om bidraget skall givas eller icke. Däremot har man menat — och detta har med styrka framhållits särskilt av en sådan anhängare av behovsprövningen som fattigvårdsförbundet — att när det gäller hustru och minderåriga barn, skulle det bli ett så ofantligt litet fåtal, som inte skulle tilldelas hela beloppet, att den utgift som uppkomme genom prövningens slopande inte skulle vara av någon större betydelse.

Naturligtvis innebär kompromissen så till vida en skillnad, att en del av utgifterna härigenom flyttas från kommunen till staten, men vare sig det blir staten eller kommunen, som bestrider denna utgift, så är det ju i varje fall det allmänna, som står för densamma, och den måste väl sägas i högsta grad falla inom statens område. Det har alltid ansetts självklart, att staten skall stå för alla utgifter, som drabba försvaret. Det förhåller sig ju så, att kommunerna icke ens få klara utgifterna för sina egna skyddsanordningar, utan staten betalar kostnaderna för luftvärn och sådant. Utskottet har menat, att här uppkommer inte någon merutgift för det allmänna. Det är endast fråga om en omflyttning av utgifter mellan stat och kommun som man beräknat skola uppgå till ett par milljoner i månaden. Det blir, som nämnt, en utomordentligt liten grupp, som icke skulle erhålla hela bidraget varför man inte skulle vinna något väsentligt, om denna grupp skulle behovsprövas.

Jag kan därför inte erkänna, att genom den kompromiss, som kommit till

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)

stånd i utskottet, statsnyttan skulle trädas för nära. Jag kan inte förstå, att det skulle medföra ett slösande med penningar i onödan, som man här sagt. Jag måste däremot säga, att man vunne ofantligt mycket i administrativt hänseende genom att hustru och minderåriga barn med detsamma få ut sina bidrag, och den värnpliktige, som ger sig ut, vet vad han har att räkna med: han vet att han får så och så mycket, och då kan han gå ut med en känsla av större trygghet för sig och de sina.

Nu har man sagt, att hela beloppet är för lågt, på tok för lågt. Man kan naturligtvis räkna på olika sätt. Fru Johansson har sagt, att beloppet står på gränsen till storleken av en textilarbetares lön. Man kan således säga, att även om levnadsstandarden därmed skulle sänkas något, så är dock beloppet så pass stort, att man kan leva därpå. Vi få komma ihåg, att det kan komma tider, då penningvärdet sjunker och då levnadsstandarden måste sänkas, men om man redan nu bör söka motverka detta med högre belopp förefaller mig ovisst.

Jag skall inte uppehålla mig vid frågan om kommunernas bidrag, då jag är övertygad om att här komma att uppträda kommunalmän, som föra kommunernas talan så pass kraftigt, att mitt bidrag till frågans belysning betyder litet. Jag vill dock säga, att jag gillar, att kommunerna få deltaga i dessa utgifter, därför att det kan vara en viss fördel att kommunerna äro medintresserade i behovsprövningen. Men jag anser, att dessa utgifter böra sättas till lägsta möjliga med hänsyn till de oerhörda bördor, som kommunerna av olika anledningar komma att få bära. Man har talat om Norrlandskommunerna, men vad veta vi om Skånekommunerna eller Värmlandskommunerna? Förhållandena kunna vara i så hög grad varierande, att jag tror, att vi böra lyfta bördorna från kommunerna så mycket vi förmå.

Herr talman! Jag tror, att för utskottet komma att uppträda flera talare än jag, varför jag skall nöja mig med vad jag här sagt.

Herr **Sandström**, som nu för kort genmäle erhöll ordet, anförde: Herr talman! Jag skall be att få vända mig mot vissa uttryck, som vår ärade vice utskottsordförande använde i sitt anförande. Den kompromiss, som vice ordföranden nyss talade om, har inte gjorts beträffande § 5 och behovsprövningen utan gäller endast beträffande § 19, alltså om kommunernas delaktighet. Den ärade talarinnan torde alltså på denna punkt hava missmint sig.

Fröken **Hesselgren**, som jämväl för kort genmäle erhöll ordet, yttrade: Herr talman! Ordet kompromiss användes ju i olika betydelser. När jag använde ordet kompromiss, så åsyftade jag en kompromiss mellan de båda åskådningar, som här förefunnos: å ena sidan deras, som önskade en behovsprövning, å andra sidan deras, som inte ville ha någon sådan. Då har man åstadkommit en kompromiss på det sättet, att man sagt: frågan kan lösas så, att man från behovsprövningen undanflyttar dem, om vilka man med säkerhet vet, att de skola få hela beloppet, men bibehåller behovsprövningen på de områden, som verkligen böra undersökas. Det har emellertid inom utskottet inte röstats om någon annan kompromiss än om den, som kom till uttryck i § 19 — det har herr Sandström alldeles rätt uti.

Herr talmannen lämnade, likaledes för kort replik, ordet ånyo till

Herr **Sandström**, som anförde: Herr talman! Sålunda framgår av det föregående anförandet, att någon kompromiss beträffande § 5 icke är träffad i utskottet, utan endast inom utskottsmajoriteten.

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)

Härefter yttrade:

Fröken Andersson: Herr talman! Jag har reserverat mig för bifall till propositionen och alltså gått emot utskottsmajoriteten hela vägen praktiskt taget. Detta innebär emellertid inte, att jag inte från början varit rätt tveksam, och detta gäller särskilt stadgandet i § 16, som innehåller: »När skäl därtill äro, må Konungen såsom villkor för erhållande av familjebidrag eller annan del av familjebidrag än familjepeningens grundbelopp stadga skyldighet för familjemedlemmarna att i enlighet med de föreskrifter Konungen utfärdar hos organ för den offentliga arbetsförmedlingen anmäla sig såsom arbetssökande samt antaga lämpligt arbete i den mån sådant erbjudes.»

Nu är det alldeles uppenbart, att den principen är riktig, att man bör söka erhålla arbete hellre än att leva på understöd. Anledningen till att jag icke förty varit kritisk på denna punkt är den, att jag menar, att denna fråga löses av sig själv på naturlig väg. Det förhåller sig så, att i den mån behoven provas, kan vederbörande prövningsorgan genom att undersöka vederbörandes förhållanden utrona, om här finnes möjlighet för att hustrun eller någon annan familjemedlem kan skaffa sig arbete och på denna väg erhålla sin försörjning. Sålunda komme ett bifall till en begäran om understöd att bli beroende på denna faktor. Alltså menar jag, att om vederbörande inte får något understöd, så har han intet annat att göra än att söka arbete. Därför menar jag, att ett sådant stadgande kunde vara onödigt. Jag anser, att man i denna paragraf blandat ihop två olika saker: å ena sidan den saken, som jag nämnde eller önskvärdheten av att så många som möjligt erhålla arbete, så att de kunna försörja sig på denna väg, å andra sidan har man utgått från — vilket framgår av motiveringen — att just under dessa tider behöver staten så mycken arbetskraft, som någonsin kan stampas fram. Jag menar alltså, att man blandat ihop dessa två olika saker. När det allmänna behöver arbetskraft, har man tjänstepliktslagen att tillgripa. Då jag icke förty har kunnat acceptera även denna paragraf, så beror det på två faktorer: dels därför att utskottet, som vi hörde, i viss mån frångått en utsträckning av behovsprövningen för vissa kategorier, dels och framför allt därför, att jag hoppas, att när den tiden kommer, Kungl. Maj:t skall, i vad på Kungl. Maj:t ankommer, tillämpa denna paragraf med en viss försiktighet, därför att det finnes ju ingen anledning till att just denna kategori skall kommanderas till arbetsförmedlingen, under det att andra kategorier endast därför, att de ha ekonomiska tillgångar, skola kunna undandraga sig att sätta in sin arbetskraft i en tid, då samhället behöver all möjlig sådan. Enligt mitt och även andras förmenande — vilket framgått av ett föregående inlägg — ligger den största faran i ett antagande av § 5. Jag tänker därvid på behovsprövningen. Jag förstär inte utskottsmajoritetens inställning på denna punkt. Den sociala beredskapskommittén har, föreställer jag mig, ingående prövat denna fråga, vidare har den behandlats av departementet, och departementschefen har ansett, att han i allt väsentligt — men dock inte helt och hållet — kunnat acceptera kommitténs förslag. Beträffande behovsprövningen säger departementschefen i propositionen ordagrant följande: »Därest familjebidragen skola kunna utgå med sådana belopp att det med bidragen avsedda syftet uppnås, lärer det av statsfinansiella hänsyn vara ofrånkomligt med en viss differentiering av bidragen allt efter hjälpbehovet.»

Hur utskottet med detta uttalande framför sig kan komma fram till ett förslag, som med åtskilliga miljoner — det anses ju icke lämpligt att nämna siffran — ökar statens utgifter, är ganska ofattbart. Varför har man nu gjort detta? Det kan ju icke vara den gamla skräcken för behovsprövning

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)

såsom sådan, som ligger bakom, ity att samma utskottsmajoritet har accepterat denna behovsprövning beträffande de andra bidragskategorierna, bostadsbidrag, näringsbidrag och sjukbidrag. Man frågar sig vad det då kan bero på. Jo, säger man, det måste vara riktigt, såsom också fröken Hesselgren här sade, att de inkallade icke skola behöva gå och vara oroliga för sina familjer. Helt naturligt är detta också en synpunkt, som alla helt och fullt måste instämma uti. Jag skulle emellertid vilja ställa saken i relief genom att säga, att de inkallade dock ha större anledning till oro, om utskottsmajoritetens förslag accepteras än om Kungl. Maj:ts förslag accepteras, och varför? Jo, propositionen tar sikte just på de behövande. Man vill ge en viss grundpenning och därutöver allt det stöd, som kan anses önskvärt, lämpligt, nödvändigt och möjligt.

Man har här talat om familjelön och sagt, att man skulle tillämpa familjelönsprincipen. Jag måste dock för min del säga, att jag tycker det är ganska farligt att föra in lönesynpunkter på detta problem. Särskilt om man betraktar den trots allt relativt låga summa, som det härvidlag rör sig om, tycker jag det är mycket allvarligt om man skulle börja tala om att »sådana löner betalar staten». Är det icke riktigare att säga, att i fråga om de män, som ha familj och rycka in, måste staten taga ansvaret för familjen och se till att ingen lider nöd utan tvärtom har det så bra, som samhället på något sätt kan åstadkomma? Är icke detta, säger jag, riktigare än att här tala om löneprinciper av olika slag, som ju ändå aldrig kunna tillämpas i den mening, som utskottsmajoriteten tänker sig? Det kan dock icke vara felaktigt att påstå, att det blir mindre av resurserna över till de verkligt behövande, därest man delar ut mer än vad som är nödvändigt, d. v. s. ger understöd även till sådana, som icke ha behov av det. Det är väl ändå ett axiom, som ingen kan bestrida. Det är, föreställer jag mig, närmast en platthet att i detta sammanhang konstatera, att denna fråga måste bedömas med hänsyn till att resurserna av skäl, som jag icke här behöver ange, äro starkt begränsade. Produktivkrafter, både mänskliga och materiella sådana, äro undandragna produktionen. Därav följer med absolut nödvändighet, att de resurser, som skola fördelas bland samhällsmedlemmarna, måste bli mindre. Belastningen i fråga om statens utgifter blir därför i detta fall kraftigare än någonsin eljest.

Vad har man då att vänta sig, om man går fram för hårt i fråga om belastning av statsutgifterna? Jo, helt enkelt förstöring av penningvärdet. Staten kan icke i det oändliga pressa skattedragarna, såsom vi för icke så länge sedan hört från mycket auktoritativt håll. Det har i alla tider visat sig, och det visar oss hela den ekonomiska historien, att staten i ett sådant läge helt enkelt tillgriper inflation. Man sätter i gång sedelpressarna. Hur en inflation verkar veta vi ju allesammans, och vi veta också, att den träffar de sämst ställda kraftigast, alltså just dem, som man här säger sig vilja skydda.

Om jag här får göra en parentes, skulle jag vilja säga, att det föreligger här en motion, som väl kommer att få sin talesman längre fram i debatten och som jag med mina utgångspunkter eventuellt skulle kunna stödja. Jag tänker på motionen II: 213 av herr Mårtensson. I denna motion föreslås en mindre höjning av familjepeningen. Om man med bibehållen behovsprövning företar en sådan liten höjning, ligger detta klart i linje med de synpunkter, som jag här har framfört. Emellertid kommer jag icke förty, när vi komma fram till denna paragraf, herr talman, att ställa yrkande om bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Det kan ju hända, att det i samband med denna motion kommer att läggas fram kostnadsberäkningar — därom vet jag intet — men i avsaknad av sådana beräkningar synes det mig vara relativt djärvt att gå med på mo-

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)
tionens yrkande. Jag ville emellertid redan nu ha nämnt, att jag eventuellt skulle kunna ansluta mig till motionen i fråga.

Vad som emellertid, synes det mig, är om möjligt värre än den kraftiga kostnadsbelastning, som det här är fråga om, är att utskottsmajoritetens förslag de facto ökar klyftan mellan olika inkomstkategorier i samhället. Visserligen kan fröken Hesselgren säga, att det är så få, som enligt utskotts-förslaget skulle få denna hjälp, fastän de icke behöva den, men jag skulle vilja understryka, att även den allra minsta besparing måste vara av utom-ordentligt stor relevans, när staten befinner sig i nuvarande ekonomiska läge. Jag frågar, om det finns någon rimlig anledning till att staten av sina knappa resurser skall dela ut understöd i större utsträckning än vad som är betingat av behovet till personer, som kanske ha lön från sin arbetsgivare, det må vara staten, kommuner eller enskilda, till personer, som kanske kunna skaffa sig arbete och på det sättet försörja sig, till personer, som kanske ha förmögenhet. Det förefaller mig, som om den orättfärdighet — jag använder med flit detta starka uttryck — som ligger i att öka klyftan mellan olika inkomst- och förmögenhetskategorier, är som jag nyss nämnde om möjligt värre än den ökade kostnadsbelastningen på det allmänna.

Jag vill sluta med att säga, att jag icke förstår denna rädsla för behovs-
prövning. Den är fullkomligt omotiverad, som jag framhöll redan i början av mitt anförande, ty hur skall behovet prövas? Jo, det skall prövas av en särskild för detta ändamål tillsatt nämnd. Vidare är det klart utsagt i lagen, att dessa bidrag icke skola ha fattigvårdskaraktär. För det tredje är ju anledningen till att ett ekonomiskt behov här föreligger minst sagt hedersam. Anledningen till behovet bottnar ju i att familjeförsörjaren helt enkelt har gjort sin plikt genom att följa den kallelse, som har ställts på honom att rycka in till sitt lands skydd och försvar.

Jag kommer, herr talman, att ställa yrkanden sedermera på de speciella paragraferna.

I detta anförande instämde herrar *Anderson* i Norrköping, *Skoglund* och andre vice talmannen *Magnusson*.

Herr Hage: Herr talman! Jag tillhör utskottsmajoriteten men har tillsammans med herrar *Olovson* i Västerås och *Molander* avgivit en deklARATION om att vi på två punkter ha röstat på visst sätt inom utskottet. Vi ha därvid bland annat röstat för det något högre bidrag till familjemedlemmar, som har föreslagits i herr *Mårtenssons* motion. Med hänsyn härtill, herr talman, vill jag för min del deklarerera, att om det blir votering omkring herr *Mårtenssons* förslag, är jag beredd att rösta för detsamma — icke minst med hänsyn till den allmänna pridfördyring, som nu sker från dag till dag.

Man har här hört en hel del anmärkningar framföras mot det förslag, som utskottet har kommit till. Man bör emellertid bemärka, att på flera punkter har utskottet kommit fram till sitt förslag, därför att man varit intresserad av att lägga fram en *kompromiss*, och det veta ju alla damerna och herrarna, att när man enats om en *kompromiss*, finns det ingen, som är belåten. Jag är icke heller för min del belåten, fastän jag varit med om utskottets förslag, men jag har resonerat på det sättet — såsom också har deklarerats av en del föregående talare — att det var av vikt att komma överens, därför att denna sak så intimt berör vår försvarsberedskap och berör saker, som äro mycket delikata, nämligen frågan om hur stort understöd vi skola ge till hemmavarande hustru och barn till dem, som utkallats till krigstjänstgöring eller eventuellt komma ut i krig. Jag har menat liksom flera andra inom utskottet, att

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)

vi borde komma överens om en *gemensam* linje för att undvika så mycket diskussion som möjligt såväl i utskottet som i kammaren.

Att vinna enighet och få till stånd en kompromiss uteslutande om Kungl. Maj:ts förslag fanns det emellertid ingen möjlighet i världen till, icke minst med tanke på att det hade väckts tio olika motioner i denna fråga från alla möjliga partier. Det fanns inga partilinjer. Tvärtom gick den egentliga skiljelinjen i vissa fall mellan representanter för sådana delar av landet, som hade hårt träffats av utkommenderingar, och representanter för andra delar, som icke hade träffats lika hårt. Med hänsyn härtill fann en mycket stor del och finner antagligen alljämt en mycket stor del av kammaren det vara den rättvisaste, riktigaste och bästa linjen att *staten* tar på sig alla kostnader, i synnerhet som de militära utgifterna överhuvud taget alltid ha varit en statens affär. Man tryckte mycket hårt på den saken i utskottet. Men man samlade sig likväl omkring en motion, som icke gick precis på den linjen men som i alla fall ville lägga ganska litet av kostnaderna på *kommunerna* och ganska mycket på *staten*. Vi, som gingo på denna linje, trodde till en början, att man skulle kunna vinna enighet omkring denna linje. Jag måste ju för min del säga, att denna linje avviker icke *principiellt* från den linje, som propositionen dragit upp, ty om man lägger en femtedel av kostnaden på kommunerna eller lägger en tiondel, som vi föreslå, innebär detta ju icke någon principiell skillnad.

Om det nu finns någon här i kammaren, som vill vidhålla yrkandet att *staten* skall betala alltsammans, så vill jag endast framhålla, att med kompromisslinjen har man dock vunnit ganska mycket just för denna uppfattning. Det förhåller sig nämligen så — jag vill icke nämna någon siffra, ty det bör man icke göra — att efter den av utskottet föreslagna förändringen blir det belopp, som skall läggas på kommunerna, ganska litet, och om man därtill fördelar detta belopp på våra 2,400 kommuner, bli varje kommuns genomsnittliga kostnader ganska små.

Fröken Andersson sade nyss bland annat, att man icke borde lägga på staten en sådan ökad kostnad, som följer med utskottets förslag att flytta över vissa kostnader från kommunerna till staten. Man bör emellertid akta sig för den uppfattningen, att man genom att biträda utskottets förslag skulle lägga en ökad kostnad på hela nationalhushållet. Tvärtom gäller det ju här endast en *fördelningsfråga*, d. v. s. frågan om hur mycket staten resp. kommunerna skola betala av det hela. Det är alltså icke fråga om att lägga den ökade kostnad, som det här rör sig om, på det svenska samhället såsom sådant.

Nu invänder man — vilket är ett annat argument för att man skall lägga en ganska betydande del av kostnaderna på kommunerna — att om kommunerna skola betala en så pass liten del av kostnaderna som en tiondel eller eventuellt ingenting alls, komma de kommunala förtroendemännen att misshushålla genom att ge de bidragsberättigade mera än vad de skulle få, om kommunerna själva skulle bidraga med en femtedel. Ja, det där talet har jag ju hört i långliga tider även då det gällt annan social hjälpverksamhet. Naturligtvis kan man kanske påvisa ett eller annat fall, där så möjligen skett, men jag måste å andra sidan säga, att jag har ett sådant förtroende till våra kommunalmän, att jag tror, att uppfattningen om möjligheten till sådant slöseri i stort sett är felaktig.

Fröken Andersson framhöll, att om man utformar 5 § enligt utskottets förslag, kommer det att medföra, att en del personer med stora inkomster komma att i onödan få en betydande tilldelning från staten. Det är klart, att man kan framställa en sådan anmärkning, och för min del var jag i utskottet inne på den linjen, att även om man godtog utskottets förslag, borde man likväl

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)
åstadkomma en maximigräns uppåt för stora inkomstagare. Det var emellertid omöjligt att i utskottet vinna anslutning för en sådan uppfattning från något håll.

Resultatet i utskottet blev som sagt en kompromiss, och det förefaller mig, som om denna kompromiss, både när det gäller § 5 och när det gäller § 19, vore väl motiverad. Och detta icke minst med tanke på, såsom jag nyss nämnde, att vissa kommuner, särskilt i Norrland — det föreligger ju också en massmotion på denna punkt — ha varit mycket hårt belastade genom utkallelser under den förflutna tiden. Det sägs i propositionen, att det finns möjlighet att rätta till den saken därigenom, att kommuner, som blivit alltför hårt belastade, skulle kunna tillgodoses genom en större anslagstilldelning i speciella fall från statens sida. Detta förutsätter emellertid en långvarig prövning och ökat administrativt arbete. För min del skulle jag hellre i detta fall som representant för en skattetyngd landsända vilja följa det gamla ordspråket »hellre en fågel i handen än tio i skogen». Det kan icke påstås annat, än att en sådan prövning motsvarar tio fåglar i skogen, ty resultatet av en sådan prövning blir så osäkert.

Från dessa utgångspunkter, herr talman, skall jag för min del be att få deklarerera, att när vi komma fram till de olika paragraferna, är jag beredd att — med undantag möjligen för någon enstaka punkt — yrka bifall till och rösta för utskottets förslag.

Herr Mårtensson: Herr talman! I fråga om de ändringsförslag, som utskottet har framlagt till den kungl. propositionen, ansluter jag mig helt till förslaget, att kommunens bidrag skall sänkas från en femtedel till en tiondel, och skall därför icke orda vidare om den saken nu, sedan första kammaren har tagit utskottets förslag. Däremot kan jag icke ansluta mig till utskottets förslag vad gäller familjepeningens storlek och om borttagande av behovsprövningen för den värnpliktiges hustru och barn under 16 år.

I fråga om behovsprövningen framhåller utskottet, att man finner det vara önskvärt, att »större utrymme beredes åt löneprincipen vid bidragens bestämmande». Det hade helt naturligt varit önskvärt, om man hade kunnat gå in för en ordentlig lön för icke enbart familjeförsörjare utan för samtliga, som äro utkallade till krigstjänstgöring, men alla äro fullt på det klara med att det statsfinansiella läget icke tillåter sådana utgiftsökningar, som skulle bli en följd av ett dylikt beslut. Under sådana förhållanden kan jag icke finna det vara lämpligt eller rättvist, att de grupper, som ha relativt god ekonomisk ställning, skola få samma bidrag som de som på grund av inkallelse kunna helt berövas sin inkomst. En del av de inkallade få ju behålla en stor del av sin ordinarie lön även under den tid, de fullgöra krigstjänstgöring. Man kan i detta sammanhang hänvisa till statliga och kommunala tjänstemän, landstingens tjänstemän, och även till en hel del tjänstemän inom privata företag här i landet. Det finns även andra samhällsgrupper, som ha relativt god ekonomisk ställning och som under vanliga förhållanden bedriva en näring, vilken näringsverksamhet bedrivs i stort sett på samma sätt även under den tid, som de äro inkallade till krigstjänstgöring. Det kan väl icke finnas någon rättvisa i att även sådana personer skola erhålla proportionellt samma familjebidrag per dag och per månad som de familjeförsörjare, som ha mist hela sin inkomst under den tid, då de äro utkallade till beredskapstjänst, och som på grund därav råka i ett formligt nödläge.

För att åstadkomma största möjliga rättvisa på detta område måste man enligt min mening i första hand se till att bidragen till de mest behövande familjeförsörjarna sättas till sådana belopp, att de kunna anses tillräckliga

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)

för familjens försörjning. Om emellertid detta skall kunna lyckas i nuvarande statsfinansiella läge, måste vi utan vidare gå in för den behovsprövning, som Kungl. Maj:t har föreslagit.

När det sedan gäller familjepenningsbidraget, har jag i en motion föreslagit en mindre höjning av de utav Kungl. Maj:t föreslagna beloppen. Denna höjning belöper sig till 50 öre om dagen till hustru eller annan familjemedlem, som förestår den värnpliktiges hem. I utskottets utlåtande framhålls i anslutning till såväl denna motion som vissa andra motioner, som gå ut på en mindre höjning av familjebidraget, följande: »Utskottet behjärtar till fullo syftet med dessa motioner. Med hänsyn till de utomordentligt stora kostnader, som vid allmän mobilisering bli följden av även en ringa höjning av beloppen, anser sig utskottet emellertid icke kunna föreslå avvikelser från propositionen i denna del.» Jag kan, herr talman, i anledning av detta utskottets uttalande icke underlåta att säga, att jag finner utskottets sparsamhetsprinciper något egendomliga. På sid. 7 i utlåtandet föreslås, att familjepenningen skall oakortad utgå utan prövning även till dem, som icke äro i behov av något understöd, men på sid. 13 i utlåtandet kan utskottet icke ens vara med på att höja understödet för de mest behövande familjeförsörjarna här i landet med 50 öre för dag. Jag kan icke finna annat än att de av utskottet förordade sparsamhetsprinciperna icke endast skulle verka orättvist utan också i hög grad bidraga till att skapa missnöje bland det stora flertalet inkallade.

Beträffande sedan höjningen av familjebidraget eller, såsom jag förut sagt, bidraget till hustru eller husföreståndarinna, så får jag säga, att vad som framför allt talar för en dylik höjning är enligt min mening en jämförelse med de belopp, som för närvarande utgå. Dessa understödsbelopp blevo, såsom bekant, fastställda under oktober månad 1939. Om vi då taga en mindre arbetsför hustru, tillhörande ortsgrupp I — till denna ortsgrupp hänföres, skulle jag tro, mellan 60 och 70 procent av de inkallade — finna man, att hon enligt nu gällande grunder får ett bidrag på 60 kronor i månaden. Enligt det här föreliggande förslaget — alltså såväl utskottets som Kungl. Maj:ts förslag — skall hon få kr. 52:50 — således en minskning på kr. 7:50 i månaden. Om hon har ett barn, får hon nu kr. 82:50, men enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag skall hon få kr. 73:50 — alltså en minskning på 9 kr. Har hon två barn, får hon enligt nuvarande grunder 105 kr., medan det här föreslås kr. 94:50 — alltså en minskning på kr. 9:50. Har hon tre barn, får hon nu 120 kr. och skall enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag få kr. 115:50 — alltså en minskning på kr. 4:50. Det föreliggande förslaget innebär alltså en sänkning just för den kategori, som har och får det sämst ställt under den tid inkallelsen varar. Nu kan ju framhållas gentemot detta, att de få hyresbidrag. Det är riktigt, men även enligt nu gällande grunder få de hyresbidrag i ortsgrupp I med ett belopp av kr. 25:50 i månaden — om jag icke missminner mig — och det är väl knappast troligt, att det hyresbidrag som innefattas i dessa förslag kommer att utgå med högre belopp än i den nu gällande förordningen.

Som jag redan framhållit, blevo de nuvarande understödsformerna fastställda i oktober månad förra året. Sedan dess ha levnadskostnaderna stigit ganska kraftigt. Den $\frac{1}{10}$ 1939 var levnadskostnadsindex 171 och den $\frac{1}{4}$ 1940 186 — alltså en stegring av levnadskostnaderna med icke mindre än 15 enheter. Flertalet andra grupper — statstjänstemän, kommunala tjänstemän och arbetare, som beröras av det s. k. ramavtalet — ha fått kompensation för de stegrade levnadskostnaderna. Enligt det föreliggande förslaget om familjepennning skall den grupp, som jag här talat om, nämligen mindre arbetsföra

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)
 hustrur m. fl. i ortsgrupp I icke få någon som helst kompensation, utan i stället skall det understöd sänkas, som blivit fastställt vid en tidpunkt när levnadskostnaderna voro betydligt lägre än som för närvarande är fallet. Jag kan icke finna det vara rimligt eller rättvist att ett dylikt förslag bifalles. Jag är fullt på det klara med att vi måste iakttaga all försiktighet på olika områden, när det gäller att öka utgifterna, men man kan verkligen ifrågasätta, om denna försiktighet bör drivas så långt, att de allra fattigaste här i landet därigenom komme att åläggas onormala bördor i denna svåra situation. Om man skulle göra jämförelse mellan de olika här framställda förslagen om bifall till min motion eller bifall till utskottets förslag med hänsyn till de därav föranledda merutgifterna, är det så gott som omöjligt att kunna få fram några säkra kostnadskalkyler. Jag tror mig emellertid våga säga så mycket, att ett bifall till det förslag, som jag här förordat, icke kommer att medföra en så stor utgiftsstegring som ett bifall till utskottets förslag skulle medföra.

Jag får, herr talman, i anledning av det nu anförda yrka bifall till utskottets förslag i vad det gäller kommunens bidrag — alltså bifall till 19 § — samt yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag beträffande behovsprövningen, men måste yrka bifall till motionen II:213, såvitt det angår familjepeningens storlek.

Häruti instämde herr *Andersson* i Mölndal.

Herr *Johansson* i Mysinge: Herr talman! Såsom ledamot av den kommitté, som framlagt förslag i denna fråga, vilket förslag ligger till grund för Kungl. Maj:ts proposition, ber jag få framlägga några synpunkter på det utskottsutlåtande, som föreligger till behandling.

Att denna fråga löses på bästa möjliga sätt är inte blott ett stort intresse för de värnpliktiga och för upprätthållandet av den bästa möjliga anda hos truppen utan också för samhällets ekonomiska verksamhet i stort sett. Ty det är givet, att ju mindre skillnaden blir mellan den värnpliktiges inkomster i civila livet och de inkomster, som kunna komma honom och hans familj till del under tjänstgöring för landet i ofredstid, desto jämnare kommer också näringslivet och det ekonomiska livet överhuvud taget att flyta. Betydelsen därav kan enligt mitt förmenande icke överskattas, då näringslivet och produktionen inte minst under kritiska tider är det grundläggande för statens möjligheter att skaffa inkomster. Försvarsministern har också utgått från dessa förutsättningar och i kommitténs direktiv framhållit önskvärdheten av att ersättningarna utgå på sådant sätt, att familjerna få sin skäliga bärgning, samtidigt som denna lag bringas i samklang med andra sociala åtgärder, arbetslöshetshjälp o. dyl. och dessutom ej verkar hindrande på näringslivets möjligheter att få arbetskraft.

Kommittén har i början på september föregående år framlagt ett förslag, på vilket Kungl. Maj:ts nu förevarande proposition, nr 93, i väsentliga delar bygger. Andra lagutskottet har däremot på vissa fundamentala punkter ansett sig icke kunna acceptera Kungl. Maj:ts förslag, och åtskilliga reseranter yrka också på flera och andra punkter ändringar. Mig förefaller som om propositionen, vilken bygger på ett system, genom alltför vittgående ändringar kommer att som helhet betraktad bli mindre tillfredsställande än vad som kanske förutses. Inom kommittén ha vi varit medvetna om förslagets brister, men samtidigt ha vi sökt att från olika håll sett få bästa möjliga resultat.

Utskottet och Kungl. Maj:t ha kunnat enas om tre bidragsformer: hyres-, närings- och sjukbidrag; men då det gäller de kontanta familjebidragen gå

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)

meningarna isär. Medan Kungl. Maj:t i enlighet med kommitténs förslag vill lämna ett grundbelopp av en krona för hustru och 40 öre per barn utan behovsprövning till alla försörjningsskyldiga värnpliktiga, anser utskottet, att hela familjepeningen med högsta belopp skall utgå utan behovsprövning till hustru och barn. Detta innebär, att alla oavsett behov erhålla hela familjebidraget som grundbelopp, men inte som enligt Kungl. Maj:ts förslag lika för alla utan dyrortsgraderat. Det måste vara orimligt, att en massa tjänstemän, som ha en viss del av sin lön, och andra personer med förmögenhet eller andra inkomster och som ej ha något behov av detta, skola utan vidare erhålla sådana bidrag och samtidigt högre, om de bo å en s. k. dyrort, än de på »billig» ort. Samtidigt skall ängsligt ses till att alla människor, som dra försorg om anhöriga, icke få mera än de inkomster, de tidigare haft. Jag undrar, hur andan skall bli hos en trupp, när man kommer underfund om med vilka olika mått man mäter. Herr Mårtensson har alldeles nyss skisserat upp hur det kan förhålla sig. Blott för att en man är t. ex. stockholmare och tjänsteman och utfår viss del av lönen från staten eller annan arbetsgivare eller är förmögen person och bor på dyrort, skall han ha mera än den, som ingen lön har från någon arbetsgivare och samtidigt bor på s. k. billig ort. Jag tror, att de värnpliktiga bättre skulle förstå varandra, om prövningen skedde efter föreliggande behov och alla sålunda finge i förhållande till levnadskostnaderna på olika platser.

Kritik har också riktats mot Kungl. Maj:ts förslag till dyrortsgruppering av familjebidragen, när hyran provas särskilt. Även inom kommittén har därvidlag en viss tveksamhet gjort sig gällande. I sin motivering säger också kommittén bl. a.: »Särskilt med tanke på den under senare år pågående utjämningen av livsmedelskostnaderna mellan land och stad har det sålunda varit under övertvägande att för hela landet enhetligt fixera de högsta belopp, varmed familjepeningen skulle utgå; likaledes har det anförts, att differenserna i levnadskostnaderna mellan stad och land avspeglade en differens i levnadsstandard, vilken sociallagstiftningen ej borde i sin mån medverka till att konservera. Då det icke kunnat vara kommitténs uppgift att göra en egen, på insamlat nöjaktigt material grundad utredning av dyrortsfrågan, har den måst nöja sig med de utredningar härom, som föreligga.» Dessutom säger kommittén vidare: »Med den uppfattning, kommittén sålunda tillkännagivit, ligger det i sakens natur, att kommittén förutsätter, att den dyrortsgradering, som förevarande paragraf upptager, underkastas revision i den mån levnadskostnadernas utjämning fortskrider eller statsmakterna uppställa nya principer för dyrortsgradering.» Jag får för min personliga del hoppas, att den tiden icke skall vara så långt avlägsen, då statsmakterna verkligen taga upp till genomgående översyn hithörande förhållanden, som i många fall säkerligen te sig synnerligen orättvisa. Klart är, att levnadskostnaderna på olika orter i väsentlig grad hänföra sig mera till standardskillnad än prisskillnad, och många exempel kunna ges på att det är dyrare att leva på en s. k. billig ort. Men nu är det svenska samhället på olika områden dyrortsgrupperat. Så är det i fråga om tjänstemannalönerna, folkpensioneringen, arbetslöshetsdirektiven o. s. v., till vilka detta förslag anknyter. Då är det naturligt, att kommittén, som konstaterade en viss skillnad, oavsett hyrorna, med det material, som stod till förfogande, gick in för en mindre dyrortsgradering, helst som icke blott beloppen maximerades utan det också lades en särskild spärr med förutvarande inkomst som övre gräns. Jag kunde ansluta mig därtill så mycket hellre som det inte gärna kunde vara rimligt, då behovet prövades och arbetsplikt föreskrevs, att just vid detta tillfälle och då dessa människor gå att uppfylla sin medborgerliga plikt sätta dem i svårigheter. Man måste

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)

nämligen utgå ifrån att de inrättat sig efter en viss standard, ha försäkringar, gjort köp o. s. v., som beräknats kunna klaras med en viss inkomst. Det skulle icke befrämja försvarsviljan, om de skulle tvingas till fattigvården för att där söka få det, som då skulle fattas.

Annorlunda ställer sig dock problemet för mig, om utskottets förslag, att grundbeloppen skola utgå till alla efter dyrortsgruppering utan behovsprövning, skulle vinna denna kammares bifall. Då komma sådana orättvisor att uppstå, som jag inte gärna vill vara med om att befrämja. Då anser jag mig ha fria händer att ansluta mig till den reservation, som är avgiven av herrar Löfvander och Gardell och som under sådana förhållanden är den mest tilltalande, allra helst som socialstyrelsen, vars indexberäkningar i viss mån äro grundläggande för kommitténs dyrortsberäkningar, går emot en sådan dyrortsgruppering.

Jag vill också, medan jag har ordet, passa på att till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet framföra ett tack för att han tagit med kommitténs förslag om näringsbidrag i den kungl. propositionen. Det är säkert en bidragsform, som kommer att i många fall få stor betydelse för en massa små näringsidkare här i landet. Det är dock givet, att denna bidragsform får en viss begränsning, särskilt under de förhållanden som nu råda och som kunna bli ytterligt förvärrade, med brist på arbetskraft och därigenom svårigheter för företagarna att erhalla något så när kvalificerad sådan som ersättning. Det är därför oundvikligt, att i många fall den enskilda näringsidkaren drabbas av sådana förluster, att han inte förmår bära desamma, särskilt om han varit svårt skuldsatt. Man kan å ena sidan inte beräkna, att en ersättare skall ha det intresse och de möjligheter att utnyttja produktionsmedlen som företagaren själv, men å andra sidan är det dock en fördel för en näringsidkare, t. ex. hantverkare av skilda slag, att genom anordningen med näringsbidrag om möjligt kunna hålla rörelsen flytande med kundkretsen i behåll till dess han kommer tillbaka, även om förlusterna under tiden bli svåra. Det är då så mycket mer glädjande, att statsrådet även beaktat denna sak och igångsatt en utredning för att med någon låneanordning göra det möjligt för sådana företagare att efter slutad tjänstgöring fortsätta sin näring.

Som en förbättring av propositionen anser jag dock utskottets förslag, att staten helt skall bestrida den del av näringsbidraget, som skulle motsvarat det familjebidrag, som annars skulle utgått. Detta är rimligt, då till en näringsidkare, som erhåller näringsbidrag, intet familjebidrag utgår enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag. Utskottet har även föreslagit sänkning av det kommunala bidraget från av Kungl. Maj:t föreslagna $\frac{1}{5}$ till $\frac{1}{10}$. Det finns väl knappast på något håll delade meningar om det principiellt riktiga i att staten betalar alla utgifter, som ha samband med rikets försvar. Men svårigheterna inställa sig, då det gäller organisationen av denna sak, sättet för behovsprövningen och utbetalandet av dessa bidrag. Skall ett kommunalt organ pröva — och detta är säkert det ur alla synpunkter mest ändamålsenliga — är det också nödvändigt och rimligt, att detta organ tager någon del av kostnaden. Erfarenheten från annan social verksamhet visar, att prövningen gärna annars blir rundhänt. Om utskottets förslag i detta hänseende bifalles, kan knappast någon erinran resas från kommunernas sida mot denna anordning.

Herr talman! Jag vill endast till slut säga, att jag ur skilda synpunkter, både för de värnpliktigas del i det långa loppet, statsfinansiellt sett och ur arbetsmarknadssynpunkt, tror, att man gagnar saken bäst genom att följa Kungl. Maj:ts förslag, vilket är ungefär detsamma till innehållet som den reservation, som framlagts av herr Linder m. fl. Jag vill i huvudsak ansluta

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)

mig till denna och yrkar bifall till densamma. Dock vill jag i fråga om 19 § ansluta mig till utskottets hemställan.

I detta anförande, varunder herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Andersson* i Vigelsbo och *Hansson* i Stocksätter.

Herr **Pettersson** i Norregård: Herr talman! Då jag tillsammans med några andra ledamöter av denna kammare har väckt en motion, nr 207, i vilken yrkas, att familjebidragen till värnpliktiga i krigstjänstgöring måtte utgå efter enhetliga grunder i likhet med vad socialstyrelsen i sitt yttrande har föreslagit, vill jag nu säga några ord i denna fråga.

Utskottet har, när det gäller dessa familjebidrag, i väsentliga delar gått ifrån såväl kommitténs som Kungl. Maj:ts förslag. Särskilt har det skett genom att man slopat behovsprövningen. Det är helt naturligt, att detta kanske skulle medföra en förenkling och att bidragen fortare komme bidragstagarna till del, men å andra sidan kan det sägas, att då borde också statstjänstemännen ha inrangerats bland dem, som komma i åtnjutande av dessa bidrag, samt tjänstemännens löneförmåner, som nu utgå, bortfallit. I så fall hade naturligtvis detta förslag haft en viss fördel.

Men när det sedan gäller att taga ställning till frågan om dyrortsgrupperingen, vilken också min motion avser, så säger utskottsmajoriteten i sitt utlåtande: »att i en lagstiftning av denna karaktär ett frångående av eljest på sociallagstiftningens område tillämpade principer i fråga om dyrortsgradering icke är tillräckligt motiverat.» Jag vill då ställa den frågan: Vad motiverar denna indelning i ortsgupper? Utskottet har inte alls motiverat sitt ställningstagande, och icke heller i propositionen har någon särskild motivering lämnats för att en ortsguppering skulle ske. Där hänvisas endast till att denna princip eljest tillämpas på sociallagstiftningens område. Men i det fall, det här gäller, skall ju ett särskilt hyresbidrag utgå, och därför frågar man sig: Finns det någon bärande princip för en dyrortsgruppering även när det gäller bidraget i övrigt? Vid tillämpandet av dyrortsgrupperingen på sociallagstiftningens område har det alltid hetat, att hyreskostnaden utgjort den väsentliga skillnaden mellan de olika grupperna och varit så att säga det bärande skälet för en dyrortsgruppering. Då därtill kommer att i en kristid som den nuvarande — vilken kanske kan bli ännu värre — det nog sker en prisutjämning beträffande olika förnödenheter, framstår det för mig såsom rätt tvivelaktigt, om verkligen skillnaden i levnadskostnader kan motivera, att denna bidragstilldelning sker efter en dyrortsindelning.

Jag skulle i detta sammanhang vilja redogöra för de olika yttranden, som legat till grund för förslaget, i varje fall när det gäller § 4.

I socialstyrelsens yttrande, vilket jag tagit till intäkt för min motion, heter det: »De variationer i levnadskostnaderna, som kvarstå efter hyrespostens borttagande, äro betydligt svagare än de totala levnadskostnadernas olikheter. De äro visserligen av den betydelse, att hänsyn måste tagas till dem i ett allmänt dyrortsgrupperingssystem. Viktigare är emellertid i detta sammanhang, att de efter hyrespostens frånräknande kvarstående levnadskostnadsvariationerna ha annan riktning än de totala levnadskostnadsvariationerna. Varje nu existerande dyrortsgrupperingssystem bygger på de totala levnadskostnaderna och giver sålunda ett felaktigt uttryck för här ifrågavarande kostnadsolikhetens såväl styrka som riktning. Med den reducerade angelägenhetsgrad, som tillkommer frågan när hyreskostnaden bestrides i särskild ordning, synes det riktigtast att i valet mellan en felaktig dyrortsgruppering och ingen dyrorts-

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)
gruppering alls välja det senare alternativet. Härtill kommer, att den i folkpensioneringslagen tillämpade dyrortsgraderingen även med hänsyn till sin tekniska konstruktion synes mindre väl lämpa sig för det speciella syfte, varom nu är fråga.» — Vi veta, att när det gäller dyrortsgraderingen för folkpensionerna, få de kommuner, som tillhöra dyrorterna, lämna större kommunalt bidrag än andra kommuner till de utgifter, som orsakas av denna dyrortsgruppering.

Kommittén har, såsom också den föregående talaren nämnde, varit mycket tveksam, när det gäller denna sak. Den säger bl. a., att den emellertid har, åtminstone såsom ett provisorium, funnit folkpensioneringens gradering vara att föredraga, detta på vissa anförda skäl. Vad departementschefen beträffar, har han helt hållit sig till den princip, som han anser vara bärande, när det gäller sociallagstiftningen i övrigt, och i samma riktning har utskottets yttrande gått.

Jag förstår mycket väl, att denna fråga inte har utvecklats mera ingående vare sig i utskottsutlåtandet eller i propositionen, ty jag har på känn, att det är en mycket ömtålig sak, som vi här ha kommit in på. Jag vill inte heller nu draga fram några skiljaktigheter, men jag tror, att statsmyndigheterna i en så allvarlig tid som denna, då alla få göra sin insats för fosterlandet, gjorde klokt i att icke skilja folket i olika grupper, utan se till att också de, som bo på landsbygden, få samma ersättning som andra, även när det gäller familjebidragen, detta särskilt med hänsyn till att, såsom jag nämnde i början av mitt anförande, det utgår särskild hyresersättning.

Det har särskilt under den allra senaste tiden talats så mycket om att flykten från landsbygden pågår i allt för stor utsträckning. Vi ha ju sett detta bekräftat senast av resultatet av 1936 års folkräkning, men om det nu, fyra år efteråt, skulle bli en ny folkräkning, skulle denna tendens säkerligen framstå ännu mer skrämmande. Det har också talats många varnande ord om faran med flykten från landsbygden och avgivits många bragelöften, att det skulle göras så mycket för landsbygden, för att man skulle kunna hålla folket kvar där. Men när de unga männen träffas under värnpliktstjänstgöringen, och den, som bor i staden, talar om att så och så stort bidrag utbetalas till hans hustru och barn, medan den, som kanske bara bor på andra sidan en gränslinje, kan konstatera, att hans familj får mindre ersättning, då märks det ju också därvidlag, hurusom de, som bo på landsbygden, befinna sig i en mindre gynnad ställning.

Men när det här talas om landsbygdens folk, gäller det inte bara jordbruksbefolkningen. Även en massa arbetare i småsamhällen och mindre städer komma på denna lägre skala. Jag skulle vilja taga ett exempel, som är rätt slående. Vi känna alla till, hurusom de båda städerna Jönköping och Huskvarna ligga så nära varandra, att de äro nästan sammanvuxna. Båda äro också industristäder. Dessa två städer tillhöra emellertid icke samma ortsgrupp, och när en arbetare från Huskvarna ligger ute i krigstjänstgöring, skulle hans familj få mindre bidrag än familjen till en arbetare från Jönköping. Vi förstå, att sådant inte bidrar till att sammansvetsa vårt folk på sätt som vore önskvärt, men det är ett exempel på, hur denna ordning skulle verka i praktiken, fastän vi garderat oss beträffande skillnad i hyreskostnad. Jag erkänner, att i fråga om hyreskostnaderna råder det kanske någon skillnad mellan olika orter, men jag tror inte, att den är så stor, som siffrorna många gånger visa, därför att bostadsstandarden i städerna, de s. k. dyrorterna, är betydligt högre än på många av de lägre satta orterna. Jag tror därför inte att begreppet dyrort har så stor betydelse, som många vilja göra gällande.

Man kan då verkligen ställa sig den frågan, om riksdagen i tider som dessa,

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)

då det gäller att samla alla och behandla alla lika, som tjäna fosterlandet, bör medverka till att i detta fall dela upp folket i tre olika grupper allt efter, såsom den föregående talaren mycket riktigt sade, den standard, varpå de vant sig att leva. Om alla levde under ungefär samma förhållanden, vad standarden beträffar, så skulle det inte bli så värst stor skillnad i levnads-kostnader mellan olika orter. Men det är klart, att det uppstår en skillnad, därför att en del folk vant sig vid en standard, som är helt annan än den, varpå de leva, som bo på billigare orter.

Jag skall inte taga kammarens uppmärksamhet i anspråk längre med denna sak, men jag vill sluta med att säga, att jag såsom motionär tycker, att utskottet kunde ha tagit sig en grundligare tankeställare i denna fråga, trots att vi ha så bråda tider och alla ärenden skola behandlas så snabbt. Det är väl ändå inte så, som en del tyckas anse, att vi skola undvika att så mycket syssla med de olika frågorna och bara sanktionera vad som kommer fram, utan vi äro väl här för att också i någon mån kritisera och tillrättalägga de framställningar som göras. Jag har i varje fall icke kunnat underlåta att göra den reflexionen.

Förutom när det gäller § 4 har jag emellertid ingenting emot att riksdagen antager propositionens förslag, men beträffande denna paragraf vill jag, herr talman, yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herrar Löfvander och Gardell.

Herr Persson i Tidaholm: Herr talman! Jag har också varit medlem av den sakkunnigkommitté, som utarbetat det förslag, varpå den kungl. propositionen bygger, men jag skall inte trötta kammaren med att utveckla den sakkunskap, som jag möjligen kan ha tillägnat mig under de fem månader, som kommitténs arbete med detta uppdrag pågått. Jag vill emellertid uttala min glädje och tillfredsställelse över att den sakkunskap, som vi ha tillägnat oss, i ganska väsentlig utsträckning har bestått provet inför första kammarens granskning, och jag vill uttrycka en förhoppning om att den också skall bestå provet, då andra kammaren går att fatta beslut i här föreliggande spörsmål.

Jag skulle här vilja inskränka mig till att mana kammarens ledamöter att i fråga om de paragrafer, där olika förslag föreligga, fatta samma beslut som första kammaren har gjort, d. v. s. beträffande 4 § om bifall till utskottets förslag, beträffande 5 § — som för övrigt är den, varom striden väl står heftast — om bifall till Kungl. Maj:ts förslag, beträffande 16 § — som är en konsekvensparagraf till 5 § — om bifall till Kungl. Maj:ts förslag och beträffande 19 § om bifall till utskottets förslag.

Så som saken ligger till, tror jag nämligen att tiden hastar. Det finns i närvarande situation åtskilliga som torde vara i omedelbart behov av det familjeunderstöd, som vi här skola besluta, och det är mycket önskvärt, att de författningar, som behövas, kunna utformas under den allra närmaste tiden.

Sälunda inskränker jag mig, herr talman, till att uttala den förhoppningen, att andra kammaren på alla punkter följer första kammaren. Jag tror också, att vi då kunna vara ganska lugna för att det beslut, som vi fatta, är det lyckligaste i nuvarande situation.

Herr Fredberg: Herr talman! Då jag har begärt ordet i detta ärende, har det skett för att med några ord fästa uppmärksamheten på § 21 i det föreliggande förslaget.

§ 21 innehåller ju bestämmelser om vilken kommunal myndighet, som skall handha dessa familjebidrags bestämmande och utdelande. Såväl Kungl. Maj:t

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)

som utskottet anser, att dessa ärenden böra handläggas av en familjebidragsnämnd, men det tillägges, att kommun även kan uppdraga åt annan kommunal nämnd att sköta denna sak, dock icke åt fattigvårdsstyrelsen.

Jag tillåter mig i anledning härav fråga, om det verkligen varit nödvändigt med en sådan formulering, som verkar såsom en prickning av dem, som sköta fattigvårdsarbetet här i landet. Jag frågar mig, om det inte hade räckt med att man, såsom också har skett i de avgivna yttrandena, understrukit att dessa familjebidrag icke böra ha karaktären av fattigvårdsunderstöd.

Jag vill skynda mig att tillägga, att jag tror, att fattigvårdsstyrelserna äro glada över att ha sluppit detta uppdrag eller att de i varje fall icke ha varit angelägna om att få detsamma, fastän de givetvis skulle ha ställt sig till förfogande, om denna uppgift pålagts dem.

Vidare heter det som sagt, i propositionen och i utskottets förslag, att annan kommunal nämnd kan väljas för denna uppgift. Jag har hört sägas, att man därmed närmast syftar på kristidsnämnden eller arbetslöshetskommittén. Men om det är meningen, att dessa ärenden skola handläggas på grundval av kommunal erfarenhet, så tror jag inte att dessa nämnder äro de rätta, ty jag tvivlar på att inom dem finns någon större erfarenhet på detta område. Kristidsnämnderna i kommunerna äro ju ganska nya. De ha inte tjänstgjort många månader, och ofta har det legat så till, att man till ledamöter i dessa nämnder har tagit personer, som tidigare inte i så stor utsträckning varit engagerade i kommunalt arbete. I § 21 här säges, att »vid val av ledamöter och suppleanter skall tillses, att erfarenhet på den sociala behovsprövningens område blir företrädd inom nämnden». Men vid tillsättandet av de kommunala kristidsnämnderna tog man icke någon hänsyn till, om vederbörande hade erfarenhet på detta område. Dessa nämnder torde sålunda inte fylla de krav som uppställas, och detsamma kan nog sägas också beträffande arbetslöshetskommittéerna.

Det skulle säkerligen ha varit bättre, om man på denna punkt generellt hade förslagit, att alla kommuner skulle tillsätta en särskild familjebidragsnämnd. Då hade man också sluppit ge detta underkännande åt dem som handha fattigvårdsarbetet.

Den bestämmelse i § 21 som jag påtalat, nämligen att fattigvårdsstyrelserna icke få ha hand om denna sak, grundar sig på en enligt mitt förmenande mycket obarmhärtig uppfattning, nämligen den, att allt vad fattigvårdsstyrelserna röra vid får en stämpel av något undervärderat över sig och att det är en förödmjukelse att taga emot något från detta håll. Nu är det sant, att statsmakterna — jag tänker i detta fall närmast på riksdagen — flera gånger ha fattat beslut som ha haft den verkan, att de på detta arbete satt en sådan prägel som jag här nämnt, och uttalanden från andra håll ha haft en liknande innebörd. Jag vet icke, om jag misstar mig — om jag gör det, ber jag på förhand om ursäkt — men jag har liksom en känsla av att något av socialvårdskommitténs anda vilar över angreppen på fattigvårdsstyrelserna. Jag kan emellertid försäkra Kungl. Maj:t och andra lagutskottet, att fattigvårdsstyrelserna i allmänhet ha ett bättre anseende i vårt land än vad denna paragrafs innehåll antyder. De ha heller icke gjort sig förtjänta av denna prickning. Jag har tidigare här i riksdagen i en annan fråga av närbesläktad art inlagt en gensaga mot att man drar upp en gräns mellan å ena sidan de hjälpsökande, som icke ha någon annanstans att vända sig än till fattigvården, och å andra sidan andra hjälpbehövande. Denna gensaga grundar sig på min mångåriga erfarenhet av fattigvårdsarbetet. Det gör icke så mycket, om fattigvårdsstyrelserna diskrimineras. Jag skulle icke begärt ordet i denna sak, om det begränsat sig härtill. Men man bör icke förbise, att man samti-

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)

digt diskriminerar hela det klientel som enligt nuvarande lagstiftning icke har någon annanstans att vända sig än till fattigvårdsstyrelserna.

Jag anser, herr talman, att denna prickning av fattigvårdsstyrelserna skulle kunna undvikas genom att man vidtog en sådan ändring i fråga om § 21, att andra stycket skulle komma att lyda: »I denna förordning avsedda ärenden skola å kommuns vägnar handläggas av en familjebidragsnämnd.» Resten av andra stycket strykes, och sedan fortsätter tredje stycket: »Särskild familjebidragsnämnd» o. s. v.

Jag ber, herr talman, att få framställa detta förslag.

Herr Brädefors: Herr talman! Jag har tillsammans med mina partikamrater i kammaren i början av årets riksdag väckt en motion, där vi yrka på en ändring av bestämmelserna rörande familjebidrag. Jag finner det egendomligt, att denna motion icke har behandlats i samband med den föreliggande frågan, trots att den avser precis samma sak.

Redan när man vid urtima riksdagen förra året antog Kungl. Maj:ts förslag till kungörelse om familjebidrag, ansåg jag liksom mina kamrater här, att de då föreslagna grundbeloppen i vad de avsågo bidrag till de inkallades hustrur voro för låga och alldeles otillräckliga för att dessa skulle kunna klara sig på dem under familjeförsörjarens bortovaro. Vi föreslogo då en höjning av detta grundbelopp med en krona. I den motion som vi väckt i år ha vi yrkat på en höjning med två kronor, och detta ha vi också i motionen motiverat med den fördyring av levnadsomkostnaderna, som redan vid årets början kunnat konstateras vara ett faktum. Dessutom ha vi föreslagit, att barnbidraget skulle höjas från 50 till 75 öre. När man nu ser detta utskottsutlåtande, så finner man, att utskottet och även regeringen i detta avseende gått med på ungefär de summor som vi föreslagit. Man har dock infört en dyrortsgruppning som icke funnits förut. Utskottet föreslår, att barnbidraget skall utgöra lägst 70 öre och högst 90 öre, och det är ungefär detsamma som vi föreslagit.

Bidraget till den inkallades hustru är dock ännu ganska otillfredsställande, trots att det i viss mån höjts. Såsom redan framhållits i debatten här i dag, har detta bidrag dock på visst sätt blivit minskat. Jag undrar, om man icke skulle kunna våga det påståendet, att sedan man förra året bestämde familjebidragens storlek, har en sådan fördyring av levnadsomkostnaderna inträtt, att den väl motiverar en ganska kraftig höjning av dessa familjebidrag.

Herr Sandström och även andra ha åberopat statsfinansiella skäl för att icke vilja gå med på någon större höjning av dessa bidrag. Ja, herr Sandström har till och med betänkligheter i fråga om det nu föreliggande utskottsförslaget och anser sig av statsfinansiella skäl icke ens kunna tillstyrka detta. Detsamma har också kommit fram i andra talares anföranden här. Är det dessa talares mening, att man icke skall se till det verkliga behovet hos de inkallades familjer utan endast se till det finansiella läget och de stora utgifter som bli följden av att man lämnar full försörjning åt dessa familjer under familjeförsörjarens bortovaro? Eller är det deras mening, att dessa familjer under alla förhållanden skola få sin försörjning, men att kommunerna, alltså fattigvården i respektive hemort, måste åtaga sig den förpliktelsen? Är det så, då tror jag, att dessa talare icke ha tänkt på att detta egentligen icke innebär någon lindring i ekonomiskt hänseende utan endast ett överflyttande av den skyldighet, som egentligen skulle åligga staten, till kommunerna och i många fall till kommuner, som redan förut äro mycket skattetyngda och ha en mycket svag ekonomisk grundval. Jag kan icke tänka mig, att herr Sandström eller andra äro av den åsikten, att de inkallades familjer inte skulle bli fullt försörjda utan utlämnas till den rena svälten under den tid, då fa-

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)
miljeförsörjaren är utkallad i tjänst för fosterlandets försvar. Jag kan icke tro, att så är förhållandet. Men då är det ganska enkelt att se saken på det sättet, att staten egentligen är den starkare i ekonomiskt hänseende och därför också bör taga huvudparten av de kostnader som föranledas av fosterlandets försvar.

Jag kanske också kan få säga några ord i anledning av vad som här yttrats i fråga om behovsprövningen. En del talare ha ansett, att det skulle innebära en verklig rättvisa, om man i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag behöll behovsprövningen och icke, som utskottet föreslagit, tog bort den i fråga om själva familjebidraget. Jag tror emellertid, att var och en som i någon mån inhämtat upplysning om hur det i olika kommuner förhåller sig med behovsprövningen måste ha kommit till den uppfattningen, att denna behovsprövning sker olika i olika kommuner beroende på hur de prövande myndigheterna pröva behovet. Detta sker kolossalt olika. Man kan även säga, att behovsprövningen i det föreliggande förslaget överflyttats till att gälla hyresbidraget, vilket förut utgick utan någon behovsprövning. Vi ha alltså inte heller enligt andra lagutskottets förslag helt kommit ifrån behovsprövningen.

Herr **Olovson** i Västerås: Herr talman! Herr Johansson i Mysinge hade vänligheten förklara eller kanske rättare sagt erkänna, att den kommitté som utrett denna fråga och framlagt förslaget varit fullt medveten om att förslaget var behäftat med vissa brister. Inför detta erkännande och konstaterande måste man ju fråga sig, och det har jag gjort, varför kommitténs ledamöter så envist motsätta sig, att dessa brister bli avhjälpta. Jag hävdar nämligen med största bestämdhet, att de ändringar som andra lagutskottet vidtagit i Kungl. Maj:ts proposition ingenting annat äro än förbättringar och att de innebära ett avhjälpande av de brister som funnits i kommitténs och Kungl. Maj:ts förslag.

De ledamöter av kammaren, som lyssnat till folkets röst vid inkallelserna under förra hösten, ha nog en mycket stark känsla av att vad som främst irriterade var, att de inkallades familjer nödgades i mycket stor utsträckning vända sig till fattigvården för att kunna leva, när familjeförsörjarna lågo ute någon längre tid och familjerna under lång tid inte erhöilo något som helst understöd. Familjerna fingo vänta och begära fattigvårdsunderstöd, medan behovsprövningen pågick, oftast verkställd genom fattigvårdsstyrelsens tjänstemän, diakoner som sutto i stugorna och räknade kalorier, när människorna behövede mat. Det var det som skapade en misstämning ute i landet, som på många ställen framstod som ganska besvärande.

Enligt min mening låg och ligger alltjämt bristen i det förslag som framlagts på riksdagens bord däri, att innan det lilla understödet till de inkallades familjer skall kunna utgå, måste det ske en ingående prövning av vederbörande familjs behov. Utskottet har på denna punkt nu föreslagit, att de familjebidrag som skola utgå till den slutna familjens medlemmar, d. v. s. till hustrun och de hemmavarande barnen, skola utgå utan föregående behovsprövning och utgöra i den lägsta dyrortsgruppen för hustru kronor 1:75 och för barn under 16 år 70 öre. Fru Johansson var liksom fröken Andersson inne på denna sak och konstaterade, att det fanns statstjänstemän som fingo behålla största delen av sin lön och vilkas hustrur också hade inkomster under den tid, då deras män voro inkallade. Hon frågade, varför dessa hustrur skulle ha familjebidrag utan behovsprövning. Ja, naturligtvis kan man fråga sig det. Men tillåt mig då påpeka, att Kungl. Maj:ts förslag med avseende på den slutna familjen innebär, att det skall utgå ett grundbelopp av 1 krona till hustru och 40 öre till varje barn utan behovsprövning. Vad är skillnaden härvidlag? Jo, skill-

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)

naden är den, att utskottet vill, att ytterligare 75 öre skall utgå till hustru och ytterligare 30 öre till barn utan behovsprövning. Man anser, att detta skulle skapa fram någon slags himmelsskriande orättvisa mellan fattiga och rika. Naturligtvis är det ena som det andra orättvist, därför att den som icke behöver bidraget får det likaväl som den som behöver det. Enligt Kungl. Maj:ts förslag och enligt fru Johanssons yrkande få de inkallade, som icke behöva bidrag, 1 krona för mycket för hustru och 40 öre för mycket för barn. Enligt andra lagutskottets förslag få de 1:75 för mycket för hustru och 70 öre för mycket för varje barn. Någon principiell skillnad finns ju där icke.

Nu kan man fråga sig: är den ekonomiska fördel av att man icke höjer dessa bidrag med 75 respektive 30 öre så mycket värd, att man därför skall framkalla den oerhörda misstämning bland den övervägande delen av de inkallade, som föranledes av denna behovsprövning? Jag är fullkomligt på det klara med att vi tjäna mest på att betala ut det högre beloppet utan behovsprövning och därmed komma ifrån det irriterande, som behovsprövningen varit och är för familjerna. Man har nu kört fram med att de statsanställda få behålla en stor del av sin lön. Därför skulle alltså de andra inkallades familjer få underkasta sig en undersökning av sina både skap och skafferier. Här föreligger en orättvisa, den saken är klar. Men den skall icke rättas till här, utan statsmakterna skola rätta till den genom att icke betala ut för mycket till de inkallade av deras lön. Det är på den punkten en korrigerings skall göras men icke här. Det är därför jag helt och fullt anslutit mig till förslaget att, när det gäller den slutna familjen, stryka behovsprövningen. Jag tror icke, att jag räknar fel, om jag säger, att 85 procent av de inkallade befinna sig i den ekonomiska ställning, att deras familjer äro i behov av familjebidrag. De återstående 15 procenten skulle sålunda få 75 respektive 30 öre för mycket.

Beträffande ortsgrupperingen, som naturligtvis kan diskuteras, vill jag säga, att jag själv i början icke var alldeles okänslig för tanken att stryka ortsgrupperingen. De sista dagarna ha emellertid sagt mig, att nu är den mera motiverad än den var, när förslaget lades fram. Det är riktigt, att den post, i fråga om vilken dyrorten mest skiljer sig från den billigaste orten, är hyran. Men vem som helst begriper, att efter vad som inträffat blir det en annan post, på vilken städernas befolkning får betala ut ett högre belopp, nämligen bränslet. Jag föreställer mig att om befolkningen i en stad som Stockholm skall få icke blott uppvärmning utan också matlagning utförd genom vedeldning, så blir detta en utgiftspost som mer än väl motiverar en dyrortsgrupperings.

Om vi i detta land just nu kunde åstadkomma en sådan ordning, att vi finge en behovsprövning över hela linjen, så skulle jag vara med därom. Men denna behovsprövning skulle gå ut på att oberoende av om jag var statsanställd eller privatanställd, oberoende av var jag bodde och oberoende av vad jag gjorde, skulle jag få finna mig i att leva på den lägsta möjliga standard och finna mig i att utföra vilket arbete som helst under vilka förhållanden som helst. Kunde vi komma fram till en sådan behovsprövning och en därpå grundad dyrortsgrupperings, så skulle jag vilja vara med därom. Men jag vill icke vara med om en sådan ordning, att behovsprövningen och strykandet av dyrortsgrupperingen skulle medföra, att de familjer, där männen ligga i första linjen och främst försvara fosterlandet, skulle under alla förhållanden vara sämst ställda.

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! Efter denna långa debatt är det onödigt att komma med något längre inlägg. Jag kan inskränka mig till att i stort sett instämma med fröken Andersson och vill bara tillägga

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)

några ytterligare synpunkter med anledning av vad som kommit fram i de senaste anförandena.

Herr Olovson gjorde gällande, att det egentligen vore mycket liten skillnad mellan utskottsförslaget och Kungl. Maj:ts förslag. Skillnaden mellan de belopp, den enskilde individen finge uppbära enligt Kungl. Maj:ts förslag, och de belopp, som skulle utgå enligt utskottets förslag, vore ytterst obetydlig. Varför, menade han, skulle riksdagen då genom att bifalla Kungl. Maj:ts förslag medverka till att skapa en oerhörd misstämning, som måste uppstå, därest en behovsprövning i den utsträckning, Kungl. Maj:t föreslagit, komme till stånd. Jag har svårt att följa herr Olovson, i synnerhet sedan jag hört honom i sista delen av sitt anförande uttala sin principiella anslutning till tanken på en behovsprövning. Han förbiser en omständighet, som är av väsentlig betydelse och som jag här skulle vilja särskilt stryka under, nämligen att dessa belopp, som te sig så obetydliga, när man blott tänker på, hur litet varje enskild individ får, dock äro av en utomordentlig statsfinansiell betydelse. Ett bifall till utskottets förslag skulle medföra en utgiftsökning, icke, som fröken Hesselgren sade, på ett par miljoner kronor, utan på ett par tiotal miljoner kronor. Är riksdagen verkligen beredd att utan hänsyn till den ståndpunkt, som intagits av Kungl. Maj:t och en enhällig sakkunnigutredning, antaga ett förslag, som innebär en så betydande utgiftsökning? Jag vill understryka, att även i det läge, vari vi nu befinna oss, eller kanske rättare sagt just i detta läge är det nödvändigt för riksdagen att hålla fast vid de sparsamhetssynpunkter, som man så ofta framhållit under debatter i kamrarna, men som man så sällan är villig att omsätta i handling. Det kan tyckas, att en utgiftsökning på ett par tiotal miljoner kronor icke skulle spela så stor roll nu, när försvarskostnaderna för varje dag stiga med ofantliga belopp. Jag kan icke dela den uppfattningen. Jag menar, att just den omständigheten, att statsutgifterna våldsamt ökats, tvingar oss att hålla igen på varje punkt, där detta är möjligt.

Även en annan synpunkt än den statsfinansiella på denna fråga leder mig fram till samma slutsats, att regeringsförslaget är bättre än utskottets förslag. Om vi släppa behovsprövningen, så giva vi samtidigt avkall på en princip, som jag skulle vilja beteckna som verkligt demokratisk. Jag kan helt och hållet ansluta mig till vad som på denna punkt sagts av fröken Andersson och av flera talare. Det förhåller sig faktiskt så, att den enda möjligheten att på detta område skipa rättvisa är att hålla fast vid behovsprövning efter hela linjen såsom regeringen föreslagit. Den av utskottet föreslagna uppjukningen innebär helt enkelt, att den riktiga principen skjutes sönder och att vi komma ut på ett plan, där vi icke veta, var vi till sist hamna. Jag hyser den bestämda uppfattningen, att andra kammaren, i likhet med vad första kammaren redan gjort, bör bifalla regeringsförslaget på denna punkt.

Frågan om behovsprövningen är för mig den väsentligaste. Den andra frågan, som här har diskuterats, frågan om kommunbidraget, är av mindre betydelse. Jag hoppas, att utskottsmajoritetens ståndpunkt beträffande behovsprövningen icke skall bliva andra kammarens. Medan jag lyssnat till debatten, har jag fått ett starkt intryck av, att de starkaste sakliga skälen, utan minsta tvekan, äro på deras sida, som stött regeringsförslaget, och jag ber, herr talman, att beträffande behovsprövningen få ansluta mig till den reservation, i vilken yrkas bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Häruti instämde herr *Nylander*.

Herr **Hansson** i Rubbestad: Herr talman! Jag skall också försöka fatta mig kort. Det är egentligen beträffande tvenne punkter i utskottets utlåtande

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)

jag vill framställa erinringar. Jag syftar på bestämmelserna i 4 § angående dyrortsgrupperingen och bestämmelserna i 5 § angående behovsprövningen. Förslaget om en dyrortsgruppering är, enligt min mening, fullständigt orimligt. Att förslaget härom kunnat samla majoritet i utskottet måste bero på, att flertalet av utskottets ledamöter icke närmare känt till de grunder, varpå dyrortsgrupperingen baserar sig. Vid dyrortsgrupperingen är hyresposten den allra väsentligaste posten. Övriga levnadskostnader äro ungefär lika stora på alla orter. Det finns t. o. m. orter, tillhörande den lägsta ortgruppen (A), som ha högre levnadskostnader än Stockholm, som tillhör högsta dyrortsgruppen, I-gruppen. Den som är intresserad av saken kan närmare studera till exempel folkskollärarnas lönerglemente. Enligt detta reglemente skall visst avdrag göras för värdet av fri bostad. Det förhåller sig så, att den efter detta avdrag återstående delen av lönen, d. v. s. den kontanta lönen, för folkskollärare är lika stor på A-ort som på I-ort. Detta visar ju tydligt, att dyrortsgrupperingen sker väsentligen med hänsyn till hyrans storlek. Enligt den utredning angående levnadskostnader, som låg till grund för 1936 års lönekommittés betänkande, beräknades levnadskostnaderna, fränsett hyra, för en familj av normal storlek på I-ort, till exempel i Stockholm, till 1,042 kronor, på F-ort, t. ex. i Gävle, till 1,066 kronor, på D-ort, t. ex. i Sandviken, till 1,043 kronor, på C-ort, t. ex. i Vivstavarv, till 1,046 kronor, på A-ort, t. ex. i Hofors, till 1,066 kronor. På A-ort voro levnadskostnaderna, fränsett hyran, således t. o. m. högre än på I-ort. Detta visar mer än tillräckligt, att den här föreslagna anordningen att låta familjepenning utgå efter dyrortsgrupp, trots att därjämte bostadsbidrag skall kunna utgå, är alldeles orimlig. Inom parentes vill jag säga, att jag anser, att man i stället så snart som möjligt bör avskaffa gällande bestämmelser om dyrortsgruppering. Det ligger ingen rättvisa i ett system, byggt på dyrortsgruppering. Ett dylikt system är ett »cirkelsystem», som leder till att priserna på de högre dyrorterna undan för undan stiga. Användningen av systemet med dyrortsgruppering bör icke ökas utan begränsas. Här föreligger intet skäl att gå in för en dyrortsgruppering, och därför kommer jag att på denna punkt rösta för den reservation, som avgivits av herrar Löfvander och Gardell.

Kostnaderna bli, skulle jag tro, ungefär desamma, om dyrortsgrupperingen slopas som om Kungl. Maj:ts förslag går igenom. Slopas dyrortsgrupperingen, verkar detta så, att de orter, vilka tillhöra högre dyrortsgrupper, flyttas ned och övriga orter — jag tänker därvid särskilt på landsbygden — flyttas upp. En sådan utjämning ter sig för mig såsom rättvis, och jag tycker alla borde kunna gilla den. Jag vill också erinra om vad socialstyrelsen, den mest sakkunniga myndigheten på ifrågavarande område, sagt om dyrortsgrupperingen, då socialstyrelsen yttrat sig över här föreliggande förslag. Socialstyrelsen har sagt, att efter hyrespostens borttagande bliva de variationer av levnadskostnaderna, som kvarstå, betydligt svagare än de totala levnadskostnadernas olikheter. Socialstyrelsen har vidare yttrat: »Med den reducerade angelägenhetsgrad, som tillkommer frågan när hyreskostnaden bestrides i särskild ordning, synes det riktigtast att i valet mellan en felaktig dyrortsgruppering och ingen dyrortsgruppering alls välja det senare alternativet. Härtill kommer, att den i folkpensioneringslagen tillämpade dyrortsgraderingen även med hänsyn till sin tekniska konstruktion synes mindre väl lämpa sig för det speciella syfte, varom nu är fråga.» När denna myndighet, som — utan tvekan — är den mest sakkunniga på detta område, yttrat sig på det sättet, bör riksdagen med gott samvete kunna bifalla den reservation, som avgivits av herrar Löfvander och Gardell. Därigenom skulle en mycket stor orättvisa mot landsbygden och mot vissa städer undgås.

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)

Beträffande sedan 5 §, som innehåller bestämmelser om behovsprövning, vill jag giva tillkänna, att jag hyser samma uppfattning, som kommit till uttryck i Kungl. Maj:ts förslag. Jag anser, att det är nödvändigt med en behovsprövning. Herr Olovson i Västerås sade, att utskottet förbättrat Kungl. Maj:ts förslag. Ja, det har utskottet på sätt och vis gjort, men det är naturligtvis så, att herrarna i utskottet icke i samma grad som Kungl. Maj:t haft blick för svårigheterna att skaffa pengar. Utskottsförslaget är givetvis fördelaktigare för dem, som skola få pengarna, men riksdagen bör också tänka efter, varifrån pengarna skola tagas. Då herr Olovson sedan försökte göra gällande, att det här rör sig om en mycket liten fråga, gjorde han först en jämförelse mellan de belopp, vilka på orter, tillhörande lägsta dyrortsgruppen, skulle utgå såsom familjepening utan behovsprövning dels enligt Kungl. Maj:ts förslag och dels enligt utskottets förslag, och konstaterade, att skillnaden utgjorde 75 öre för hustru och 30 öre för barn under 16 år. Men hur stor blir skillnaden på orter, tillhörande högsta dyrortsgruppen? Där utgör skillnaden 1:25 för hustru och 50 öre för barn under 16 år. En inkallad, som har hustru och två barn under 16 år, får utan behovsprövning enligt utskottets förslag 4:05, men enligt Kungl. Maj:ts förslag endast 1:80. Det är alltså en betydande skillnad mellan de båda förslagen. Skillnaden i kostnader blir högst avsevärd. Det torde röra sig om hundratusentals kronor.

Herr Mårtensson har i en motion föreslagit höjning av bidraget med 50 öre för maka. Det är klart, att hade man ekonomiska möjligheter att biträda det förslaget, så skulle det naturligtvis vara önskvärt, att så skedde, men man måste betänka, att det här kan röra sig om väldiga belopp. Låt oss antaga, att det inkallas 300—400 tusen man. En höjning av bidragen med 50 öre medför en merutgift av inemot 200,000 kronor per dag, bortåt 2 miljoner kronor i veckan eller 100 miljoner kronor per år. Det är ju oerhörda summor man rör sig med, t. o. m. när det gäller en så obetydlig höjning av understödet som 50 öre om dagen, och därför kan jag inte gärna ansluta mig till ett dylikt förslag, utan ber att beträffande § 5 få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Beträffande § 4 hemställer jag om bifall till den reservation, som är lämnad av herrar Gardell och Löfvander.

Herr Österström: Herr talman! Det är självklart, att jag vid denna sena timme skall följa det exempel, som åtskilliga andra talare givit, och fatta mig kort, men då mitt namn står under en motion, som väckts i detta sammanhang och behandlats av utskottet, är det naturligt, om jag ber att få säga några ord, innan debatten äntligen avslutas. Den föregående ärade talaren, herr Hansson i Rubbestad, drev ett resonemang, som framförts även i åtskilliga andra talares anföranden, ehuru icke lika klart. Herr Hansson i Rubbestad yttrade: »Förstår icke kammaren, vilka oerhörda belopp det här gäller. Vi ha eller kunna lätt få bortåt 400,000 man inkallade. En höjning av statsbidraget skulle medföra en merutgift av bortåt 200,000 kronor om dagen.» Hela detta resonemang skulle ju vara bärigt, om icke någon annan måste vidkännas denna utgift på 200,000 kronor om dagen, som staten kommer undan. Antag, att de inkallades familjer, för att leva, behöva 3 kronor om dagen per familj, och att staten lämnar 2 kronor om dagen. Den krona, som fattas, måste ju satsas av någon. Vad blir det för besparing för folkhushållet, om staten undandrager sig denna utgift? Man har tydligen icke gjort klart för sig, att staten visserligen kan komma ifrån vartenda öre, om staten så vill, och i stället låta fattigvården underhålla de inkallades familjer, men vad blir det för besparing? De pengar, som erfordras för ifrågavarande människors

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)

underhåll, måste ju under alla förhållanden betalas ut. Jag begriper icke, var man får besparingen ifrån. Detta om detta.

Herr Anderson i Norrköping och före honom herr Persson i Tidaholm och även andra talare ha sagt, att det riktigaste beslutet är det, som första kammaren fattat. Jag fäster kammarens uppmärksamhet bl. a. därpå, att första kammaren även beslutat, att fattigvårdsstyrelserna skola få pröva behovet. Jag bara konstaterar det. Är det herr Perssons i Tidaholm mening, att det är lämpligt och riktigt? Jag respekterar givetvis dem, som äro lidelsefullt övertygade om, att det är principiellt riktigt med behovsprövning, men jag måste för min del säga, att det verkligen vore olyckligt, om andra kammaren skulle biträda första kammarens beslut. Jag är nämligen alldeles övertygad att om kommunerna skola bära $\frac{1}{10}$ av utgifterna för den del av familjebidraget, som icke i sin helhet ersättes av statsmedel, så komma en mängd kommuner att råka i stora ekonomiska svårigheter. Detta kommer i sin tur att leda till att fattiga kommuner vid prövningen av inkallades ansökningar om familjebidrag komma att nödgas visa stor njujghet, emedan kommunerna i fråga helt enkelt icke ha råd att giva maximibidrag. Detta kommer, sett från den enskildes synpunkt, att verka orättvist och kommer att i hög grad äventyra folksolidariteten. Vad menar kammaren, att det kommer att leda till, om följande inträffar? Antag, att pojkar från en kommun i Stockholms län ligga inne tillsammans med pojkar från en annan kommun i Stockholms län. Förhållandena äro precis likartade med hänsyn till kommunernas levnads-kostnader och de unga männens familjeförhållanden, men i den ena kommunen kommer man att tillerkänna dem det och det, i den andra kommunen det och det. Är det någon, som tror, att människorna till sist komma att begripa den rättvisan?

Jag är icke nöjd med andra lagutskottets behandling av vår motion, det erkänner jag; men därvid har i alla fall gjorts en sådan förbättring av det ursprungliga förslaget, att jag kan godkänna utskottsförslaget.

När jag i detta fall så långt det är möjligt vill komma från behovsprövningen och följaktligen ansluter mig till utskottets linje, beror det på att behovsprövningen kommer att leda till orättvisor. De orättvisorna är jag verkligen rädd för; de äro obestriddiga.

Det är kanske framför allt vi i Norrland, som varit i tillfälle att se, hur kommunerna blivit pressade av inkallelserna. Men alla, som sett detta, veta vad det gäller. Ni i södra och mellersta Sverige, som ännu icke haft pressen över eder, får det — ni kunna sanna mina ord på den punkten — så att ni komma att ångra det beslut, som första kammaren fattat, om det nu blir ett samfällt beslut. Det är tyvärr på det sättet.

Jag skall icke fortsätta längre, herr talman. Jag är på denna punkt alldeles övertygad, att vi ha rätt. Jag yrkar bifall till andra lagutskottets förslag.

I detta anförande, varunder herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Molander, Nilson* i Eskilstuna, *Malmqvist, Carlström, Ericsson* i Atvidaberg, *Ward* och *Annér*.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag måste för min del deklarerat, att den framställning, som herr Österström lämnade, var i högsta grad överdriven och färgad av en sentimentalitet, som har föga med verkligheten att skaffa.

För det första skola vi komma ihåg, att det beslut första kammaren fattat beträffande 19 § innebär, att kommunerna skola bära en tiondedel av kost-

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)
naderna för den del av familjebidragen, som icke utgöres av den obligatoriskt utgående familjepeningen. Men därtill bör ju läggas — och det har uttryckligen i propositionen sagts — att Kungl. Maj:t skall se till, att skattetyngda kommuner icke få bära en övermäktig börda, utan att denna skall lättas.

Jag tror ej, att det är anledning att lägga den synpunkten på saken, att kommunerna genom ekonomiskt trångmål skola bli urständsatta att giva skäliga bidrag. Alltså, jag tror att denna synpunkt kan lämnas ur räkningen.

Sedan har ju första kammaren också bifallit Kungl. Maj:ts förslag i vad det gäller 5 §. Detta innebär ju icke något annat än att det belopp, som skall utbetalas utan behovsprövning, begränsas till en krona för hustru och 40 öre för varje barn. Det finns sedan full frihet för kommunerna, att gå till de maximibelopp för familjepeningen, som äro fastslagna i propositionen. Och det kan väl icke finnas någon anledning att tro, att icke kommunerna där skola se till, att det vederfares rättvisa, när man kan garantera, att kommunerna icke på grund därav skola åläggas oskäligen kostnader.

Jag måste för min del understryka, att denna fråga har många sidor, och det får ändå tänkas på, att man icke här utformar föreskrifter på sådant generellt sätt, att det kommer att väcka missnöje, därför att vissa grupper komma att bli tillgodosedda på sätt som icke kan vara avsett. Jag menar därför för min del, att på dessa två huvudpunkter kan det ej finnas någon anledning för andra kammaren att icke kunna följa första kammarens beslut.

Det finnes en punkt, där första kammaren har uteslutit två ord ur en paragraf, och där jag förstår, att det kan vara mycket påkostande för andra kammaren att följa första kammarens beslut. Det är nämligen, när första kammaren nu i 21 § uteslutit dessa två ord »än fattigvårdsstyrelsen». Att vi togo in dem i propositionen berodde därpå, att det varit oerhört mycket missnöje från inkallade och deras familjer över att behöva gå till fattigvården. Det var en mycket olycklig stämning, som uppstått. Jag tror, att det skulle vara mycket klokt, om man tar hänsyn till denna stämning.

Å andra sidan är det ju kommunernas sak att här avgöra. Jag skulle mycket förvåna mig, om man i några kommuner i dessa dagar skulle vilja våga utmana denna stämning genom att i praktiken genomföra en sådan ordning, att fattigvårdsstyrelsen blir den prövande myndigheten.

Jag har redan vidtagit en åtgärd, som jag menar kommer att i högsta grad förringa betydelsen av ändringen i denna paragraf. Jag har nämligen i slutet av förra veckan skickat ett cirkulär till alla kommuner och länsstyrelser, där jag uppmanat kommunerna att redan nu skaffa ett organ för provning av familjebidragen. I det cirkuläret har jag sagt, att det skall antingen vara en särskild nämnd eller någon annan nämnd än fattigvårdsstyrelsen. Jag föreställer mig, att kommunerna kunna hinna vidtaga åtgärder, som leda till önskat resultat, innan det beslut första kammaren fattat blir mera bekant.

Ärade kammarledamöter! Jag hemställer, att kammarens majoritet måtte — mot sin övertygelse tror jag — även på denna punkt biträda första kammarens beslut. Saken är den, att ur de inkallades eget intresse skulle det vara av mycket stor betydelse, om vi här kunde få ett riksdagsbeslut till stånd i dag. Min tanke var att klockan 5 i eftermiddag utfärda dessa författningar för att de omedelbart skola träda i kraft. Sker det icke, kommer det hela att förskjutas. Då skall utskottet sammanträda: man skall sammanjämka, man skall diskutera på nytt om saker och ting, som icke äro så förfärligt väsentliga. Under tiden är det ett faktum, att hittillsvarande organisation för utbetalning av familjebidrag räcker icke till beträffande de inkallelser, som nu skett. Det blir omöjligt att förutse, när man skall få utbetalningarna av dessa familjebidrag, om man icke redan nu kan sätta igång därmed.

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)

Jag skulle därför vilja vädja till andra kammaren att övervinna sig själv och för att få fortgång i det hela fatta samma beslut som första kammaren. Det kommer icke att ske några stora olyckor för att så händer, men vi slippa en hel massa prat och tidsutdräkt. Det är ändå att tänka på, att den tid vi leva i lämpar sig icke så förfärligt mycket att tvista om småsaker: ett ord här och ett ord där. Det är bättre att se till att handla.

Herr **Hansson** i Rubbestad, som för kort genmäle erhöll ordet, anförde: Herr talman! Jag begärde ordet för att svara herr Österström, då han frågade, vem som skulle bära kostnaderna, därest man ginge in för behovsprövning. Jag finner det ganska klart, att om man följer Kungl. Maj:t på denna punkt får den enskilde individen, därest det befinnes att han icke är i behov av understöd, själv bära detta. Men är det så, att han är i behov av visst stöd, får han samma belopp enligt 5 § i Kungl. Maj:ts förslag som enligt utskottets förslag. Den saken är enligt mitt förmenande klar. Jag finner det däremot mycket oriktigt, om det skulle vara så, att den, som har exempelvis 100,000 kronor, skulle få detta bidrag. Och det är heller icke rimligt, att tjänstemän och andra, som ha sina ordnade inkomster, få komma i åtnjutande av samma förmåner som de, som ej ha några inkomster.

Sedan vill jag säga ett par ord i anledning av herr statsrådets yttrande, att man skall handla snabbt. Däri håller jag med honom. Men att gå in för en så stor orättvisa som att genomföra en oriktig dyrortsgruppering, som medför stora kostnader, kan ej vara riktigt.

Vidare yttrade:

Herr **Olovson** i Västerås: Herr talman! Kammarens ärade ledamöter kanske erinra sig, att när jag för en stund sedan hade ordet och hävdade uppfattningen att andra lagutskottet hade rätt, framställde jag ej något yrkande. Jag var nämligen medveten om de åtgärder, som försvarsministern redan har vidtagit.

Jag skulle vara den siste i denna kammare att i denna stund, när hänsyn måste tagas till att de utkallades familjer behöva sitt familjebidrag så snart som möjligt, vilja försena ärendets expediering en enda minut.

Med vidhållande av att andra lagutskottet har rätt, när utskottet föreslagit strykning av behovsprövningen för den slutna familjens medlemmar, och med hävdande av att utskottet haft och har rätt i andra avseenden, förklarar jag för min del liksom försvarsministern, att den tid vi leva i är sådan, att vi ej få tvista om småsaker och ej få resa några så kallade prestigefrågor.

Jag har begärt ordet för att säga, att med vidhållande av att min ståndpunkt är riktig vill jag ändå ansluta mig till Kungl. Maj:ts förslag såsom det med viss ändring blivit antaget av första kammaren.

Herr **Mårtensson**: Herr talman! Det var några ord i herr Hanssons i Rubbestad första anförande, som jag icke vill låta stå oemotsagda. Herr Hansson i Rubbestad gjorde gällande, att ett bifall till motionen om höjning av bidraget till hustru med 50 öre per dag skulle betyda en utgiftsökning för staten med 104 miljoner kronor om året. Jag måste säga, att jag förstår icke vad för räkneexempel som herr Hansson i Rubbestad använde, när han kunde komma fram till ett sådant resultat. Förut i sitt anförande räknade herr Hansson i Rubbestad med att det skulle förekomma behovsprövning. Han förklarade även, att genom denna behovsprövning komme utgifterna för

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)
 statskassan att minskas i ganska betydande utsträckning. Jag kan icke förstå, varför herr Hansson i Rubbestad helt bortsåg från behovsprövningen, när han talade om min motion.

Efter härmed slutad överläggning blev på därå framställd proposition 1 § godkänd i den av utskottet föreslagna lydelsen.

2 §, 3 §, underrubriken till 1—3 §§.

Godkändes.

4 § föredrogs härefter; och anförde därvid:

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Pettersson** i Norregård: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till herrar Löfvanders och Gardells reservation.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag vädjar till kammaren att bifalla 4 § i dess lydelse enligt utskottets förslag.

Herr **Mårtensson**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till 4 § med den ändring som föreslås enligt motionen i denna kammare nr 213, vilket innebär, att bidraget till hustru — alltså det i andra kolumnen angivna beloppet — ökas med 50 öre.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) godkännande av 4 § i utskottets förslag; 2:o) godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av herrar Löfvander och Gardell avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; samt 3:o) godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i motionen II:213; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Hansson i Rubbestad begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig.

Beträffande kontrapositionen äskade herr Mårtensson votering, i följd varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående 4 § i andra lagutskottets förevarande förslag till krigsfamiljebidragsförordning antager godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av herrar Löfvander och Gardell avgivna, vid utskottets utlåtande nr 18 fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i motionen II:213.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning.

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för nejpropositionen. Rösträkning begärdes likväl av herr Pettersson i Norregård, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 67 ja och 106 nej, varjämte 15 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i motionen II:213. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition nu uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren godkänner 4 § i andra lagutskottets förevarande förslag till krigsfamiljebidragsförordning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt nämnda paragraf i den lydelse, som föreslagits i motionen II:213.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt 4 § i den av utskottet föreslagna lydelsen.

Sedan 5 § föredragits, yttrade:

Fröken **Hesselgren**: Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken **Andersson**: Herr talman! Jag yrkar bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag vädjar till kammanen att bifalla Kungl. Maj:ts förslag vid denna paragraf.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av 5 § i utskottets förslag dels ock på godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits av Kungl. Maj:t; och blev paragrafen godkänd i den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen.

6 §, underrubriken till 4—6 §§, 7—9 §§, underrubriken till 7—9 §§, 10—14 §§, underrubriken till 10—14 §§, 15 §, underrubriken till 15 §.

Godkändes.

Efter föredragning av 16 § anförde:

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! Efter det beslut, som nyss har fattats, måste kammaren på denna punkt bifalla Kungl. Maj:ts förslag. Jag gör därför intet yrkande.

Fröken **Andersson**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på godkännande av 16 § i utskottets förslag dels ock på godkännande

Ang. förslag till krigsfamiljebidragsförordning. (Forts.)
av Kungl. Maj:ts förslag till lydelse av samma paragraf; och blev paragrafen godkänd i den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen.

Underrubriken till 16 §, 17 §, 18 §.

Godkändes.

Härefter föredrogs 19 §; och yttrade därvid:

Fröken Hesselgren: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken Andersson: Med hänsyn till det beslut, som första kammaren tidigare har fattat, avstår jag från mitt yrkande i denna del och instämmer i stället i fröken Hesselgrens yrkande om bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Paragrafen godkändes i den av utskottet föreslagna lydelsen.

20 §.

Godkändes.

Sedan 21 § föredragits, yttrade:

Herr Sandström: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till herr Ekströmers reservation, som innefattar bifall till utskottets förslag med den ändringen, att orden »än fattigvårdsstyrelsen» skola utgå ur den nu ifrågasvarande paragrafens andra stycke. Ett sådant beslut har första kammaren redan fattat.

Herr Hage: Herr talman! Jag skall med hänsyn till första kammarens beslut på denna punkt be att få instämma i herr Sandströms yrkande, men jag gör det med sorg i hjärtat.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av 21 § i utskottets förslag dels ock på godkännande av paragrafen i den lydelse, som innefattades i det av herr Sandström under överläggningen framställda yrkandet; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

Övriga delar av förordningsförslaget.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades vara besvarad genom kammarens i fråga om förordningsförslaget fattade beslut.

Punkterna B och C.

Vad utskottet hemställt bifölls med de ändringar, som påkallades av kammarens föregående beslut.

§ 11.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om anstånd för vissa värnpliktiga med

betalning av hyra m. m.; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kam-maren bifallen.

§ 12.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Ko-nungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån av stats-medel för anordnande av skyddsrum; samt

från andra lagutskottet:

nr 155, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till för-ordning om familjebidrag åt värnpliktiga under krigstjänstgöring m. m. (krigsfamiljebidragsförordning), dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om anstånd för vissa värnpliktiga med betalning av hyra m. m.

§ 13.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 15, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa ändringar i lagen den 12 juni 1925 (nr 338) om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värn-pliktstjänstgöring, samt till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 12 juni 1925 (nr 183) om straff för förbrytelser i tjänsten av vissa värnpliktiga (civil-arbetare), dels ock motioner i ämnet m. m.

Genom en den 8 mars 1940 dagtecknad proposition, nr 109, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag dels till lag om vissa ändringar i lagen den 12 juni 1925 (nr 338) om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, dels ock till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 12 juni 1925 (nr 183) om straff för förbry-telser i tjänsten av vissa värnpliktiga (civilarbetare).

I samband med berörda proposition hade utskottet till behandling förehaft åtskilliga inom riksdagens kamrar väckta, i utskottets utlåtande närmare omförmälda motioner.

I motionerna I:25 och II:56, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i § 1 i lagen den 12 juni 1925 om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, skulle utgå orden »eller av annan jämförlig orsak». Den i dessa motioner påyrkade lagändringen skulle innebära, att tillstånd till fullgörande av värnpliktstjänstgöring i den ordning, som angives i nämnda lag, icke vidare skulle kunna grundas på s. k. etiska skäl.

Utskottet hemställde,

A. att förevarande proposition måtte bifallas av riksdagen; samt

B. att motionerna I:25, I:171, II:56, II:82, II:221 och II:222, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet under A. hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Sandström*, vilken ansett, att utskottet bort, med tillstyrkande av motionerna I:25 och II:56, föreslå att orden »eller av annan jämförlig orsak» skulle utgå ur § 1 i lagen om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring.

Ang. vissa ändringar i lagen om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, m. m.

Ang. vissa ändringar i lagen om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, m. m. (Forts.)

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Sandström: Herr talman! Propositionen nr 109, som behandlas i det nu ifrågavarande utskottsutlåtandet, innebär ett stort framsteg i fråga om samhällets inställning till och behandling av de s. k. samvetsömma, när det gäller deras fullgörande av sin värnpliktstjänstgöring såväl i fredstid som i krigstid. Jag vill särskilt påpeka den omständigheten, att de bland de samvetsömma, som vid inskrivningen blivit inregistrerade såsom s. k. civilarbetare, kunna, om förslaget i den delen bifalles av riksdagen, hädanefter av de militära myndigheterna få utföra civilt arbete inom krigsmakten, vilket hittills ej varit möjligt. Att de under en sådan tjänstgöring även komma att lyda under krigslagarna måste likaså anses vara en önskelig förändring. Även i övriga delar finner jag det framlagda kungl. förslaget genomtänkt och välbefogat, varför jag lugnt kan yrka bifall till samtliga de av Kungl. Maj:t föreslagna ändringarna i lagen om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring.

Emot utskottet har jag dock i ett hänseende avvikande mening, vilket kommit till uttryck i den av mig till utlåtandet fogade reservationen. Det gäller utskottets avstyrkande av motionerna I: 25 och II: 56, vilka gå ut på att s. k. etisk samvetsömhet ej längre skall kunna åberopas såsom skäl för behandling på det sätt, som 1 § i nyssnämnda lag föreskriver.

Den etiska samvetsömheten har alltid betraktats med en viss misstro från allmänhetens sida. Det har dessutom varit synnerligen svårt för inskrivningsmyndigheterna att kunna avgöra, huruvida anförda samvetsbetänkligheter haft verklig grund eller varit låtsade. Detta har varit vida lättare beträffande de s. k. religiöst samvetsömma, och emot deras undantagsställning har ej heller i allmänhet någon opposition förekommit. Beträffande de etiskt samvetsömma däremot har man ej kunnat värja sig mot misstanken, att deras ömhet ofta kunnat tänkas vara en förevändning för att man skall slippa göra tjänstgöring för fosterlandet i farans stund, alltså simulation.

Nu förhåller det sig dock så, att samvetsömma redan enligt gällande lag få fullgöra längre fredstjänstgöring än vanliga värnpliktiga — beträffande s. k. civilarbetare icke mindre än 120 dagar. Varför då simulera samvetsömhet? Sannolikt sker det därför att vederbörande hoppats att på så sätt slippa tjänstgöring vid krig eller krigsfara. I verkligheten torde också hittills under den nuvarande förstärkta försvarsberedskap, som tog sin början den 1 september i fjol, inga samvetsömma ha inkallats till tjänstgöring. Detta torde komma att ändras efter antagandet av 3 § i nu föreliggande lagförslag. Men detta ställer icke den tidigare låtsade etiska samvetsömheten i bättre dager.

Nu vill jag ej påstå, att förekomsten av etisk samvetsömhet rent kvantitativt sett innebär ett försvagande av vår försvarskraft. Antalet etiskt samvetsömma framgår av tabellerna å sid. 6 och 7 i utskottsutlåtandet, vilka utvisa, att det undan för undan har sjunkit ända sedan år 1935, så att det år 1937 utgjorde 41 stycken, 1938 39 och 1939 — således vid den senaste inskrivningsförrättningen — ej mer än 9 stycken. Nedgången kan bero på att riksdagen år 1935 vidtog en skärpning i kraven på det intyg, som samvetsömma hava att förete vid inskrivningen. Emellertid visa siffrorna för de båda senaste åren ej det fullständiga antalet etiskt samvetsömma, ty en hel del besvär lära ha anförts över avslagna ansökningar, vilka komma att prövas av de tidigast den 21 april d. å. sammanträdande inskrivningsrevisorerna. Antalet kan sålunda bli något större.

En annan sak är emellertid, att de etiskt samvetsömma genom sitt dåliga

Ang. vissa ändringar i lagen om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, m. m. (Forts.)

exempel kunna utöva demoraliserande inflytande i tider som de nuvarande, varför de på den grund nu böra behandlas strängare än tidigare. Vi ha haft exempel härpå under de senaste månaderna. Enligt meddelanden i pressen ha under inkallelserna till förstärkt försvarsberedskap inträffat åtskilliga fall, där värnpliktiga, vilka tidigare i vanlig ordning genomgått militär utbildning, vid inställelsen förklarats samvetsömma och med anledning därav blivit hemförlovade av militärmyndigheterna. Det kan antagas, att det finns en del, som under inverkan av religiösa sekters gripits av verkligt religiösa samvetsbetänkligheter, men flertalet kunna misstänkas plötsligt ha blivit etiskt samvetsömma. Om denna ändrade inställning, denna simulation, berott på feighet eller ekonomiska förhållanden är svårt att yttra sig om, men faktum kvarstår, och det har landet runt väckt berättigad harm.

Enligt nu föreliggande lagförslag bör det gå raskare än förut att avgöra, huruvida sådana »synnerliga skäl» föreligga, som förutsättas för frikallelse genom Kungl. Maj:ts beslut. Det blir således i det hänseendet bättre än det tidigare varit. Men man må då fråga sig: Vore det ej ännu bättre i alla avseenden att helt och omedelbart taga bort begreppet etisk samvetsömhetslagen? På den frågan bör enligt mitt förmenande svaras ett obetingat ja.

Jag hyser inga illusioner om att kammaren skall bifalla min reservation om antagande av de båda motioner, som jag i början av mitt anförande nämnde, men, herr talman, jag vill i alla fall yrka bifall till denna, ty det är min bestämda övertygelse, att min uppfattning är den riktiga.

Herr Holmgren: Herr talman! När vårt land är i fara, måste vi ställa de allra största krav på samhällssolidariteten bland alla dess medborgare. Jag kan ej finna, att det vittnar om solidaritet, då man vare sig av religiösa eller etiska samvetsbetänkligheter undandrager sig en medborgares kanske främsta plikt, nämligen att försvara sitt land, då det råkat i fara.

När jag var statsrevisor, var jag i tillfälle att se de etiskt samvetsömma på närmare håll, och jag fick ett starkt intryck av att bland dem en betydande mängd inte voro så värst plågade av sitt samvete, utan de hade i stället skjutit fram sin etiska uppfattning som en sköld för att bakom denna gömma sig undan besvärliga plikter. Jag tror, att de som samtidigt med mig voro statsrevisorer samtliga åtminstone funno, att det ej var så väl beställt inom denna kategori, som man kunnat önska.

Jag är övertygad om att det både bland kommunister och nazister finnas många idealister, att t. ex. en kommunist skulle komma i samvetsnöd, om han bleve beordrad att resa livsfarligt vapen mot sina vänner inom den kommunistiska sovjetrepublikens krigsmakt — han kanske gillar deras metoder att beskjuta kvinnor och barn — att en nazist t. ex., en fullblodsidealist, som kanske har som sin dröm här i livet att få gå omkring i stövlar och brun skjorta och uniform, att få marschera i trupp och lyda order, skulle råka i samvetsnöd inför nödvändigheten att rikta vapen mot sina höga förebilder, därest vi, det Gud förbjude, skulle råka i konflikt med vår södra granne. Jag menar, att dessa kategorier ha lika stor rätt att få sin etiska uppfattning respekterad som väl någonsin de etiskt samvetsömma ha. Jag kan alls icke se någon skillnad därvidlag, utan jag är bestämd motståndare till alla undantagslagar i detta avseende utom möjligen för de religiöst samvetsömma — jag säger *möjligen* och stryker under det med två streck.

Likvisst ha herr Liedberg och jag i vår motion nr 82 i denna kammare icke yrkat på upphävande av de nu gällande lagarna, men vi ha yrkat på åtgärder,

Ang. vissa ändringar i lagen om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, m. m. (Forts.)

som tvevelsutan äro ägnade att minska antalet samvetsömma. Vi ha föreslagit, att denna kategori värnpliktiga skulle placeras på utsatta platser men likväl icke fullgöra annat arbete än som borde vara för dem synnerligen tilltalande i övrigt, nämligen att hela de sår, som kriget slår, t. ex. att undanröja minor, som eljest skulle skada fartyg och säkerligen kräva människoliv, eller att t. ex. i den främre eldlinjen hämta de sårade, så att de kunna få nödig omvårdnad.

Nu kan det förefalla, som om vår avsikt vore att onödigt pressa dessa människor, att liksom hämnas på dem. Så är ingalunda fallet. Vi få tänka på att detta är arbete, som under alla förhållanden måste utföras — göres det således inte av samvetsömma, måste det göras av våra vapenövade värnpliktiga. Om man skulle använda de samvetsömma för dessa uppgifter, frigjordes automatiskt för försvaret värdefulla element. Vi skulle sålunda öka gevären i skytte-linjerna till lika stort antal som antalet samvetsömma, som vi använde på sätt jag nämnde.

I dessa tider måste var och en göra den insats, som kräves av honom. Det blir ingen samhällssolidaritet, om den ene skall behandlas på ett sätt och den andre på ett annat. När vi åtnjuta förmånerna av att få leva i vårt Sverige, skola vi också påtaga oss de förpliktelser, som följa därmed. Herr talman, det är just i denna samhällssolidaritets namn, som jag yrkar bifall till motionen II: 82. I övrigt instämmer jag i det yrkande, som nyss reservationsvis framfördes av herr Sandström.

Herr Hage: Herr talman! Med all respekt för herr Holmgrens kunskaper på detta område vill jag säga, att jag har mycket svårt att tro, att de, som det här är fråga om, lämpa sig för den ganska farliga sysselsättningen att desarmera minor. Från den utgångspunkten har också utskottet enhälligt avstyrkt herr Holmgrens motion.

Beträffande frågan i övrigt kan jag fatta mig kort. Det rör sig om mycket ringa ändringar i nu gällande bestämmelser. De gå endast ut på att sådana samvetsömma, som inte under några förhållanden vilja taga befattning med militär tjänstgöring — inte ens t. ex. bortförande av avskräde från militärförläggning — skola kunna antingen få syssla med *civilt* arbete inom eller utom en militär organisation. Nu kommer det alltjämt att behövas folk för civilt arbete utom dessa organisationer, så det finns säkerligen möjlighet att även efter de nu föreslagna ändringarna låta de samvetsömma syssla med civilt arbete inom icke militära organisationer. Det har också utskottet påpekat i sin motivering, och när så är fallet, måste jag säga, att skillnaden mellan de bestämmelser, som hittills ha existerat, och de nu kommande är mycket ringa. Med hänsyn härtill kan jag yrka bifall till utskottets förslag.

Härutöver vill jag säga, att vad som i detta sammanhang framförts om att man skulle göra skillnad mellan den samvetsömhets, som grundar sig på *religiösa* skäl, och den, som grundar sig på *etisk* uppfattning, har jag aldrig kunnat ansluta mig till. Om en människa kommer till en viss livsåskådning, vare sig detta sker på religiös väg eller på etisk eller filosofisk väg — hur jag nu skall kalla det — så bör hennes uppfattning respekteras eller icke respekteras i lika hög grad. Det är min principiella uppfattning och sådan är också Kungl. Maj:ts uppfattning, som ligger till grund för denna proposition.

Alla veta, att antalet samvetsömma är ganska ringa, och det blir allt mindre och mindre. Skulle emellertid antalet — detta är enbart en teoretisk spekulation — stiga på ett våldsamt sätt i en tid som den nuvarande, då är jag inte säker på, att jag skulle vilja vara med om samma medgivande, som jag hittills gått med på inom detta område, ty då kunde det i en situation som den rådande

Ang. vissa ändringar i lagen om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, m. m. (Forts.)

inträffa katastrofer för vårt land; men det är, som sagt, bara en rent teoretisk spekulation. Faktum är att de människor det här är fråga om äro få till antalet, och de bli färre och färre, och under sådana förhållanden kan man visa en viss generositet, när man lagstiftar på området.

Från dessa utgångspunkter, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Mosesson: Herr talman! Ehuru jag inte skall framställa något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, vill jag beledsaga kammarens beslut med några anmärkningar och önskemål. Jag gör detta, herr talman, så mycket hellre som jag personligen alltid själv hävdad försvarets nödvändighet och nödvärnsrätten för ett land, även ur religiös synpunkt.

Envar vet, att Sverige inte bär rustningarna i annat syfte än att värna vårt land emot varje angripande makt. Men det är inte alla kristna som se saken så som jag personligen gör det, och jag vågar här tala för många högtstående unga män, som begära att för vårt fosterlands skull få bära inte allenast lika tunga bördor som andra medborgare, vilka med vapen värna vår frihet, utan — för samvetets och fosterlandets skull — lika stora risker som frontsoldaterna och lika tunga bördor som trängsoldaterna bära. Hade det varit fråga om en ovillig medborgargrupp, skulle från mig inte ett ord av sympati ha kommit till uttryck för deras räkning. Men nu är det fråga om en jämförelsevis liten elittrupp av offervilliga samvetsmänniskor. Vi ha inte i ödes-tider råd att avvara dem: på den andliga beredskapen kommer till sist allt an. Man offrar inte för samvetets skull på ett område utan att man blir värdefullare därigenom på andra områden, och man ödelägger hela personligheten, om man kränker eller tvingas kränka sin övertygelse.

Det har otvetydigt vissa besvärligheter med sig för de statliga myndigheterna att bifalla framställningar om att slippa vapentjänst, men dessa besvär tror jag uppvägas av vinster, när man ser folket såsom en helhet. Hänsynen till detta klientel tillåter jag mig betrakta såsom en sorts försäkringspremie för statens framtid, om man anlägger djupare synpunkter än de rent militära.

Det hade varit lyckligt, om i lagen införts en bestämmelse, att den värnpliktige hade fått välja, huruvida han ville fullgöra tjänsten såsom civilarbetare inom eller utom försvarsväsendet enligt moment b i första paragrafen i förevarande lagförslag. Nu har utskottet ansett att en viss kategoriklyvning redan skett genom de alternativa orden »utföra civilt arbete inom försvarsväsendet eller eljest för statens räkning», och då ankommer det ju på dem som handha tillämpningen av denna lag, huruvida skälig hänsyn kommer att tagas till de samvetsömma unga männen. Utskottets tydliga ord, att utskottet förutsätter att så skall ske, innebära ett löfte om att vi här i vårt land inte skola komma att visa mindre hänsyn till samvetsbetänkligheter än de övriga nordiska folken visa sina unga och det mäktiga England i dessa dagar visar de unga av motsvarande kategori.

Det har varit i en arbetsfylld och orolig tid som statsrådet haft att handlägga dessa grannliga frågor, och han har haft att räkna med synpunkter, som äro helt motsatta dem som jag här gjort mig till tolk för. Han har i denna proposition visat sig till fullo inse de samvetsömmas känslor och velat värna samvetsfrihetens dyrbara tillgång, och statsrådet bör ha ett erkännande för vad han i detta avseende har velat och gjort. Och jag vill, innan jag slutar, tillägga, att jag värdsamt och inträngande vädjar till statsrådet att, då han anbefaller detta riksdagens och konungens beslut till efterlevnad, han fuster uppmärksamheten på hänsyn till de människor det här gäller, så att

Ang. vissa ändringar i lagen om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, m. m. (Forts.)

vi inte få ett på samvetsområdet trasigt klientel av unga män att dras med eller få en del oförvitliga ungdomar sittande i fängelse för sin åsikts skull. De samvetsömma ha haft vissa upplysta och vidsynta personer, som inför konung och riksdag ha fört deras talan. Dessa personer äro redo att upplysa de unga om vikten av samhällsanda och vidsyn och påvisa det intima samband som råder inom ett folk, allt detta i syfte att borteliminera — skall jag säga primitiva eller elementära — privatsamveten. Därför hoppas jag, att också staten genom sina organ å sin sida visar tolerans och förståelse för individualiteten, så att onödiga friktioner och lidanden inte behöva förekomma.

Med denna motivering, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde fröken *Hesselgren* och herr *Malmqvist*.

Herr *Nilsson* i Norrlångträsk: Herr talman! Jag förmodar att det icke kommer att betraktas som en överdrift, om jag uttalar den uppfattningen, att samvetsfriheten är en av de värdefullaste landvinningar som gjorts inom kristna och civiliserade kulturstater. Det är en lång och mödosam väg mänskligheten haft att gå för att komma dit, där vi för närvarande befinna oss. I kampen för denna samvetsfrihet ha många människor fått pröva fängelsets hårda lott, trots att de i alla avseenden varit fullt oförvitliga medborgare. Det är därför förklarligt, om det finns många människor i vårt land, som nu med bävan fråga sig, om denna så dyrt vunna frihet kanske snart står inför sin avslutning.

Det lagförslag, som nu föreligger till behandling, kan ju visserligen icke betecknas som ett direkt hot mot samvetsfriheten, tvärtom finns det många tecken som tyda på att den i största möjliga utsträckning kommer att respekteras. Men man undgår dock icke att göra den iakttagelsen, att det förslag, som här föreligger, utgör ett steg bakåt och en beskärning av den frihet som hittills förefunnits i vårt land. Det är ju möjligt, att denna skärpning kan ses mot bakgrunden av det alltmer mörknande läget i Europa, vilket kan tyda på att det verkligen är det första steget på en väg, som för friheten kan bli ödesdiger.

De unga män, som denna lagstiftning i första hand gäller, stå helt visst för närvarande i en mycket bekymmersam situation. Personligen bekant med ett flertal av dessa måste jag vitsorda, att de äro i alla stycken fullt lojala samhällsmedborgare, vilka ingalunda önska undandraga sig förpliktelser mot samhället i andra fall än då det strider mot deras tro och övertygelse. Detta ha de också i en skrivelse till samtliga riksdagsledamöter på ett uttryckligt sätt förklarat. De äro alltså villiga att underkasta sig varje offer som kräves, försåvitt det icke strider mot deras samvete. Men det är också sannolikt, att många av dessa komma att underkasta sig lagens strängaste straff hellre än de kompromissa med sin övertygelse. I en tid som denna, då landet behöver all tillgänglig arbetskraft, då folkförsörjningen helt säkert är en lika viktig faktor i vår beredskap som den militära, vore ju en dylik tillämpning av lagen till största förlust för landet.

Det finns emellertid en punkt i utskottets utlåtande, som ger anledning till att uttala den förhoppningen, att största möjliga hänsyn kommer att tagas till sådana samvetsömmas inställning, vilka icke anse sig kunna utföra arbete inom försvarsmakten. Det säges nämligen i utlåtandet: »Utskottet förutsätter emellertid, att i den mån man utan eftersättande av det allmännas intressen kan inom ramen av den i propositionen föreslagna bestämmelsen i § 1

Ang. vissa ändringar i lagen om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, m. m. (Forts.)

taga hänsyn till samvetsbetänkligheter riktade mot försvarsväsendet som sådant, så ock sker.» Man må ju vara utskottet tacksam för detta välvilliga uttalande, vilket jag också hoppas beaktas av de myndigheter, som ha att avgöra dessa ärenden.

I nuvarande situation anser jag icke skäl föreligga för något yrkande, utan skall nöja mig med att hemställa, att all nödig hänsyn måtte tagas till de synpunkter, som jag anfört ur utskottets utlåtande.

Herr Liedberg: Herr talman! Det kan i tider som dessa på allvar sättas i fråga, vilka anspråk som s. k. samvetsömhet verkligen skall tillåtas resa, då det gäller att försvara sitt land, då det gäller att försvara hem och härd, skydda medmänniskor och eventuellt sätta in det egna livet som insats. Jag måste uppriktigt bekänna, att jag i allmänhet inte ger mycket för den sortens samveten, som inte kunna vara med om detta, ehuru jag givetvis erkänner, att det kan finnas och säkerligen också finns undantagsfall, då djupt religiös övertygelse ligger bakom. Dessa må då sättas i särklass.

Vi ha emellertid i vår motion, herr Holmgren och jag, velat bereda dessa människor tillfälle att dela farorna i de situationer som landets försvar kan framkalla, att dela farorna utan att använda vapen. Det borde väl, förefaller det, vara tillfredsställande även för känsliga samveten att kunna göra sin insats fullt ut! Herr Hage förmenade, att den kategorin människor inte lämpade sig för dylika uppgifter. Jag må erkänna, att jag i hans anförande saknade motiveringen för ett sådant påstående. Vi ha för vår del förmenat, att om de inte nu lämna sig därför, kunna de kanske bringas därhän, att de göra det efter lämplig övning och handledning. Och herr Hage — som jag i övrigt saknar anledning att polemisera mot på grund av de ord, varmed han slutade sitt anförande — gjorde sig ju först till talesman för principen om respekt för de olika kategorier av skäl, som kunna föranleda s. k. samvetsömhet, men han slutade å andra sidan med att säga, att om de samvetsömmas antal skulle avsevärt stegras, kunde man knappast vidhålla denna princip. Därmed har väl herr Hage också angivit sin ståndpunkt såsom stående närmare vår än någon annan.

Vårt förslag innebär, som herr Holmgren anförde, även ett krav på rättvisa. Många med mig ha väl under senare år haft tillfälle att se, hur samtidsigt som den värnpliktiga ungdomen under svett och möda fullgjort sin plikt mot landet, de samvetsömma — där de inte varit helt frikallade — exempelvis fått en lindrig och behaglig tjänstgöring några timmar om dagen för att, låt oss säga, konservera Falsterbohus ruin och i övrigt idka ett behagligt badliv. Detta kan verka ganska upprörande redan i fredliga tider, och dylika exempel skulle jag kunna mångfaldiga. Men när så många äro inkallade till beredskapstjänst och få överge sin näring och sitt arbete, bli av med sin inkomst och få offra snart sagt allting för att ställa sig fosterlandets krav till efter rättelse och man samtidigt bevittnar, hur dessa herrar gå mer eller mindre bekvämt hemma och man vidare erfar, hur antalet av dem som *efter* att ha genomgått vapenutbildning plötsligt bli samvetsömma i tider som dessa — det står t. o. m. anfört i propositionen hurusom antalet särskilt på senare tid har visat sig öka — då blir man verkligt upprörd.

Det är givet, att Kungl. Maj:ts förslag innebär en förbättring och att den förbättringens effektivitet i mycket hög grad kommer att bero på tillämpningen, och där ligga ju, om lagen nu blir antagen i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag, möjligheterna i regeringens hand. Jag vågar i så fall bara uttala den bestämda förhoppningen, att lagen skall tillämpas så, att samvetsömhet.

Ang. vissa ändringar i lagen om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, m. m. (Forts.)

antingen den nu är av det även för mig respektabla slaget eller är av annan art, icke under några förhållanden skall föranleda, att hithörande kategorier skola komma i en bättre och mera gynnad ställning än de, som ställt sig statens krav till efterföljelse, d. v. s. att ingen i fortsättningen skall som hittills frestas att låta samvetsnöd och enskild fördel ingå förbund.

Ett bifallsyrkande till vår motion sådant som herr Holmgren har framställt det, kräver såvitt jag förstår en viss ändring av lagtexten. Jag ber därför, alldenstund jag förmenar att utskottet bör kunna åstadkomma den lagändringen, att få yrka återförvisning till utskottet av ärendet.

Herr **Holmgren**, som nu för kort genmäle erhöll ordet, yttrade: Herr talman! Jag ber att få återtaga mitt yrkande och förena mig i det yrkande, som nu framställts av herr Liedberg.

Härefter anförde:

Herr **Sandberg**: Herr talman! Vi ha i motion nr 222 i andra kammaren yrkat bland annat, att i stort sett den ordning, som nu gäller beträffande dem, som hysa samvetsbetänkligheter mot varje slag av tjänstgöring inom krigsmakten, skulle bibehållas. Så som nu emellertid detta ärende ligger till anser jag det inte vara ägnat att leda till något resultat att framställa något yrkande om bifall till denna motion. Jag skall därför nöja mig med att i likhet med vad man har gjort på ett par andra håll ställa en varm vädjan till dem det vederbör. Men innan jag kommer till detta ber jag dock, herr talman, att få göra några reflexioner.

Då vill jag för det första säga, att propositionen obestriddligen innehåller åtskilliga förtjänster och sådant som man från de samvetsömmas synpunkt kan vara tacksam för. Sålunda har departementschefen tagit avstånd från kravet på utsträckning av tiden för de samvetsömmas tjänstgöring. Man har också klarat upp frågan om dessas tjänstgöring under krigstid. Vidare, och det är det betydelsefullaste, ha både departementschefen och utskottet gått emot de krav, som gått ut på att de s. k. etiskt samvetsömma inte längre skulle få medräknas. Även om man måhända kan med vissa skäl diskutera denna s. k. etiska samvetsömhet i en del fall, tror jag dock, att det är en stor vinst, att den princip, som vi hittills hävdad i denna fråga, får allt fortfarande göra sig gällande över hela linjen.

Jag måste emellertid trots dessa erkännanden likväl påpeka, att förslaget icke är ett framsteg, såsom herr Sandström sade, utan en viss tillbakagång. Det mest betänkliga i detta avseende är ju att de, som det här gäller, de s. k. civilarbetarna, hädanefter sannolikt komma att i huyudsak få lov att utföra arbete inom försvarsväsendet och under militär ledning. Jag skall inte närmare gå in på denna sak. Jag vill bara understryka vad som tidigare framhållits. Denna nya bestämmelse torde komma att leda till att många annars utomordentliga och oförvitliga medborgare känna sig av sitt samvetes krav tvingade att vägra vad lagen i detta fall kräver och fördenskull få taga följderna i form av fängelse. Det är ganska betänkligt från samhällets sida att lagstifta på det sättet att man utsätter samvetsgranna människor för stora svårigheter och lidanden.

Det är också en annan punkt, som jag tillåter mig beröra. Det gäller dem, som anmält sina samvetsbetänkligheter efter inskrivningen. Angående dessa heter det i det nu föreliggande lagförslaget, att de kunna efter Kungl. Maj:ts prövning erhålla befrielse, om synnerliga skäl därtill föreligga. Jag förstår

Ang. vissa ändringar i lagen om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, m. m. (Forts.)

att det är ingenting att göra åt denna sak, men jag ber att få säga, att det torde bli ganska svårt för dessa att anföra synnerliga skäl utöver vad som hittills kunnat anföras i de intyg och handlingar, som skola åtfölja varje ansökan. Jag känner till sådana här fall, som jag nu talar om, där jag vet att det inte finns någon anledning av tvivla på vederbörandes ärliga påstående om en på religiös grund vilande övertygelse men där jag förutser att det blir svårt för vederbörande att förebringa något utöver vad han redan företett.

Till herr Liedberg skulle jag innan jag slutar vilja säga ett par ord. Han säger, att då man å ena sidan iakttar, att de värnpliktiga inkallas och få finna sig i betydande uppoffringar för sig och sina familjer, och å andra sidan konstaterar, att de samvetsömma slippa ifrån denna tjänstgöring på grund av att t. ex. deras ansökan inte är avgjord, då känner man sig upprörd. Jag vill gentemot detta påpeka, att det förhållande, som herr Liedberg påtalar, näppe-ligen kan läggas de samvetsömma till last. Skillnaden i fråga om tjänstgöringen mellan vanliga värnpliktiga och samvetsömma dylika har, under den tid som gått, närmast berott på att lagstiftningen inte har varit sådan att den tagit hänsyn till nu rådande förhållanden.

Herr talman! Jag nämnde, att jag skulle nöja mig med en vädjan, och jag kommer nu med den. Det är densamma som riktats från annat håll till chefen för försvarsdepartementet och till de myndigheter i övrigt som skola handlägga ifrågavarande ärenden, att de i största möjliga utsträckning måtte beakta den möjlighet, som framhålles i utskottets yttrande, nämligen att de samvetsömma också kunna beredas möjlighet att utföra rent civilt arbete för statens räkning utan att detta sker inom försvarsväsendet. Jag tror att det är skäl i att här sker en så human tillämpning som möjligt av denna lagstiftning. Jag instämmer i vad som här nyss sades av herr Mosesson, nämligen att de personer, som det här gäller, dock icke äro mindervärdiga eller pliktförgätna eller sådana som sakna fosterlandskänsla och offersinne, utan att det är människor, som förklarar sig villiga att bära de största offer för vad de anse vara rätt och riktigt. Människor av den typen äro dock mycket värdefulla, och det finns anledning att samhället behandlar dem därefter.

Herr Gustafsson i Bogla: Herr talman! Som motionär i denna fråga skall jag be att få säga några ord.

Det är klart, att i nuvarande tidsläge, då vi alla äro upprörda över de brutala överfall, som riktats mot små stater, och då våldet överhuvud taget triumferar och skapar upprördhet, det inte är lämpligt att inleda eller fortsätta någon principdebatt om samvetsfriheten. Jag vill bara påpeka, att den motion, som jag har väckt tillsammans med min riksdagskamrat herr Norén — och prosten Hoppe har instämt i motionens syfte — inte har inspirerats av någon försvarsovilja eller försvarsfientlighet. Vi ha ju alla varit med om att bära de tunga bördor, som denna tragiska tid pålägger även vårt land. Men jag utgår ifrån, att så länge som vi ha en statskyrka här i landet och så länge som evangelium predikas och det sker med statens medgivande, så är det dock enligt mitt sätt att se orimligt att när hederliga, oförvitliga unga män dra ut konsekvenserna av den kristna tron och vägra att arbeta inom försvarsväsendet och överhuvud taget att bära vapen, samhället då kan kasta dessa människor i fängelse. Denna motion har sålunda tillkommit för att slå vakt om samvetsfriheten och ingenting annat. Vi böra följa den marning, som i dag riktats till kammaren i ett annat sammanhang, nämligen i fråga om studentprövningarna, att bevara huvudet kallt och försöka handla normalt och inte låta förleda sig till vissa handlingar på grund av tidsläget.

Ang. vissa ändringar i lagen om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, m. m. (Forts.)

Jag vill understryka, att i den vädjan, som sänts till riksdagens ledamöter och vari ett flertal både statskyrkliga och frikyrkliga ledare och även ett antal framstående kulturpersonligheter ha instämt, ha deltagit personer, som ingalunda äro försvarsfiender. Men de anse, att det skulle vara ovärdigt den svenska staten att skapa martyrer och att detta ingalunda gagnar försvaret. Så kan nämligen komma att ske om den lag, som kammaren kommer att antaga, handhas på det sätt som herr Liedberg skulle önska. Jag skall naturligtvis inte ingå i någon polemik mot herr Liedberg, men om denna lag skulle handhas efter den andan skulle det gå ut över 400 eller 500 unga män, som i övrigt höra till eliten bland vårt lands ungdom, men som enligt herr Liedbergs och andras mening äro villfarande då det gäller samvetet. Detta ha vi inte velat vara med om. Vi ha trots denna upprörda tid velat rikta en vädjan till riksdagen att bevara den samvetsfrihet, som nu onekligen är en av det svenska demokratiska samhällets yppersta tillgångar.

Jag ber att till utskottet få framföra ett tack för den välvilja, som präglar utskottsutlåtandet. Det sätter jag värde på. Utskottet säger på sidan 14: »Utskottet förutsätter emellertid, att i den mån man utan eftersättande av det allmännas intressen kan inom ramen av den i propositionen föreslagna bestämmelsen i § 1 taga hänsyn till samvetsbetänkligheter riktade mot försvarsväsendet som sådant, så ock sker.» Jag hoppas, att detta utskottets uttalande icke må förklinga ohört av myndigheterna.

Jag vill också säga, att när det gäller de samvetsömna äro dessa villiga att exempelvis deltaga i civilt luftskydd. Några enskilda samvetsömna här i Stockholm ha i skrivelse till försvarsdepartementet särskilt betonat, att de äro villiga att ställa sig till förfogande på de mest utsatta posterna. Det är sålunda inte fråga om någon feighet, men de ha ansett sig av sitt samvete förhindrade att deltaga i försvarsväsendet. De äro emellertid villiga att göra sin insats inom det civila luftskyddet. Jag tror för min del, att om den kategoriklyvning, som jag har tillåtit mig föreslå, blivit beaktad, hade det stora flertalet av de samvetsömna valt att fullgöra sin tjänstgöring inom försvarsväsendet. Men nu har detta inte gått, och då är det ju ingenting att tala om.

Jag vill till sist instämma i den vädjan, som från flera håll riktats till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, att när lagen nu skall praktiskt tillämpas det tas all möjlig hänsyn till de samvetsömna, så att inte den svenska staten i dessa upprörda tider går ifrån samvetsfrihetens princip. Jag vill tillägga, att såvitt vi veta har Finland under det nyss avslutade kriget också ansett sig ha råd att respektera samvetsfriheten, och då tycker jag att även vårt land bör vara lika generöst emot de människor, som hysa samvetsbetänkligheter mot försvarsväsendet, som det tappra och heroiska finska folket har varit.

Herr Barnekow: Herr talman! Jag ber att få påpeka för de herrar, som ha riktat ganska starka anmärkningar mot de samvetsömna, att inte ens de, som föra de samvetsömmas talan här i dag, ha på något sätt försökt att försvara dem, som av feighet vilja dra sig undan. Men utskottet har förklarat i sin motivering — och därmed ha de samvetsömmas talesmän förklarat sig nöjda — att skäligen hänsyn bör tagas, där så kan ske, till de samvetsömna. Att det finns samvetsömna och att man inte över lag får likna dem vid vare sig nazister eller kommunisterna, därom äro vi väl samliga överens.

Sedan får jag lov att säga, när här uttalas, att det är ett oskick med de samvetsömna, därför att de sparas och klemas med på alla sätt: tro herrarna verkligen, att ifall vi komma i krig det kommer att bli något sparande eller

Ang. vissa ändringar i lagen om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, m. m. (Forts.)

fjäskande med dem på något sätt? Det arbete, som kommer att tas ut av dem, blir säkerligen fullt tillfredsställande, inte annat än jag kan förstå.

Så vill jag säga, att man tycks förbise en sak, och det är, att varje man, som kan arbeta i fredlig tjänst, kommer att under krigstillstånd få utföra ett för samhället nödvändigt arbete. Vi ha inget folk över under ett krig att utföra onödigt arbete. Men varje svensk man, som under krigstillstånd utför ett absolut nödvändigt arbete, ställer en man i ledet med gevär i hand. Det gör, att den som vill bruka gevär kan gå ut.

Jag tror därför att det är fullständigt onödigt att försöka skärpa denna lag, som herrarna önska. Jag tror att det finns möjlighet för Kungl. Maj:t och för myndigheterna att plocka bort dem, som möjligen skulle kunna finnas kvar av sådana, som äro samvetsömma av bekvämlighet och feghet. De komma säkerligen att försvinna, och för de andra ges det möjlighet att utföra arbete i det allmännas tjänst, om möjligt på det sätt som de själva skulle önska. I varje fall finns det möjlighet för Kungl. Maj:t att utnyttja dem, och då tror jag, att vi gått så långt även på detta område, som vi kunna göra.

Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Nilson i Eskilstuna: Herr talman! Jag är glad över den anda, som behärskat debatten, men det är ett par under denna debatt fällda uttryck, som kommit mig att begära ordet, fastän herr talmannen önskar ha slut på diskussionen så snart som möjligt.

Det sades av en ärad talare i början av debatten, att han alltid har betraktat de etiskt samvetsömma med misstro. Det är många ting, som ha betraktats med misstro, men det förtar icke sakens värde.

Det har också sagts här, att under inkallelse till den förstärkta försvarsberedskapen ha inträffat åtskilliga fall, då sådana som tidigare gjort vapentjänst anmält sig såsom samvetsömma, och man har velat utläsa åtskilligt av detta. Det kan väl tänkas, att dessa personer under det tillspetsade läget tvingats att företaga en omprövning av hela spörsmålet, och då fått en annan syn på sitt ställningstagande, än de hade i fredstid. Jag tror att man i de flesta fall måste hysa djup respekt för även en sådan åsiktsförändring.

Det har också talats om samhällssolidaritet, och detta uttryck använder man ju understundom i olika syfte. De kategorier av medborgare, som det här är fråga om, äro nog i regel mycket samhällssolidariska medborgare, och vapentjänst är väl inte det enda område där man kan ådagalägga samhällssolidaritet. När man fått stifta en personlig bekantskap i levande livet med dessa unga män, som före sitt ställningstagande till vapentjänst ingående prövat saken, får man respekt för dem, och man finner då, att de ha inte tagit lättvindigt på frågan. Man får då ett annat intryck, än vad en statsrevisor kan få, när han tittar på papper, som hastigt komma under hans ögon. Det är här fråga om unga, intelligenta män, som ha varit i stånd att pröva frågan och gjort det under ansvar. Det är detta, som jag velat understryka med dessa ord, och jag kommer i dagens läge att rösta för utskottets förslag. Allt kommer givetvis sedan an på tillämpningsförfarandet, och jag hoppas livligt att de synpunkter och de önskemål, som ha framförts under denna debatt, inte skola skjutas åt sidan.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav till en början propositioner beträffande det av herr Liedberg under överläggningen framställda yrkandet om återförvisning av förevarande utlåtande till utskottet för ny behandling, nämligen dels på bifall till nämnda yrkande, dels ock på avslag därå; och blev detta yrkande av kammaren avslaget.

Ang. vissa ändringar i lagen om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, m. m. (Forts.)

Härefter gav herr talmannen propositioner beträffande utskottets hemställan, nämligen dels på bifall till berörda hemställan, dels ock på bifall till samma hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den av herr Sandström avgivna, vid utlåtagandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 14.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 15.

Ang. förslag till ändrad lydelse av §§ 5, 6, 25 och 43 regeringsformen samt § 38 riksdagsordningen.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 5, 6, 25 och 43 regeringsformen samt § 38 riksdagsordningen jämte i ämnet väckta motioner.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna den 6 februari 1940 hänvisat en den 26 januari 1940 dagtecknad, till riksdagen avläten proposition, nr 33, vari Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga följande

Förslag till

ändrad lydelse av §§ 5, 6, 25 och 43 regeringsformen samt § 38 riksdagsordningen.

Regeringsformen.

§ 5.

För särskilda grenar av rikets styrelse skola finnas statsdepartement till det antal, som bestämmas genom en av Konungen och riksdagen gemensamt stiftad lag.

Departementens benämningar och fördelningen av ärendena, departementen emellan, bestämmas av Konungen genom en särskilt utfärdad, offentlig kungjord stadga.

För varje departement utser Konungen bland statsrådets ledamöter en chef och föredragande, Konungen obetaget att förordna annan ledamot av statsrådet att i departementschefens ställe föredraga de ärenden, Konungen bestämmer. Chefen för det departement, till vilket utrikes ärendena höra, är minister för utrikes ärendena.

§ 6.

Statsrådet skall bestå av cheferna för departementen samt statsråd utan departement till det antal, varom stadgas i en av Konungen och riksdagen gemensamt stiftad lag.

Av statsrådets — — — främste ledamot.

Statsrådets ledamöter — — — ärenden övervara.

§ 25.

Till föredragning och avgörande i regeringsrätten skola ärendena beredas i det departement, vartill de, enligt den i 5 § omnämnda fördelning, höra.

§ 43.

Går Konungen i fält, eller till avlägsnare inrikes orter reser, förordna minst tre ledamöter av statsrådet, under den ordförande, som Han, antingen ibland

Ang. förslag till ändrad lydelse av §§ 5, 6, 25 och 43 regeringsformen samt § 38 riksdagsordningen. (Forts.)

prinsar av Sitt hus eller ibland statsrådets ledamöter, särskilt nämner, att föra regeringen i de mål, Konungen föreskriver. Med de mål, Konungen då Själv avgör, förhållas på det sätt, som 8 § stadgar.

Vad nu — — — honom utövas.

Riksdagsordningen.

§ 38.

2. Utskottet skall vidare meddela utlåtanden och avgiva förslag i anledning av dit hänvisade frågor, som angår stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av kommunallagarna samt av lagar och författningar om statsrådets ansvarighet, om antalet statsdepartement och statsråd utan departement, om kommandomål, om förvärvande och förlust av medborgarrätt, om rikets vapen och flagga, om allmänt kyrkomöte och om allmän folkomröstning i ämnen, som ej tillhöra annat utskotts behandling.

I samband med förevarande proposition hade utskottet till behandling förehåft de i anledning av densamma inom första kammaren väckta motionerna nr 143 av herr *Sten* och nr 144 av herr *Herlitz m. fl.*

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen, med förklarande att förevarande proposition icke kunnat i oförändrat skick bifallas, i anledning av sagda proposition samt motionen I:144 såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling måtte antaga följande

*Förslag
till*

ändrad lydelse av §§ 5, 6, 25 och 43 regeringsformen samt § 38 riksdagsordningen.

Regeringsformen.

(Nuvarande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

§ 5.

För särskilda grenar av rikets styrelse skola finnas statsdepartement till det antal, *lägst åtta och högst tio*, som bestämmes genom en av Konungen och riksdagen gemensamt stiftad lag, vilken tillika anger varje departements benämning och huvudsakliga verksamhetsområde.

Den närmare fördelningen av ärendena, departementen emellan, bestämmes av Konungen genom en särskilt utfärdad, offentligen kungjord stadga.

För varje departement utser Konungen bland statsrådets ledamöter en chef och föredragande. Chefen för det departement, till vilket utrikes

För särskilda grenar av rikets styrelse skola finnas statsdepartement till det antal, som bestämmes genom en av Konungen och riksdagen gemensamt stiftad lag, vilken tillika anger varje departements benämning och huvudsakliga verksamhetsområde.

Den närmare fördelningen av ärendena, departementen emellan, bestämmes av Konungen genom en särskilt utfärdad, offentligen kungjord stadga.

För varje departement utser Konungen bland statsrådets ledamöter en chef och föredragande, *Konungen obetaget att förordna annan ledamot*

Ang. förslag till ändrad lydelse av §§ 5, 6, 25 och 43 regeringsformen samt § 38 riksdagsordningen. (Forts.)

(Nuvarande lydelse.)

ärendena höra, är minister för utrikes ärendena.

(Utskottets förslag.)

av statsrådet att i departementschefens ställe föredraga de ärenden, Konungen bestämmer. Chefen för det departement, till vilket utrikes ärendena höra, är minister för utrikes ärendena.

§ 6.

Statsrådet skall bestå av cheferna för departementen samt *tre* statsråd utan departement. Bland *de tre* statsråden utan departement böra minst två hava förvaltat civil beställning.

Statsrådet skall bestå av cheferna för departementen samt statsråd utan departement *till det antal, lägst tre, varom stadgas i en av Konungen och riksdagen gemensamt stiftad lag.* Bland statsråden utan departement böra minst två hava förvaltat civil beställning.

Av statsrådets ledamöter utnämne Konungen en att vara statsminister och statsrådets främste ledamot.

Av statsrådets ledamöter utnämne Konungen en att vara statsminister och statsrådets främste ledamot.

Statsrådets ledamöter äga att alla i statsrådet förekommande ärenden övervara.

Statsrådets ledamöter äga att alla i statsrådet förekommande ärenden övervara.

§ 25.

Till föredragning och avgörande i regeringsrätten skola ärendena beredas i det departement, vartill de, enligt den i 6 § omförmälda fördelning, höra.

Till föredragning och avgörande i regeringsrätten skola ärendena beredas i det departement, vartill de, enligt den i 5 § omförmälda fördelning, höra.

§ 43.

Går Konungen i fält, eller till avlägsnare inrikes orter reser, förordne tre ledamöter av statsrådet, under den ordförande, som Han, antingen ibland prinsar av Sitt hus eller ibland statsrådets ledamöter, särskilt nämner, att föra regeringen i de mål, Konungen föreskriver. Med de mål, Konungen då Själv avgör, förhållas på det sätt, som 8 § stadgar.

Går Konungen i fält, eller till avlägsnare inrikes orter reser, förordne *minst* tre ledamöter av statsrådet, under den ordförande, som Han, antingen ibland prinsar av Sitt hus eller ibland statsrådets ledamöter, särskilt nämner, att föra regeringen i de mål, Konungen föreskriver. Med de mål, Konungen då Själv avgör, förhållas på det sätt, som 8 § stadgar.

Vad nu om Konung sagt är, gälle ock i avseende på regent, då riksstyrelsen av honom utövas.

Vad nu om Konung sagt är, gälle ock i avseende på regent, då riksstyrelsen av honom utövas.

Riksdagsordningen.

§ 38.

2. Utskottet skall vidare meddela utlåtanden och avgiva förslag i anledning av dit hänvisade frågor, som angå stiftande, ändring, förklaring eller

2. Utskottet skall vidare meddela utlåtanden och avgiva förslag i anledning av dit hänvisade frågor, som angå stiftande, ändring, förklaring eller

Ang. förslag till ändrad lydelse av §§ 5, 6, 25 och 43 regeringsformen samt § 38 riksdagsordningen. (Forts.)

(Nuvarande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

upphävande av kommunallagarna samt av lagar och författningar om statsrådets ansvarighet, om statsdepartementen, om kommandomål, om förvärvande och förlust av medborgarrätt, om rikets vapen och flagga, om allmänt kyrkomöte och om allmän folkomröstning i ämnen, som ej tillhöra annat utskotts behandling.

upphävande av kommunallagarna samt av lagar och författningar om statsrådets ansvarighet, om statsdepartementen, *om antalet statsråd utan departement*, om kommandomål, om förvärvande och förlust av medborgarrätt, om rikets vapen och flagga, om allmänt kyrkomöte och om allmän folkomröstning i ämnen, som ej tillhöra annat utskotts behandling.

2) att motionen I: 143 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Hallén*, *Oscar Gottfrid Karlsson*, *Thulin*, *Anders Andersson*, *Fast*, *Fält* och *Spångberg*, som hemställt, att förevarande proposition av riksdagen måtte bifallas i oförändrat skick;

2) av herr *Sandegård*; samt

3) av herr *Andersson* i Igelboda.

Sedan utskottets hemställen föredragits, anförde:

Herr Hallén: Herr talman! För en stund sedan vädjade talmannen till kammarens ledamöter, att de skulle begränsa sina yttranden med hänsyn till den ganska långa föredragningslistan. Jag skall försöka göra vad jag kan för att inte alltför mycket förlänga debatten och skall så summariskt som möjligt söka klarlägga, vad det är som skiljer utskottsmajoritetens förslag från reservanternas.

Under det att enligt propositionen endast departementens antal skall bestämmas genom lag, skall enligt utskottsförslaget även deras benämning och verksamhetsområden bestämmas genom lag. Reservanterna anse, att den i propositionen föreslagna utformningen av grundlagstexten möjliggör för riksdagen att statsregleringsvägen öva inflytande på den departementala organisationen. Utskottsmajoriteten har, såvitt jag kan förstå, bekajats av för stark misstro mot Kungl. Maj:t. Låt mig taga ett praktiskt exempel på vad saken innebär! Om en regering skulle vilja framdeles överflytta t. ex. kyrkoärendena ifrån ecklesiastikdepartementet till justitiedepartementet, skulle detta enligt propositionen kunna ske, menar utskottet, utan att riksdagen kan förhindra det. Man skulle icke kunna på statsregleringens väg protestera mot det och omöjliggöra det. Vi reservanter äro i stället övertygade om att det kan riksdagen mycket väl göra, då anslagen till departementen skola behandlas. Vi mena därför, att Kungl. Maj:ts förslag att införa en större frihet, när det gäller arbetsfördelningen mellan departementen, innebär en smidigare och tidsenligare form. Därför hålla vi på Kungl. Maj:ts förslag på den punkten.

Vi anse vidare, att den gamla bestämmelsen om att två av statsråden skola ha haft administrativt uppdrag är en alldeles värdelös garanti, som Kungl. Maj:t med all rätt vill taga bort. Utskottet erkänner sjävt, att det är en svag garanti, men utskottet menar, att bestämmelsen dock är en värdefull tradition från gångna tider. Det är väl ändå en fullkomligt värdelös kvalifikation man här avfordrar statsråden. En person kan ha tjänstgjort några veckor på en

Ang. förslag till ändrad lydelse av §§ 5, 6, 25 och 43 regeringsformen samt § 38 riksdagsordningen. (Forts.)

länsstyrelse, och därmed fyller han denna kvalifikation. Skulle man kräva något av vissa konsultativa statsråd, borde det exempelvis vara, att de hade utövat domarämbete, att de hade avlagt juridisk examen eller dylikt. Något sådant har man icke vågat sig på. Vi mena därför, att när Kungl. Maj:t slopat denna relik, denna bestämmelse som icke har någon aktuell betydelse, är det riktigt, och vi tycka, att det är petigt och onödigt, när utskottsmajoriteten nu liksom söker blåsa liv i den gamla bestämmelsen och vill låta den stå i grundlagstexten.

Detta är i huvudsak vad som skiljer utskottsmajoriteten och reservanterna åt. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag oförändrat.

I detta anförande instämde herrar *Fast* och *Fält*.

Herr Lindskog: Herr talman! Jag skall i likhet med herr Hallén yttra mig mycket kort.

Herr Hallén har fullkomligt riktigt framlagt olikheterna mellan utskottets och reservanternas förslag. Herr Hallén nämnde, att utskottets förslag innebar en viss misstro till Kungl. Maj:t. Detta är emellertid icke riktigt. Utskottet har icke alls visat misstroende mot den Kungl. Maj:t, som nu sitter. Men här gäller det en generell bestämmelse, som skall gälla i all framtid, och då har utskottet ansett, att det ingen anledning är för riksdagen att beröva sig själv den rätt den hittills haft att vara meddelaktig vid bestämmandet av departementens huvudsakliga verksamhetsområden. Jag skall taga ett exempel. För en del år sedan — det var på den tid jag själv tillhörde regeringen — framlade Kungl. Maj:t förslag om att överflytta kyrkoärendena från eklestiasistikdepartementet till justitiedepartementet. Det anfördes skäl för och emot saken, men riksdagen avslag propositionen. Är det nu verkligen riksdagens mening, att den skall avsäga sig rätten att i ett sådant fall vara med och bestämma om saken, när ett departement skall så fullständigt ändra karaktär? Eller låt oss säga, att Kungl. Maj:t skulle vilja ändra handelsdepartementets verksamhetsområde och göra ett hälsovårdsdepartement! Skulle verkligen riksdagen vilja avsäga sig rätten att därvidlag ha medbestämmanderätt? För min del kan jag icke se någon risk i det nuvarande förhållandet, att dylikt bestämmas av Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt, helst som genom det förslag som nu föreligger saken icke längre får grundlagskaraktär utan helt enkelt kan ordnas omedelbart genom Kungl. Maj:t i lojal samverkan med riksdagen. Jag kan icke se någon som helst olycka i den anordningen.

Herr Hallén säger, att riksdagen statsregleringsvägen kan öva inflytande på den departementala organisationen. Men det är alldeles klart, att detta mera är en teoretisk möjlighet. Har verkligen riksdagen givit Kungl. Maj:t rätt att själv utfärda stadga, enligt vilken departementen skola kunna bestämmas av Kungl. Maj:t, ligger det nära till hands, att det sedan kommer att anses illojalt av riksdagen, om den statsregleringsvägen motar Kungl. Maj:t. Därför menar jag, att detta är en invändning, som knappast kan vinna gehör. Jag tycker, att det nuvarande tillståndet är tillräckligt smidigt, och giver Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt tillfälle att helt hastigt göra en omändring, som kan vara påkallad.

Sedan var det punkt 2. Den punkten är mindre viktig, det medger jag gärna, och det betyder nog icke så mycket vad riksdagen där fattar för beslut. Men även därvidlag bör man säga sig, att man icke skall ändra grundlagen, om icke det är, som det heter, en särdeles nyttig och nödig reform. Det stadgas,

Ang. förslag till ändrad lydelse av §§ 5, 6, 25 och 43 regeringsformen samt § 38 riksdagsordningen. (Forts.)

att två av de konsultativa statsråden skola ha innehaft civilt ämbete. Jag medger, att garantien icke är stark — det har utskottet också sagt — men även om bestämmelsen icke vore någon garanti alls, är det intet skäl i att taga bort densamma. Vi ha ju en ganska stolt tradition beträffande våra konsulter, och jag tror verkligen, att man kan säga, att våra konsulter utgjort ett utomordentligt värdefullt inslag i regeringarna. Det är av betydelse med administrativ erfarenhet, och bestämmelsen är icke en black om foten, när det gäller utseende av dessa konsulter, särskilt om antalet, såsom det nu förslagits, kan utökas från två ända till fem. Kravet på att två av konsulterna skola ha innehaft civilt ämbete kan icke vara något besvärligt hinder. Jag skulle vilja fråga herrar reservanter, om de kunna ange ett enda fall under gångna år, då det verkligen varit ett plågsamt hinder. Jag tror, att man får leta efter det. För min del tror jag, att våra konsulter hittills varit ett så värdefullt inslag i regeringarna just genom att de representerat icke så mycket det politiska som det sakliga och administrativa momentet. Denna bestämmelse giver enligt min mening en fingervisning om huru konsulter skola vara funtade för att verkligen kunna sägas ha de rätta kvalifikationerna.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Med herr Lindskog förenade sig herr *Andersson* i Ovanmyra.

Herr Hallén: Herr talman! Jag begärde ordet endast för en kort replik till herr Lindskog. Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på att herr Lindskog som talesman för utskottsmajoriteten ändå gav en liten blotta på sig. Jag framhöll, att riksdagen äger möjlighet att statsregleringsvägen förebygga den omändring mellan departementen inbördes, som riksdagen eventuellt ogillar. Herr Lindskog ville icke direkt bestrida detta, men han retirerade med att det vore illojalt av riksdagen att så göra. Det är aldrig illojalt av riksdagen att säga ifrån vad den vill och reagera mot Kungl. Maj:t, om Kungl. Maj:t handlar uppenbarligen i strid med riksdagsmajoriteten. Jag menar därför, att riksdagen har garanti för att icke Kungl. Maj:t härvidlag handlar mot dess önskan.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Holmbäck: Herr talman! Vad angår frågan, huruvida departementens huvudsakliga uppgifter skola bestämmas av lag eller genom statsreglering, så anser jag, att fördelningen av Kungl. Maj:ts kansli i departement är en så viktig sak, att den bör bestämmas genom lag. Jag kommer därför att rösta med utskottet i denna punkt.

Beträffande frågan om behörighetsvillkoren för konsulterna har bestämmelsen om att två av konsulterna skola ha förvaltad civil beställning ursprungligen kommit till såsom garanti mot för starkt militärt inslag. Sedan kom en tid, då man ansåg, att man skulle kunna avskaffa konsulterna. Det var när de civila ämbetsmännen behärskade regeringarna så gott som helt och hållet. Jag har i min hand en liten skrift från 1868, där en talesman för det nyliberala partiet utvecklar partiets program, som gick på den linjen. Han motiverar direkt, att man bör indraga de konsultativa statsrådsplatserna, »helst inneha-varna av dessa platser, ju mera det parlamentariska livet och den parlamentariska ansvarigheten utvecklas, endast bliva departementscheferna till besvär». Denna förfärliga attack ledde emellertid icke till resultat, och numera anser man säkerligen överallt, att konsulterna utgöra en utomordentligt värdefull beståndsdel i de svenska regeringarna. Men att de äro detta beror nog på att

Ang. förslag till ändrad lydelse av §§ 5, 6, 25 och 43 regeringsformen samt § 38 riksdagsordningen. (Forts.)

de bilda ett inslag av tränade ämbetsmän i parlamentariska regeringar, vilka till stor del bestå av icke-ämbetsmän. Jag tror, att denna anordning vilar på en tradition, som man bör och måste bibehålla. Jag tycker därför, att det är oriktigt att ur grundlagen taga bort det, låt vara mycket svaga, uttryck för denna tradition, som fortfarande finns där. Därför kommer jag att också på denna punkt rösta för utskottets förslag.

Herr Annér: Herr talman! Jag har deltagit i behandlingen av denna fråga i utskottet, men hade icke möjlighet närvara vid slutdiskussionen och avgörandet. Nu vill jag bara i korthet begagna tillfället säga, att jag ansluter mig till de synpunkter, som framförts av utskottsmajoriteten.

Huvudskälet för mitt ståndpunktstagande är, att jag anser, att i en så viktig fråga som regleringen av den departementala organisationen bör riksdagen icke avhända sig sin rätt att utöva ett bestämmande inflytande. Jag har icke funnit, att någon större olägenhet och än mindre någon våda skulle uppstå, därest den hittills gällande regeln består.

Beträffande behörighetsvillkoret för två av de konsultativa statsråden medger jag, att reservanterna kunna ha rätt däri, att detta villkor till sitt reella värde kan göras illusoriskt. Å andra sidan har jag funnit, att de synpunkter, som utskottsmajoriteten lagt på frågan, äro av den bärighet, att jag även i detta avseende är överens med densamma.

Jag förenar mig sålunda, herr talman, med dem, som yrkat bifall till utskottets förslag.

Herr Holmdahl: Herr talman! Jag skall be att med några ord få beröra en av de här diskuterade frågorna, i vilka utskottsmajoritetens ståndpunkt skiljer sig från reservanternas. Det är frågan, huruvida departementens namn och verksamhetsområde skall bestämmas genom av konung och riksdag gemensamt stiftad lag eller ej.

Jag har samma uppfattning i det avseendet som herrar Holmbäck och Lindskog nyss uttalat. Jag vill först här förutskicka den anmärkningen, att då riksdagen i detalj bestämmer förvaltningens organisation i dess olika grenar, synes det väl ändå rätt egendomligt, att riksdagen icke skulle ha någonting att säga till om, då det gäller själva de översta organ för denna förvaltning, som departementen ju i alla fall utgöra. Men den synpunkt, som jag skulle vilja här ha framförd och för vars framförande jag begärde ordet, är denna. Om departementens verksamhetsområde icke är bestämt i lag, kan detta enligt min mening utöva ett icke önskvärt inflytande vid regeringsbildningar. Den person, som får Konungens uppdrag att bilda en ny ministär, måste under nuvarande förhållanden, då departementens namn och verksamhetsområde äro fixerade i lag, vid sammansättningen av sin ministerlista taga hänsyn icke blott till de politiska meriterna och förutsättningarna för blivande regeringsledamöter utan även till de fackliga och fackmannamässiga förutsättningarna hos dem, som han vill samla i sin regering och sätta som chefer för olika förvaltningsområden. Med andra ord: jag kan icke finna, att det vore önskvärt, att den person, som får Konungens uppdrag att bilda ministär, skulle här stå alldeles obunden och säga sig, att frågan om hur organisationen av departementen skall ordnas blir en senare fråga, som han icke behöver fästa så stort avseende vid då det gäller att utvälja de personer, vilka han tänker föreslå Konungen såsom ledamöter i den nya regeringen.

Jag har velat framföra denna synpunkt. Det är enligt min uppfattning lyckligt med den hittillsvarande ordningen, att också en sådan synpunkt, när

Ang. förslag till ändrad lydelse av §§ 5, 6, 25 och 43 regeringsformen samt § 38 riksdagsordningen. (Forts.)

det gäller personvalet vid bildandet av regeringar, får behörigt utrymme, och jag är rädd för att den icke får behörigt utrymme, om den ordningen skulle tillämpas, som reservanterna föreslå.

Herr talman! Jag ansluter mig till utskottets förslag på denna punkt.

Herr Persson i Falla: Herr talman! När jag vågar övervinna min blyghet att yttra mig i ett ärende, som kommer från konstitutionsutskottet, är det närmast därför att frågan om en omreglering av departementens verksamhetsområde skulle komma att rätt nära beröra statsutskottets arbete, i varje fall enligt reservanternas uppfattning om hur riksdagen skulle kunna i fortsättningen påverka dessa ärendens handläggning. Reservanterna ha uttryckt det på följande sätt: »Den i propositionen föreslagna utformningen av grundlagstexten möjliggör likvisst för riksdagen, vilket utskottet synes vilja förneka, att statsregleringsvägen öva inflytande på den departementala organisationen.» Så säga reservanterna, men detta står i direkt motsättning till departementschefens motivering på sidan 17 i propositionen. Där heter det: »Däremot bör bestämmandet av departementens benämningar och verksamhetsområden ankomma på Kungl. Maj:t allena». Det är ju tämligen klart och tydligt uttryckt.

Om nu emellertid reservanterna mena, att det skall vara deras uppfattning och icke departementschefens motivering i propositionen, som skall vara avgörande för sättet för sådana ärendens kommande behandling i statsutskottet, så förefaller det ändå, som om reservanterna icke skulle vara förtrogna med hur den praktiska handläggningen av frågorna då måste komma att gestalta sig. Vid förändring av departementens verksamhetsområde måste minst två, men sannolikt flera departementens verksamhetsområden komma att beröras. Det är sannerligen icke lätt för ett utskott att på fri hand konstruera om en anordning, som Kungl. Maj:t enligt sin befogenhet vidtagit, utan att ha den utredning, som skall föreligga i en kungl. proposition. Om man nu anser, att en av Kungl. Maj:t företagen omreglering icke är tillfredsställande, och giver sig i kast med att utan erforderlig utredning göra en annorlunda beskaffad omreglering, kanske den sista villan blir värre än den första. Det är ganska troligt att så blir fallet. Då finns ju emellertid alltid den utvägen, att man går tillbaka till den förutvarande ordningen, och det är väl också det säkraste. Men den förutvarande ordningen kanske är olämplig, och det var väl därför en omreglering vidtogs av Kungl. Maj:t. Resultatet blir uppenbarligen även då otillfredsställande.

Det förefaller mig sålunda, som om reservanterna inte tänkt sig in i konsekvenserna av sitt eget resonemang. Detta kanske nu inte betyder alltför mycket, ty detta resonemang går nog på grund och springer läck just på det uttalande i propositionen, som jag redan förut anfört, att »bestämmandet av departementens benämningar och verksamhetsområden ankomma på Kungl. Maj:t allena». Men detta allennarådande anser jag vara ganska betänkligt. Beträktad isolerad för sig kan denna fråga om allennarådande visserligen icke anses avgörande för styrelsesättets karaktär, men den utgör ett steg i den riktning, i vilken vi under senare tid kommit rätt långt och vissa andra folk kommit ännu mycket längre. När riksdagen på flera områden temporärt avhänt sig tidigare mycket hårt hävdade rättigheter, så ha därför funnits praktiska skäl av stor betydelse. Men det kan icke vara riktigt att fortsätta på denna väg utan sådan tvingande nödvändighet. Kalla och hårda vinddrag svepa över oss från de totalitära diktaturländerna. De ha visat sig äga en förvånande förmåga att omskapa det konstitutionella klimatet även där man trodde det inte vara möjligt. Det

Ang. förslag till ändrad lydelse av §§ 5, 6, 25 och 43 regeringsformen samt § 38 riksdagsordningen. (Forts.)

första steget följes av andra, och snart har man kommit ett gott stycke bort från vad man tidigare ansett som folkstyrets oförytterliga positioner, samtidigt med att de demokratiska talesätten alltjämt ha högkonjunktur.

Det kanske kan vara anledning att i tid se till, att vi inte inom det formaldemokratiska styrelsesättets skal snart få en kärna av helt annat och motsatt slag. Det kan måhända synas, att denna sak inte har så stor betydelse i ett sådant sammanhang, men utom de rent praktiska omständigheter jag förut fäst uppmärksamheten på har man också anledning att uppmärksamma frågans principiella innebörd.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Andersson** i Igelboda: Herr talman! Jag har anslutit mig till utskottets förslag i vad det avser § 5, sålunda den fråga som behandlats av de närmast föregående talarna, och kan därför nöja mig med att ansluta mig till vad från deras sida anförts. Jag vill gärna erkänna, att frågan måhända icke har så stor praktisk betydelse, ty i likhet med reservanternas är jag övertygad om att Kungl. Maj:t icke kommer att göra några väsentliga förändringar i departementens sammansättning utan att frågan underställes riksdagen för prövning. Men om man förfar så, att dessa saker icke bestämmas genom lagstiftning utan genom statsreglering, så kommer detta att medföra en del konsekvenser i fråga om riksdagsarbetet, som jag icke närmare behöver gå in på. Jag anser icke, att det finns något skäl för att därvidlag göra en förändring.

Vad däremot beträffar § 6 ansluter jag mig till den av herr Hallén m. fl. avgivna reservationen om ett slopande av det speciella behörighetsvillkoret för de konsultativa statsråden. Denna punkt, som Kungl. Maj:t föreslagit skulle utgå ur lagen, är ett rudiment från gångna tider, som icke alls har den betydelse längre, som den hade då den insattes i grundlagen. Däremot kan den enligt min mening vålla en del olägenheter och hindra personer från att såsom konsultativa statsråd ingå i en regering blott därför att de icke innehaft civila ämbeten.

Herr talman! Jag yrkar sålunda beträffande § 6 bifall till Kungl. Maj:ts förslag, vilket är detsamma som herr Halléns m. fl. reservation, och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Herr **Andersson** i Ovanmyra: Herr talman! Även om jag för min del icke kan inlägga så vittsvävande konsekvenser i Kungl. Maj:ts förslag, som herr Persson i Falla gör, vill jag dock för egen del säga, att anledningen till att jag ställer mig på utskottets sida i detta stycke är den, att jag har funnit — och förmodligen kammarens ledamöter med mig — att vi i denna tid mer och mer överlåta åt Kungl. Maj:t fullmakter, som vi mången gång stå frågande inför. Den maktbefogenhet i många hänseenden, som vi överlämnat åt Kungl. Maj:t, är så stor, att jag för egen del tycker, att när det gäller frågor av sådan beskaffenhet som denna, vi gärna kunna nöja oss med att stadga restriktioner, som i alla händelser betyda, att riksdagen ändå i vissa stycken har något att säga till om. Detta är anledningen till att jag i denna första divergens mellan Kungl. Maj:t och utskottet ställt mig på utskottets sida.

Vad sedan beträffar behörighetsvillkoret för konsultativa statsråd vill jag bekänna, att jag trots det att jag tillhör en samhällsklass, som i gångna tider enligt gammal hävd icke hållit så förfärligt styvt på ämbetsmannavärdigheten, så har jag å andra sidan dock under min riksdagsmannabana fått lära mig, att detta inslag i förvaltningen är av sådan betydelse, att vi icke få för-

Ang. förslag till ändrad lydelse av §§ 5, 6, 25 och 43 regeringsformen samt § 38 riksdagsordningen. (Forts.)

bise detsamma. Detta med administrativ erfarenhet innebär en så pass stor tillgång, att vi icke böra kasta den åt sidan utan begagna den i den mån och i den utsträckning, som den kan nytta även den sak, det här är fråga om. Vi kunna göra det så mycket hellre som — vilket även här redan antytts — den utökning av statsrådets antal, som här är ifrågasatt, gärna medger dessa otvivelaktigt värdefulla inslag. Därför böra vi bibehålla detta villkor icke bara på grund av gammal tradition utan även därför att det kan nytta ändamålet i fråga.

Detta må vara nog för dagen. Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Hallén**: Herr talman! Det var ju glädjande, att herr Persson i Falla övervann sin i början annonserade blyghet att befatta sig med ett utlättande från konstitutionsutskottet. Denna blyghet försvann ju ganska raskt, och herr Persson aktade icke heller för rov att till slut liksom söka uppkalla vissa mörka härskestalter i de totalitära diktaturstaterna, vilka hotade att lägga formaldemokratierna i grus och spillror. Det är ju synd, att icke justitieministern är inne och fick höra, vilka skräckbilder han målade.

Men för att återföra saken till rätta proportioner, så är det nu ändå så, att t. o. m. herr Persson i Falla som gammal tränad och duktig statsutskottsledamot erkände, att denna möjlighet att på statsregleringens väg reagera mot Kungl. Maj:t förefinnes. Men herr Persson sade, att det kan hända, att riksdagen, och närmast statsutskottet, icke kan veta vad det är för motiv, som förmått Kungl. Maj:t att överflytta ärenden från ett departement till ett annat. Då kanske man återför dem till det gamla, och det kanske icke alls är bra. Men då har man dock bevarat sin makt gentemot Kungl. Maj:t, och då måste Kungl. Maj:t ge motivering för den eventuella omflyttning, som kan komma i fråga. Detta kan för övrigt vara en strid om påvens skägg, därför att man vet icke, när ett sådant problem föreligger.

För att sedan tala om demokratin vill jag säga, att jag tycker icke, att herr Persson skall vara alltför devot och ödmjuk emot Kungl. Maj:t. Om regeringen i propositionens motivering skriver, att det bör ankomma på Kungl. Maj:t allena, så är det i alla fall icke kungsord, utan där kan riksdagen ha en helt annan uppfattning.

Herr **Andersson** i Igelboda: Herr talman! Jag ber att få återtaga mitt förut under överläggningen framställda yrkande.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav först propositioner beträffande utskottets hemställan i punkten 1), nämligen dels på bifall till berörda hemställan, dels ock på avslag därå; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Hallén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i punkt 1) av utskottets förevarande utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hemställan.

Ang. förslag till ändrad lydelse av §§ 5, 6, 25 och 43 regeringsformen samt § 38 riksdagsordningen. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 88 ja och 95 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså avslagit utskottets hemställan i punkten 1).

Härefter framställde herr talmannen propositioner beträffande Kungl. Maj:ts i propositionen nr 33 framlagda förslag till grundlagsändringar, nämligen dels att nämnda förslag skulle antagas att vila för vidare grundlagsenlig behandling, dels ock att nämnda förslag skulle förkastas; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen.

Herr *Holmdahl* begärde votering, vilken begäran han emellertid sedermera anhöll att få återtaga. Då icke någon annan av kammarens ledamöter påkallade votering, förklarades frågan härom hava förfallit.

Kammaren hade alltså antagit Kungl. Maj:ts i propositionen nr 33 framlagda förslag att vila för vidare grundlagsenlig behandling.

Slutligen blev på därå framställd proposition utskottets hemställan i punkten 2) av kammaren bifallen.

§ 16.

Ang. kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om lagstiftning rörande rätt för kommun att anslå medel till luftvärn och luftskydd.

Föredrogs sammansatta konstitutions- och första lagutskottets memorial, nr 2, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande sammansatt konstitutions- och första lagutskotts utlåtande nr 1 i anledning av väckta motioner om lagstiftning rörande rätt för kommun att anslå medel till luftvärn och luftskydd; och anförde därvid:

Herr *Hagberg* i Malmö: Herr talman! Jag anser det alldeles påkallat att låta detta memorial, innan det om några ögonblick lägges till handlingarna, få åtföljas av några ord från min sida.

Det sammansatta konstitutions- och första lagutskottet anmäler här för riksdagen, att kamrarnas beslut beträffande kommunernas rätt att anslå medel till luftvärn och luftskydd äro av så olika beskaffenhet, att någon sammanjämkning mellan dem enligt § 63 riksdagsordningen icke kan äga rum. Jag för min del är inte överraskad av den ståndpunkt, som utskottet intagit. Jag förstår väl, att utskottet inte kunnat skriva på annat sätt. Detta sammanhänger med den starka formbundenhet, som ju är utmärkande för riksdagsarbetet, en formbundenhet som både har sina goda och även sina mindre goda sidor. Därät är intet att göra. Emellertid vill jag, herr talman, erinra därom, att kammaren fattade sitt beslut i detta ärende torsdagen den 13 mars eller samma dag som budskapet ingick, att fred blivit ingången mellan de båda länderna i öster. Jag föreställer mig, att denna omständighet i någon mån inverkat på kammarens beslut. Jag tror, herr talman, att man kan våga den förmodan, att om denna kammare haft att taga ståndpunkt till detta ärende låt mig säga tisdagen den 9 april, då så plötsliga och oförutsedda händelser inträffade, detta beslut blivit något annorlunda.

Med hänsyn till föreliggande anmälan äro möjligheterna stängda för riks-

Ang. kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om lagstiftning rörande rätt för kommun att anslå medel till luftvärn och luftskydd. (Forts.)

dagen eller för den enskilde ledamoten att något åtgöra i denna sak. Men Kungl. Maj:t har ju sin initiativrätt fortfarande kvar, och jag vågar därför uttrycka den varma förhoppningen, att regeringen måtte taga hand om denna angelägenhet. Regeringen har ju på senare tid på ett mycket tilltalande sätt visat sig vara fri från formalistiska betraktelsemetoder. Sälunda ha vi ju, ärade herrar ledamöter, i dag i denna kammare erhållit ett ganska anmärkningsvärt exempel på denna frånvaro av formalism från regeringens sida. Jag vill hoppas, att samma inställning skall komma att göra sig gällande, när det kan bli fråga om denna angelägenhet en annan gång, därest något initiativ skulle tagas av regeringen i något spörsmål, så att riksdagen fattade sitt beslut i anslutning därtill. Jag tror, att ett sådant beslut komme att mötas av en mycket stor förståelse av våra kommuner. Jag vågar nämligen säga, att inom våra kommuner är viljan att göra allt vad göras kan för vår beredskap i dagens riskfyllda läge minst lika stor och minst lika enhällig som jag förmodar att den är i riksdagen.

Häruti instämde herr *Janson* i Frändesta.

Herr Lindqvist: Herr talman! Saken är ju avgjord, och det kan inte falla mig in att taga upp någon polemik med den föregående talaren. Jag förmodar, att om jag skulle göra detta, skulle herr talmannen erinra mig om att vi här inte ha att behandla själva sakfrågan.

Då jag emellertid begärde ordet, skedde det för att få till protokollet antecknat, att ett memorial av det slag, som här föreligger, är något ovanligt. Här ha förelegat motioner, vilka behandlats av ett sammansatt utskott. Detta utskott har inkommit till riksdagen med ett förslag till lag, en lag som antagits av den ena kammaren men som avslagits av den andra. Det förhåller sig alltså på det sättet, vilket ju herr Hagberg erkänt, att grundlagen lägger hinder i vägen för att en sammanjämkning här skulle kunna komma till stånd, då intet finnes att sammanjämka, alldenstund det ena beslutet var negativt och det andra positivt. Jag frågade mig inom utskottet, vad som kunde föranleda, att vi skulle driva den satsen, att man här likväl borde framlägga motionerna. Jag tror inte, att detta skulle vara av behovet påkallat endast därför, att herr Hagberg därigenom bereddes tillfälle att få uppträda i kammaren i dag. Det kan inte vara nyttigt att få ännu en debatt i denna fråga. Under min långa riksdagsmannabana och under alla de år, jag deltagit i utskottsarbetet, har det inte förekommit tidigare, att när ett memorial framlagts för riksdagen, man i detta memorial omtalat, vad grundlagen härom innehåller, ty varje riksdagsledamot vet, att en sammanjämkning i ett sådant fall som detta inte är möjlig. När jag i utskottet yrkade avslag på förslaget utan att låta detta åtföljas av en reservation, var det därför, att jag ansåg, att om en reservation skulle avgivas, borde den inte vara en blank sådan utan jag hade då måst låta den åtföljas av en utförligare motivering.

När nu det sammansatta utskottet tagit sig friheten att ingiva ett förslag med anledning av enskilda motioner i en lagfråga — vilket såvitt jag vet inte förut förekommit — så hoppas jag, att detta inte måtte få till följd, att man hädanefter skall behöva i ett memorial tala om vad grundlagen innehåller om denna självklara sak.

Jag har, herr talman, endast velat säga detta.

Efter härmed slutad överläggning beslöt kammaren lägga memorialet till handlingarna.

§ 17.

*Ang. utgif-
terna under
riksstatens
elfte huvud-
titel.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 11, angående regleringen för budgetåret 1940/41 av utgifterna under riksstatens elfte huvudtitel, innefattande anslagen till folkhushållningsdepartementet.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de särskilda punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

Inledningen.

Lades till handlingarna.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ang. riks-
kommissio-
nen för eko-
nomisk för-
svars-
beredskap:
avlöningar.*

Punkten 3, angående rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap: avlöningar.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr **von Seth**: Herr talman! Rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap har på sin tid fått sig mycket viktiga angelägenheter anförtrodda. På senare tid har emellertid arbetet anförtrotts åt andra organ. Rikskommissionens arbete utgöres nu endast av uppskovsärenden. Utskottet säger också i sitt utlåtande på sidan 5: »Rikskommissionens kansli består härefter allenaast av en allmän avdelning med tämligen begränsade arbetsuppgifter samt en uppskovsavdelning.» Man kunde då tro, att den stora organisationen av rikskommissionen skulle ha nedskurits av departementschefen. Så har emellertid inte varit fallet, och jag kan vid detta tillfälle inte underlåta att uttala mina tvivel, huruvida det kan vara lämpligt, att rikskommissionen alltjämt skall bestå av en ordförande, 10 ordinarie ledamöter och därtill ett antal extra. För min del kan jag inte undgå att finna det olämpligt, att det arvode, som ordföranden förut uppburit med 5,000 kronor, fortfarande skall utgå med samma belopp. Jag är emellertid, herr talman, ingalunda ensam om detta tvivel, ty utskottet har på sidorna 5 och 6 utvecklat samma synpunkter, och jag anser det ganska anmärkningsvärt, att utskottet varit så öppenhjärtigt i sitt skrivsätt, då det gäller arvodet till kommissionens ordförande. Utskottet uttalar nämligen på sidan 6:

»Vidkommande kostnadsberäkningarna för rikskommissionen för nästa budgetår synes det utskottet som om arvodet till kommissionens ordförande — 5,000 kronor — på grund av kommissionens begränsade arbetsuppgifter borde kunna väsentligt reduceras. Utskottet förutsätter emellertid, att Kungl. Maj:t har för avsikt att vidtaga en av detta förhållande påkallad nedsättning av ifrågavarande arvode.»

Herr talman! Jag har intet yrkande att framställa, men jag kan inte underlåta att giva uttryck åt den åsikten, att det säkerligen varit lämpligare, om arvodet åt kommissionens ordförande redan på ett tidigare stadium kunnat reduceras.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 4—10.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 11 och 12.

Lades till handlingarna.

Punkterna 13—17.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 18.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående förskottsstat för försvarsväsendet m. m.;

nr 83, angående regleringen för budgetåret 1940/41 av utgifterna under riksstatens tolfte huvudtitel, i vad angår anslaget till allmänna indragningsstaten;

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående stipendier åt studerande vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska mediko-kirurgiska institutet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till kapitalinvestering i statens lånefond för universitetsstudier m. m.;

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av andra huvudtitelns anslag till extra utgifter;

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån av statsmedel åt stiftelsen Godtemplarordens vårdhem för alkoholister för utförande av byggnadsarbeten m. m. vid erkända alkoholistanstalten Dagöholm;

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1940/41 m. m.;

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till elektrifiering av banan Långsele—Boden m. m.;

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till alarmanordningar vid telegrafverket m. m.;

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bidrag till reservkraftanordningar å Gotland;

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för statens järnvägars räkning av godsvagnar;

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om statsgaranti för aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolets pensionskassor;

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till anordnande av skyddsrum m. m. vid beskicknings- och konsulatfastigheter; samt

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anvisande å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1939/40 av anslag till anskaffning och förnyelse av flygmateriel.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 19.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anvisande å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1939/40 av anslag till kapitalinvesteringar i fonden för förlag till statsverket till anordnande av flygplats å Ostkusten, m. m.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkterna 3 och 4.

Vad utskottet hemställt bifölles.

§ 20.

Föredrogos vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag till säkerhetsanstalter för sjöfarten; och

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av vissa anslag till det civila luftskyddet;

bevillningsutskottets betänkande, nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 189 angående reglering av sockernäringen i riket, såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet; samt

statsutskottets utlåtande, nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag till statens sockernämnd.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och betänkande hemställt.

§ 21.

Anmäldes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 159, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 189 angående reglering av sockernäringen i riket, såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning, att utskottets hemställan i betänkande nr 17 bifölles även av första kammaren.

§ 22.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 20, i anledning av väckta motioner om befrielse för delägare i statens järnvägars änke- och pupillkassa från erläggande i visst fall av tilläggsavgifter; och anförde därvid:

Ang. befrielse för delägare i statens järnvägars änke- och pupillkassa från erläggande i visst fall av tilläggsavgifter.

Herr Hage: Herr talman! Jag skall icke säga många ord i den föreliggande frågan och, eftersom utskottet enhälligt avstyrkt min motion, skall jag icke heller göra något yrkande, men jag måste emellertid samtidigt beklaga, att det synes vara omöjligt att göra något åt den här saken.

Det förhåller sig på det sättet i fråga om statens befattningshavare, att när det gäller familjepensioneringen betala de avgifter, till dess avgång skett från tjänsten. Vid avgång från tjänsten erhålla befattningshavarna i många fall en mycket låg pension, och då blir det ganska dystert, om de skola fortsätta att av den ringa pensionen betala avgifter för familjepensioneringen. Detta sker i allmänhet icke men i det speciella fall, som här påpekats, äger det rum. Nu vet jag kanske en utväg, varigenom man skulle kunna ordna denna sak. När statens järnvägars änke- och pupillkassa upplöstes och familjepensioneringen övertogs av staten, bildades samtidigt Stiftelsen statsbanepersonalens pensions- och understödsfond. Denna framskapades på det sättet, att det fanns ett överskott på mellan 7 och 8 miljoner kronor att disponera, och med dessa pengar fortsattes verksamheten av denna nya institution. De grunder, som gälla för användningen av dessa medel, medgiva emellertid icke, såvitt jag

Ang. befrielse för delägare i statens järnvägars änke- och pupillkassa från erläggande i visst fall av tilläggsavgifter. (Forts.)

vet, att man kan använda dem för detta ändamål. Jag har emellertid den uppfattningen, att, om Kungl. Maj:t ville, så kunde Kungl. Maj:t medge, att stiftelsens medel finge användas för att tillgodose dessa personer, så att de — åtminstone de, som hade *små* tjänstepensioner — sluppe ifrån denna skyldighet att alltjämt betala avgifter till familjepensioneringen, vilka skola uttagas av den oftast ringa pensionen.

Jag har velat peka på denna utväg, vilken — såvitt jag förstår — det är möjligt att komma fram på. I övrigt skall jag icke göra något yrkande. Jag har endast velat framhålla, att det vore önskvärt, om Kungl. Maj:t och respektive stiftelse kunde taga denna sak under övervägande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 23.

Föredrogos vart efter annat:

bankoutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av framställningar angående pensioner eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 22, i anledning av framställningar rörande understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.; och

nr 23, i anledning av framställningar angående ersättning till vissa personer i anledning av sjukdom eller kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lantbruksattachéerna;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till beredskapskurser i mjölkning m. m.;

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stödjande av odlingen av vissa kulturväxter m. m.;

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för statens hingstdepåers och stuteris räkning av avelshingstar av nordsvensk ras; och

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avlöningsförmåner till sekreterare hos hushållningssällskap samt jordbruks- och mejerikonsumenter under tjänstledighet för militärtjänstgöring i anledning av anbefalld förstärkt försvarsberedskap m. m. jämte i ämnet väckt motion.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 24.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 147, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa ändringar i lagen den 12 juni 1925 (nr 338) om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, samt till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 12 juni 1925 (nr 183) om straff för förbrytelser i tjänsten av vissa värnpliktiga (civilarbetare).

§ 25.

Justerades protokollsutdrag.

Andra kammarens protokoll 1940. Nr 24.

§ 26.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen i riksdagens andra kammare och de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjäning den 16 april 1940.

Föredrogos från stenograferna J. W. Löf, A. F. Klason och G. A. H. Titz samt kanslisten N. Grass inkomna ansökningar om tjänstledighet på grund av inkallelse till militärtjänstgöring tills vidare från och med den 17 i denna månad.

Ansökningarna biföllos; och förordnades fil. lic. H. Reuter att tills vidare och till dess annorlunda förordnades uppehålla en stenografbefattning hos kammaren.

In fidem
Sune Norrman.

§ 27.

Herr *Brädefors* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 185, med förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1940/41.

Denna motion bordlades.

§ 28.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

	under	5 dagar	fr. o. m.	den	22 april,
herr <i>Berg</i>	»	6	»	»	22
» <i>Jonsson</i> i Haverö	»	4	»	»	20
» <i>Olsson</i> i Rödningsberg	»	6	»	»	18
» <i>Brädefors</i>	»	8	»	»	20
» <i>Johansson</i> i Krogstorp	»	5	»	»	19
» <i>Gustafsson</i> i Bogla	»	4	»	»	19
» <i>De Geer</i>	»	3	»	»	20
» <i>Sundberg</i>	»	5	»	»	19
» <i>Nordström</i> i Torsby	»	4	»	»	19
» <i>Lindén</i>	»	2	»	»	19
» <i>Wallén</i>	»	8	»	»	20
» <i>Nilsson</i> i Antnäs	»	7	»	»	18
» <i>Lindmark</i>	»	3	»	»	20
» <i>Lindahl</i>	»	2	»	»	19
» <i>Andersson</i> i Lindome	»	7	»	»	20
» <i>Andersson</i> i Södergård	»	4	»	»	19
» <i>Hällgren</i>	»	5	»	»	20
» <i>Leffler</i>	»	3	»	»	20
» <i>Olsson</i> i Gävle	»	3	»	»	19
fröken <i>Öberg</i>	»	10	»	»	17
herr förste vice talmannen <i>Jeppsson</i>	»	4	»	»	19
» <i>Johansson</i> i Tväråselet	»				

herr *Andersson* i Munkaljungby under 4 dagar fr. o. m. den 18 april,
» *Eklund* » 3 » » » 20 » och
» *Lindholm* » 3 » » » 20 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.19 e. m.

In fidem
Sune Norrman.
